

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİLBİLİMİ ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AŞI KARŞITLIĞI ÇERÇEVESİNDE
DİL MANİPÜLASYONU

ARMONİ BAYAR

2501181704

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. MURAT ELMALI

İSTANBUL – 2023

ÖZ

AŞI KARŞITLIĞI ÇERÇEVESİNDE DİL MANİPÜLASYONU

ARMONİ BAYAR

Manipülasyon günlük hayatta çok sık duyduğumuz ancak çok derinine inmediğimiz, günlük konuşma dilinde buna ne kadar sıklıkta ve ne ölçüde maruz kaldığımızı bilmediğimiz bir kavramdır. Dil manipülasyonu ise günlük hayatta en fazla maruz kaldığımız manipülasyon çeşitlerinden bir tanesidir. Belli başlı kalıpları ya da sabit bir dil bilgisi yapısı olmasa da insanları sözel yolla gizlice yönlendirmeyi hedefleyen dil manipülasyonu bu çalışmada açıklanmıştır. Dil manipülasyonunu incelemek için eleştirel söylem analizi kullanılmıştır. Aşı, aşı karşıtlığı kavramı ve Türkiye’de aşı karşıtlığı tarihçesi açıklandıktan sonra söylem kavramı, söylem ve eleştirel söylem analizi hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında da dil manipülasyonu tanımlanmış ve aşı karşıtlığı çerçevesinde 2015 ile 2018 yılları arasında Twitter sosyal mecrasında yapılan aşı karşıtlığı paylaşımları eleştirel söylem analizi yöntemiyle dil manipülasyonu açısından incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: manipülasyon, yönlendirme, dil manipülasyonu, aşı karşıtlığı, eleştirel söylem analizi.

ABSTRACT

LINGUISTIC MANIPULATION IN THE CONTEXT OF ANTI-VACCINATION

ARMONİ BAYAR

Manipulation is a concept that we hear very often in daily life, but we do not examine it much and do not know how often and to what extent we are exposed to it in daily language. Linguistic manipulation is one of the types of manipulation we are most exposed to in daily life. Linguistic manipulation, which aims to secretly manipulate people verbally, is explained in this study, even though it does not have certain patterns or a fixed grammatical structure. Critical discourse analysis is used to examine linguistic manipulation. After explaining the concept of vaccine, anti-vaccine, and the history of anti-vaccination in Türkiye, pieces of information about the concept of discourse, discourse analysis, and critical discourse analysis are given. Afterwards, linguistic manipulation is defined and within the framework of anti-vaccination, and anti-vaccine posts on Twitter between 2015 and 2018 are examined in terms of linguistic manipulation with the method of critical discourse analysis.

Keywords: manipulation, language manipulation, linguistic manipulation, anti-vaccination movement, critical discourse analysis

ÖN SÖZ

Türkiye ve dünyada artan aşı karşıtı söylemler halk sağlığı açısından büyük bir risk taşımaktadır. Bilimsel olarak etkileri kanıtlanmış aşılar geçmiş yıllarda toplumlara büyük kayıplar yaşatmış hastalıkların önlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Tarihteki ilk aşı olan çiçek aşısının çıkış tarihinden itibaren süregelen aşı karşıtlığı bu çalışmada Twitter bağlamında “zorunlu aşı” ifadesini içeren paylaşımlarla ele alınmış ve bu söylemlerle nasıl dil manipülasyonu yapıldığı eleştirel söylem analiziyle incelenmiştir. Aşı karşıtı söylemlerle karşılaşan bireylerin basit sorular sorarak dil manipülasyonuna maruz kalıp kalmadıklarını anlamaları amaçlanmaktadır. Çalışmanın Türkiye’de aşı karşıtlığının tarihçesinin aktarılması ve dil manipülasyonu kavramının Türkçe literatürde yer bulması açısından sonraki yapılacak çalışmalara yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Dilbilim alanını sevmemi sağlayan ve bu alanda ilerlememe destek olan tüm lisans ve yüksek lisans hocalarıma minnettarım. Lisansımın son yılında beni akademik çalışmalar yapmam konusunda cesaretlendiren ve çok büyük destek olan kuzenime teşekkürlerimi sunuyorum. Tez sürecimde her daim bana destek olan aileme, en yakın arkadaşşıma, dostlarıma ve öğrencilerime teşekkür ederim.

ISTANBUL, 2023.

ARMONİ BAYAR

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

1.1. Problem	5
1.2. Tezin Konusu ve Amacı	5
1.3. Tezin Önemi	6
1.4. Sayıtlılar	6
1.5. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	7

İKİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Aşı Nedir?	8
2.1.1. Aşı Karşıtlığı	8
2.1.2. Türkiye’de Aşı Karşıtlığı	11
2.2. Söylem	14
2.2.1. Söylem Analizi.....	17
2.2.2. Eleştirel Söylem Analizi	18
2.3. Dil Manipülasyonu Üzerine	25
2.4. Alanyazın Taraması	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM YÖNTEM

3.1. Tezin Yöntemi.....	32
3.2. Çalışmanın Etik Unsuru Hakkında.....	34

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

4.1. Aşı Karşıtlığı Çerçevesinde Dil Manipülasyonu.....	35
4.2. Aşı Karşıtlığı ile İlgili Sosyal Medya Paylaşımlarının İncelenmesi	35
4.2.1. 2015 yılı Twitter paylaşımları.....	37
4.2.2. 2016 yılı Twitter paylaşımları.....	48

4.2.3. 2017 yılı Twitter Paylaşımları.....	55
4.2.4. 2018 yılı Twitter Paylaşımları.....	62
SONUÇ VE TARTIŞMA.....	82
KAYNAKÇA.....	90
EKLER.....	97

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: 2015 Yılı İncelemelerinin Dağılımı	48
Şekil 2: 2016 Yılı İncelemelerinin Dağılımı	55
Şekil 3: 2017 Yılı İncelemelerinin Dağılımı	62
Şekil 4: 2018 Yılı İncelemelerinin Dağılımı	81
Şekil 5: Konu Dışı Paylaşımların Yıllara Göre Sayıları	83
Şekil 6: Aşı Zorunlu Olmasın/Araştırılsın Paylaşımlarının Yıllara Göre Sayıları ...	84
Şekil 7: Aşı Zorunlu Olsun Paylaşımlarının Yıllara Göre Sayıları	84
Şekil 8: Haber/Bildirme (Link vb.) Paylaşımlarının Yıllara Göre Sayıları	85
Şekil 9: Nötr (Fikir Sorma, Yorumsuz Cümleler) Paylaşımların Yıllara Göre Sayıları	85
Şekil 10: 2015-16-17-18 Yıllarının Toplam Dağılımı.....	86

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt.	: Aktaran
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bkz.	: Bakınız
CDA	: Critical Discourse Analysis (Eleştirel Söylem Analizi)
DM	: Dil Manipülasyonu
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
ESA	: Eleştirel Söylem Analizi
İng.	: İngilizce
Örn.	: Örneğin
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTB	: Türk Tabipleri Birliği
vb.	: ve benzeri
vs.	: vesaire
WHO	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

GİRİŞ

Dilbilim ve dilbilimcilerin 20. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle toplumdaki görünürlükleri ve statüleri önemli ölçüde artmıştır. İletişim araçlarının ve teknolojinin gelişmesiyle sözlü iletişime dair her konu daha fazla analiz edilmeye başlanmıştır. İnsanlar arasındaki sözlü iletişim radyo, televizyon, internet ve sosyal medya bağlamlarında arttıkça bu sözlü iletişimlerin bilimsel incelemeleri de aynı şekilde artış göstermiştir. İnternetin günlük hayattaki kullanımının artmasıyla yeni sosyal mecralar ortaya çıkmış ve önemli kullanıcı sayılarına ulaşmışlardır. Bu mecralarda ağırlıklı olarak yazılı yolla iletişim ve etkileşim kurulmaktadır ve bu sözlü ve yazılı veriler bilimsel çalışmalarla iletişim yöntemleri hakkında bilimsel temelli fikirlerin çoğalmasını sağlamıştır.

Sosyal medya kullanımının artmasından önce günlük hayatta geniş yer tutan televizyon ve gazeteler yerlerini sosyal medya uygulamalarına bırakmış, izleyici ve okuyucu kitlelerinin büyük bir kısmını bu çevrimiçi mecralara kaptırmışlar ve kendileri de çevrimiçi sitelerde kendilerine yeni bir yer bulmuşlardır. Bu değişim insanların birbiriyle olan anlık iletişim ve etkileşimin sıklığını arttıran bir değişim olmuştur. İnsanlar telefon ya da bilgisayar başında daha fazla vakit geçirmeye başlamıştır. Böylelikle sosyal medyada daha fazla içerik üretmiş ve/veya bu mecralarda daha fazla içeriğe maruz kalmışlardır. Bu mecralarda üretilen söylemler, paylaşılan sözlü veya yazılı içerik ve görseller bilimsel çalışmalarla incelenmektedir. Bu bilimsel çalışmalarla sözel iletişim yöntemleri hakkındaki bilimsel temelli fikirler çoğalmıştır. Bu iletişim türlerinde kullanıcıların kullandıkları dil, haber sitelerinin haberleri sunma ve aktarma şekli, söylemler, imalar vs. bilimsel olarak incelenmekte ve çeşitli sonuçlara ulaşılmaktadır. Özellikle toplumda geniş kitlelere ulaşan haber siteleri sosyal medyadaki gündemi oluşturmada eski değerlerini korumaktadır. Bu haber sitelerinin paylaştığı haberler toplumsal bilinci etkileyen ve yönlendiren unsurlar içermektedir. Bu haber sitelerinin yanı sıra, insanların yoğun olarak kullandığı Facebook, Twitter, Instagram ve TikTok gibi sosyal medya uygulamalarıyla insanlar kendi içeriklerini ve söylemlerini üretmektedir. Özellikle Facebook ve Twitter sosyal medya mecralarında kişiler gündeme dair kendi fikirlerini paylaşmakta, yorum yapmakta ve kendileriyle ortak düşüncelere sahip kişileri takip etmektedir. Bu durumla ortak düşünceler paylaşan kitleler ortaya çıkmakta ve sosyal medyayla aralarında hızlı

bir etkileşim oluşturmaktadırlar. Buralarda kullanıcılar arasındaki dilin bilimsel olarak incelenmesiyle kişilerin kendi aralarındaki iletişimlerinde hangi söylemleri nasıl kullandıkları tespit edilebilmektedir.

Gerek büyük siyasi otoritelerin söylemleri gerekse günlük konuşmadaki herhangi bir unsurun bilimsel olarak incelenmesinde konuşmanın gücü ve yönlendirici etkisi birinci planda tutulmaktadır. Konuşmanın alıcı üzerindeki yönlendirici etkisi bu çalışmada dil manipülasyonu başlığı altında incelenmiştir.

Dil, insanlar arasındaki iletişimin temeli, kültürlerin aktarıcısı ve taşıyıcısı, toplumların kimliği ve aynasıdır. Düşüncelerimizi dil aracılığıyla aktarır ve şekillendiririz. Aynı şekilde dilin düşüncelerimizi şekillendirdiği kadar, düşüncelerimiz de dilimizi şekillendirir. Bu iki olgu birbirinden ayrılmaz bir bütündür. İnsanın düşünebilen ve konuşabilen bir varlık olması, onu bilinen en eski varoluş tarihinden bugüne dili sorgulamaya ve incelemeye itmiştir. Her dil tarih boyunca değişen toplumların, yönetimlerin, yaşanan coğrafyaların izlerini taşır. Hayatın her alanına nüfuz etmiş olan dilin incelemeleri de bu şekilde birçok başlıkta yapılmaktadır. Bu çalışmada dil manipülasyonu kavramından bahsedilecek, nasıl incelenebileceği örnekler üzerinden ele alınacaktır. İncelenecek örnekler için aşı karşıtlığı kavramı seçilmiştir.

Halk sağlığının en önemli unsurlarından biri salgın hastalıkların kontrol altında tutulması ve nihayetinde ortadan kaldırılmasıdır. Bunun için bilinen en eski ve geçerli yöntem aşılardır. Eski dönemlerde insanlığın çok büyük kayıplar yaşamasına sebep olan birçok hastalık aşılar sayesinde günümüze ulaşamamıştır. Yine de aşı karşıtlığı kavramı bilinen ilk aşının tarihi kadar eskidir. Bundan ayrı olarak, yıllar geçtikçe insan ömrünün uzaması ve nüfusun artış hızının artmasına bağlı olarak çocuklarda nadir görülen hastalıkların görülme sıklığı artmış ve bu durum toplumda aşılarla karşı güven kaybı yaşanmasına sebep olmuştur. Çocukluk aşılarının toplumun bağışıklığı için önemi bilimsel çalışmalarda kanıtlanmış ve bu sayede birçok hastalığın öldürücü etkisinden uzaklaşmıştır.

Çevrimiçi sosyal mecralarda etkileşimlerin artmasıyla insanların söylemleriyle birbirlerinin fikirlerini etkilemeleri de artmıştır. Kullanıcılar, sosyal medya

platformlarında takip ettikleri kişilerin fikirlerinden etkilenmekte ve birçok fikri hayatlarına uygulamaktadırlar. Bu platformlarda bir araya gelerek fikirlerini tartışmakta ve kendileriyle aynı fikirde olan insanların sayılarını görmektedirler. Aynı konu aşı karşıtlığı için de geçerlidir. Aşı tereddüdü yaşayan ya da aşı karşıtı olan kişiler kendi fikirlerini bu platformlarda paylaşarak birbirleriyle etkileşim kurmaktadır ancak paylaşılan bilgilerin bilimsel veri olup olmadığının anlaşılıp bilinmesinin halk sağlığı açısından önemi çok büyüktür çünkü bahsi geçen platformlarda bilimsel çalışmalara ters paylaşımlar da yapılmakta ve bilgi kirliliğine sebep olunmaktadır. Bilimsel okuryazarlık kavramı burada çok önemli bir yere sahiptir çünkü insanların kullandıkları sosyal medya platformlarında maruz kaldıkları bilgileri bilimsel bir süzgeçten geçirerek yorumlamaları halk sağlığı açısından kritik bir değere sahiptir. Bilimsel bilgiyi anlamak ve günlük hayattaki olayları sorgulayıp bunlara bilimsel bir bakış açısıyla bakabilmek bilimsel okuryazarlık olarak tanımlanmaktadır (Benzer, 2020:11). Bilimsel okuryazarlığın düşük olması, sosyal medya kullanıcılarının çevrimiçiye maruz kaldığı manipülatif söylemlerden etkilenmesine, bunları sorgulamadan inanmasına sebep olabilmekte ve halk sağlığı için önüne geçilemeyecek sonuçlara yol açabilmektedir.

Bahsi geçen tüm unsurların doğrultusunda, bu tez çalışmasında aşı karşıtlığı çerçevesinde dil manipülasyonu ele alınmıştır. Aşı karşıtı söylem ve ifadelerin incelenebilmesi için Twitter sosyal mecrası seçilmiştir. Çalışmanın zaman aralığı, Türkiye’de aşı karşıtlığının mahkemeye taşındığı ve bu durumun gündemde geniş yer bulduğu 2015 yılının başı olarak seçilmiş ve 2018 yılının son gününe kadar yapılan paylaşımlar incelenmiştir. Kullanıcıların Twitter sosyal medya mecrasında yaptıkları paylaşımlar Twitter arama motoru ile toplanmıştır. Twitter arama motorunda Türkçe karakterler doğrudan aratılamadığı, örneğin “aşı” sözcüğü tek başına aratılamadığı ve bu aramalarda “asi” sözcüğü ve farklı dillerdeki “asi” sözcüğü de dahil olduğundan araştırma “zorunlu aşı” ifadesini içeren paylaşımlar olarak belirlenmiştir. “Zorunlu aşı” ifadesini içeren paylaşımlardan aşıyı teşvik eden, bilimsel veriler sunarak aşının neden gerekli olduğunu anlatan paylaşımlar değil, çalışmanın amacına uygun olarak aşı karşıtlığı ifadeleri içeren paylaşımlar ele alınmıştır.

Birinci bölümde tezin odak problemi, konusu ve amacı, tezin önemi, sayıtlardan bahsedilmiş ve tezin kapsam ve sınırlılıkları açıklanmıştır.

İkinci bölümde kuramsal çerçeve başlığı altında bu tez çalışmasına önemli ölçüde yön veren aşı karşıtlığı konusu ele alınmıştır. Aşı kavramının tanımı aktarılmış, aşı karşıtlığı açıklanmıştır ve Türkiye’de aşı karşıtlığının tarihçesinden bahsedilmiştir. Devamında söylem kavramı literatüre önemli katkıları olmuş bilim insanlarının tanımlamalarıyla açıklanmıştır. Söylem kavramının açıklanmasından sonra söylemi çözümleyebilmek için uygulanan yöntemlerden olan söylem analizi ve eleştirel söylem analizi tanımlanmış ve açıklanmıştır. Tüm bu kavramlar açıklandıktan sonra manipülasyonun sözcük olarak ne demek olduğu açıklanmış ve dil manipülasyonu tanımlanmıştır. En son olarak ise bu tez çalışmasında kullanılan yöntem ve incelenen sosyal medya platformu Twitter temel alınarak yapılan benzer çalışmalar aktarılmıştır.

Üçüncü bölümde tezin yöntemi ayrıntılı şekilde açıklanmış, araştırma soruları ifade edilmiş ve çalışmanın etik unsuru hakkında gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Dördüncü bölümde “Aşı Karşıtlığı Çerçevesinde Dil Manipülasyonu” başlığı altında önceki bölümlerde bahsedilen bilgiler bir araya getirilerek tartışılmış, çalışmanın yöntem bölümünde bahsedildiği üzere toplanan Twitter paylaşımları 2015, 2016, 2017 ve 2018 yılları başlıklarının altında eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenmiş ve bu paylaşımlarda yönlendirme unsurlarının ve nihayetinde dil manipülasyonunun olup olmadığı analiz yoluyla incelenmiştir.

Beşinci bölümde ise analiz sonucunda ulaşılan veriler bir araya getirilmiş ve sonuç ve tartışma başlığı altında açıklanarak bu tez çalışmasının araştırma sorularına cevap verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

1.1. Problem

Yurt dışında ve ülkemizde aşı karşıtlığı ya da aşı tereddüdü çocukluk hastalıklarının ve daha büyük salgınların bitirilmesine büyük engel teşkil etmektedir. Bilimsel çalışmalardan geçerek halka sunulan aşılarda çeşitli sebeplerle zararlı olduğunun düşünülmesi ve gerekli bilimsel kanıtlar sunulsa da bilimsel okuryazarlık eksikliği sebebiyle bu düşüncelerden vazgeçilmemesinden dolayı önceki yıllarda büyük ölçüde azaltılmış ve yok edilmeye yüz tutmuş bazı hastalıkların tekrar artışa geçtiği gözlemlenmiştir.

Aşılar sayesinde birçok hastalığın önüne geçilmiş ve geçilebilmektedir. Çeşitli yan etkileri olsa da bilimsel çalışmalar aşıların en yaygın yan etkilerinin birkaç gün içerisinde geçtiğini ve sonraki dönemlere etki etmediğini göstermektedir. Yine de bu yan etkiler başta olmak üzere aşı karşıtlarının sunduğu bilimsel verilere dayalı olmayan çeşitli argümanlar ve kullandıkları dil, toplumdaki bilimsel okuryazarlığı düşük olan kişileri etkilemekte ve onları aşya karşı tereddütlü ya da direkt aşı karşıtı bireyler haline getirmektedir.

Bu tez çalışmasında aşı karşıtlığı ve aşı tereddüdünden kaynaklanan aşılama oranlarının düşüşü ve bastırılmış salgınların yeniden vaka olarak ortaya çıkmasının halk sağlığını tehlikeye atması problem olarak seçilmiş ve aşı karşıtlarının sosyal medyada yaptığı dil manipölasyonları incelenerek bu probleme dikkat çekilmiştir.

1.2. Tezin Konusu ve Amacı

Bu çalışmanın konusu aşı karşıtlığı çerçevesinde dil manipölasyonudur. Çalışmanın hedefi dil manipölasyonu başlığının açıklanarak aşı karşıtı söylemlerde nasıl uygulandığını tespit etmek ve söylemlerin arkasında yatan anlamları açıklamaktır. Çalışmanın amacı aşı karşıtı söylemler örneğinin kullanılarak sağlık tartışmaları türünde dil manipölasyonlarının nasıl yapıldığını basit sorularla okuyucunun görebilmesini sağlamaktır. Bu analizler aracılığıyla da halk sağlığını olumsuz etkileyen manipölatif söylemleri göstererek toplumun sağlık okuryazarlığını ve bilincini arttırmak amaçlanmaktadır.

1.3. Tezin Önemi

Bu tezde söylem, söylem analizi ve eleştirel söylem analizi kavramları açıklanmış, dil manipülasyonu tanımlanmıştır. Söylem analizi ve eleştirel söylem analizi yazılı ya da sözlü tüm ifadeleri inceleyerek bu ifadelerin arkasında yatan anlamları açığa çıkarmayı hedefler. Bireyin ve toplumun maruz kaldığı söylemler onların davranışlarını değiştirebilir. Olumsuz niyetle yapılan ve buna maruz kalan kişinin fark etmemesi durumunda bu tutumların hepsi birer manipülasyondur. Bu tez çalışmasında bu kavramlar detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Çalışmada bu kavramların açıklanmasının ardından özellikle manipülasyon ve dil manipülasyonu konusunda okuyucunun bilinçlenmesi amaçlanmıştır. Tüm bunlara ek olarak dil manipülasyonu başlığının Türkçe literatürde yazılı olarak incelenmesi ve bundan sonraki çalışmalara katkıda bulunması hedeflenmektedir. Çalışmanın ana başlığında yer alan dil manipülasyonunu incelemek açısından ise aşı karşıtlığı başlığı seçilmiştir. Toplumsal bağışıklığın kazanılması konusunda önem arz eden aşı kavramı ve tarihçesi detaylı olarak açıklanmıştır. Çalışmada örnekler çocukluk aşıları üzerinden ele alınsa da aşı karşıtlarının tutumlarını dilsel örneklerle açıklanması bu tez çalışmasının önemlerinden birini oluşturmaktadır. Halk sağlığını etkileyen aşı karşıtlığı konusu hakkında yapılan sosyal medya yorumlarının sebep olduğu dil manipülasyonlarının açıklanmasıyla da toplumun bu konuda bilinçlenmesi hedeflenmektedir. Bu doğrultuda halk sağlığı kavramı öne çıkmaktadır. Özetle, bu tez çalışmasının aşı karşıtlığı başlığında dil manipülasyonunu incelemesi ve açıklamasıyla oluşacak bilinçle halk sağlığına olumlu katkı sağlayacak olması tezin önemini oluşturmaktadır.

1.4. Sayıtlar

Her yaş grubundan ve farklı eğitim seviyesinden mezun kişilerin sosyal medya kanallarında bilimsel veriler göz önünde bulundurulmaksızın yaptığı paylaşımlar hem yakın çevrelerini hem de paylaşımlarını gören kişileri etkilemekte ve onların davranışlarını yönlendirmektedir. Bu yönlendirmelerin büyük çoğunluğu suçlama ve korkutma söylemleriyle yapılmaktadır. Bu çalışmada aşı karşıtlığı üzerine yapılan söylemler incelenerek bu konudaki dil manipülasyonlarını göstermek hedeflenmektedir.

1.5. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu tez çalışmasında kapsam aşı karşıtlarının sosyal medyada yaptıkları yazılı paylaşımlar ve yorumlar olarak belirlenmiş ve sosyal medya mecrası olarak Twitter seçilmiştir. Bu sosyal mecrada Ocak 2015 ile Ocak 2019 yılları arasında çalışma konusuna uygun ve “zorunlu aşı” ifadesini içeren paylaşımlar toplanmıştır. Bu paylaşımlara yazılı görseller de dâhil edilmiş ancak detaylı göstergebilimsel analiz dâhil edilmemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Aşı Nedir?

Aşı sözcüğü, İngilizcede “vaccine” olarak karşımıza çıkar. Vaccine sözcüğü ise çiçek hastalığında insanların bağışıklık kazanmak için kullandığı “vaccinia” virüsünden türetilmiştir (Murray ve arkadaşları, 2016’dan akt. Çetin ve Anuk, 2019:77).

Aşı, içerisinde zayıflatılmış bakteri ya da virüs bulunan ve bu sayede yapıldığı canlıyı enfeksiyon hastalıklarına karşı koruyan bir bağışıklayıcıdır. Aşı yapılmasıyla vücudun bağışıklık sistemi uyarılmış olur ve hedeflenen hastalığa karşı vücut antikor üreterek bağışıklık kazanır¹. Aşılamada genel amaç toplumun çoğunluğunun, mümkünse tamamının, aşı olarak bağışıklık kazanmasıyla sürü bağışıklığının kazanılmasıdır. Örneğin, yıllar önce görülen çiçek hastalığının artık günümüzde görülmemesinin sebebi toplumun çok büyük bir kesiminin aşılınması ve kazanılan sürü bağışıklığıdır.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) bağışıklamayı “bir insanın, tipik olarak bir aşının uygulanmasıyla bulaşıcı bir hastalığa karşı bağışıklık kazandığı veya dirençli hale getirildiği işlemdir.” olarak tanımlamaktadır (Çetin ve Anuk, 2019:76).

2.1.1. Aşı Karşıtlığı

Aşı karşıtlığı, ilk aşı olan çiçek aşısından beri karşılaşılan, insanların çeşitli sebepler dolayısıyla aşı olmayı reddetme durumudur. Toplumun birçok salgın hastalığa karşı bağışıklık kazanabilmesi için, toplumdaki bireylerin yüksek oranda aşılınması gerekmektedir. Bu sayede, sadece aşılanan bireyler değil, toplumun aşı olmayan kişileri de bu salgın hastalıklara karşı korunmuş olacaktır. Ancak her ülkede bağışıklık kazanmanın önündeki en büyük engel aşı karşıtlığıdır.

Tarihteki ilk aşı karşıtlığı, çiçek aşısı ilk kullanılmaya başlandığında ortaya çıkmıştır. 1853 yılında İngiltere’de çiçek aşısı uygulanmaya başlandığında, devlet tarafından halka yeterli bilgilendirme yapılmamıştır ve aşılar zorunlu olarak uygulanmıştır. Zorunlu tutulan bu aşıya karşı gelmek isteyenlere de yüklü cezalar ve hapis cezası

¹ <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/vaccines-and-immunization-what-is-vaccination> (Erişim Tarihi 16.01.2023)

uygulanmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak da tarihteki ilk aşı karşıtlığı hareketi ortaya çıkmıştır (Boom ve Cunningham, 2014:4).

Aşı karşıtlığı konusunda binlerce çalışma yapılmıştır ve aşı karşıtlığının sebebi olarak çeşitli durumlar tespit edilmiştir. Bu sebeplerde kişilerin Tanrı korkusu, kader inancı, aşının içeriğinden çekinme, aşı sonrası çıkacak yan etkilerden korkma, aşı içeriğinden kaynaklı vücuda cıva veya daha tehlikeli maddelerin girmesinden endişe etme ve bu cıva sebebiyle çocuklarının otizmlili olması düşünceleri bulunmaktadır. Toplumdaki bireylerin kimyasal madde isimlerine karşı duydukları korku ve bilim okuryazarlıklarının düşük olması sebebiyle aşılarda içeriği aşı karşıtlığında büyük yer tutmaktadır (Arıcan, 2018:6). Bunların yanı sıra alternatif tıba yönelişler, medyada ün kazanmış bazı doktor ve diğer ünlü kişilerin aşılarda ilgili söylemleri de aşı karşıtlığına sebep olmaktadır (Bozkurt, 2018:72).

Dr. Işıl Arıcan uzun yıllardır aşı karşıtlığı konusunda halkı bilinçlendiren çalışmalar yazan ve bu konuda komplo teorilerine varan iddialara bilimsel açıklamalar getirdiği bir web sitesi kuran bir bilim insanıdır. Arıcan, bu web sitesinde 1980’li yıllardan itibaren çocuklarda gözlemlenen otizm sıklığının her bin çocukta 0.47 oranından, 1990 yıllarında 150 çocukta 1 oranına yükselmiş olmasını otizm hakkında bilgi kirliliği yaratabilecek iddiaları arttırdığını belirtmiştir. Bilim insanları, bu oranın artmasını daha önce tanı konulamayan Asperger Sendromu’nun artık tanı konulabilen bir hastalık olmasından kaynaklandığını ifade etmektedirler². Aşılarda ve otizmin ilişkili olduğuyla ilgili ilk çalışma sunan kişi İngiliz hekim Dr. Andrew Wakefield’dir. Dünya çapında önemli bir tıp dergisi olan Lancet’te yayınladığı çalışmasında³ MMR (Kızamık, Kızamıkçık, Kabakulak karma aşısı) aşısıyla otizm arasında bir bağlantı olduğunu iddia etmiştir. Bu çalışmasında sadece 12 çocuk üzerinde çalışma yapmış olması ve kontrol grubunun bulunmaması, ileriki yıllarda öğrenilen örnek vakaların rastgele seçilmemesi gerekçesiyle 2010 yılında Lancet dergisi etik dışı uygulamalar sebebiyle makaleyi yayından çekmiştir.

Aşı karşıtlığının sebepleri çok olsa da bu sebepleri üç grupta sıralamak mümkündür:

² yalansavar.org, 2011 (Erişim Tarihi 22.11.2021)

³ <https://briandeer.com/mmr/lancet-paper.html> (Erişim Tarihi 22.11.2021)

“• Kâr/zarar ilişkisini yeterli görmeyenler

• Risk altında olmadığını düşündüğü için ihtiyaç hissetmeyenler

• Dini, felsefi veya komplo temelli gerekçelerle itiraz edenler” (Ataç ve Aker, 2014:44).

Aşı karşıtlarının yaygın olarak inandıkları bir başka unsur da aşı üreten firmaların büyük bir pazara sahip olduğu ve tüm bu süreçleri yönettikleridir. Ancak aşı üreten bu firmalar aynı zamanda önlemek istedikleri hastalık için ilaç üreten firmalardır. Bu sebeple eğer ortada bir kar durumundan bahsedilecekse aşılama programı yaparak hastalığın önlenmesi değil hastalıkların ortaya çıkarak yayılmasıyla ilaç satışlarının artırılması firmalar açısından daha mantıklı olacaktır (Yüksel ve Topuzoğlu, 2019:252).

Yiğit ve arkadaşları (2020) yaptıkları araştırmada aşıyı reddeden kişilerin hastalığı kaparak geçirmenin daha etkili bir yol olduğuna inandıklarını, aşının içeriğinde inek derisi, cıva, alüminyum vb. maddeler olmasından dolayı dini olarak buna karşı çıktıklarını, kader inançlarına göre ömür sürelerine karışmamaları gerektiğini düşündüklerini belirtmiştir. Bunlara ek olarak, aşıyla ilgili araştırma yapan ebeveynlerin internet üzerinden öğrendiklerini bilimsel olarak temellendirmeden aşı karşıtı sosyal medya gruplarında paylaştıklarını ve böylelikle aşı karşıtlığının toplumsal bir devamlılık kazandığını vurgulamışlardır.

“Aşı karşıtlığı fikrini edinen profilin sosyokültürel ve sosyoekonomik gelir düzeylerinin yüksek olduğu, az çocuklu ebeveynlerden oluştuğu, araştırmacı ve sorgulayıcı kişilik özelliklerine sahip oldukları ve aşı karşıtlığı fikrini modern tıp uygulamalarına karşı muhalif bir tavır ve bireysel bir tavır sonucunda ortaya çıktığı anlaşılmıştır” (Yiğit, Oktay, Özdemir ve Pasa, 2020:1244).

Sosyal medya, aşı karşıtı olan kişileri bir araya getirmenin dışında, aşıyla ilgili tereddüdü olan kişileri de olumsuz olarak etkilemektedir. Yapılan araştırmalarda sosyal medyadaki gruplarda bir araya gelen kişilerin, içinde bulundukları gruptaki üyelerden herhangi bir bilimsel güvenilirlik beklemedikleri ve aynı genel dünya görüşüne sahip oldukları için sunulan ikinci el bilgileri kabul ettikleri görülmüştür (Ma ve Stahl, 2017:306).

COVID-19 salgınından önceki dönemde çoğunlukla çocukluk aşılarıyla karşımıza çıkan ve ebeveynlerini kapsayan aşı karışıklığı, COVID-19 ile birlikte tekrar tüm yaş gruplarını kapsayan bir tartışma konusu haline gelmiştir. Her ne kadar sosyal medyanın aşı karışıklığının yayılmasında büyük bir etkisi olsa da yine aynı mecralar bu durumu çözebilmek için kullanılacak güce sahiptir. Bu konuda Sağlık Bakanlığı, aşı ile ilgili kampanyaları ve bilgilendirmeleri sosyal medyada hassasiyetle ele almalıdır (Çetin ve Anuk, 2019:92).

2.1.2. Türkiye’de Aşı Karışıklığı

Türkiye Cumhuriyeti’nde ilk aşılamaya 1930’lu yıllarda çiçek aşısıyla yapılmıştır. 1981 yılında Türkiye’de ilk yoğun aşılamaya programı başlatılmıştır. Bu süreç ilk başta beş hastalığa karşı işlemiş ve zamanla birlikte arttırılmıştır. “Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Türkiye’nin etkin aşılamaya programıyla birlikte 2002’de poliodan, 2009’da ise maternal ve neonatal tetanozdan arındırıldığını duyurmuştur” (Bozkurt, 2018:71).

Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesinde yapılan bir araştırmaya göre Türkiye’de aşı karışıklığı sebepleri çeşitlilik göstermektedir ve bunda medya ana etken olmasa da önemli bir etkiye sahiptir. Aşırı reddedenler arasında yapılan bu araştırmada, katılımcılar yan etkiler gibi kötü deneyimler ya da başkasının çocuğunda görülen aşı sonrası olumsuz etkiler sebebiyle aşı reddinde bulunmaktadırlar (Hasar, Özer ve Bozdemir, 2021:173).

Ülkemizde 2010 yılına kadar aşı reddi kavramı, çok yaygın bir mesele değildi. 2007 yılına kadar da aşı zorunluluğu bulunmaktaydı. Ülkemizin coğrafya şartları sebebiyle, aşırı ulaşamama söz konusu olsa da geliştirilen imkânlarla aşırıyı her bir vatandaşa ulaştırma yüzdesi yıllar geçtikçe arttırılmıştır. Dünyada çiçek aşısıyla birlikte ortaya çıkan aşı reddi kavramı, ülkemizde 2010 yılında görülmeye başlanmıştır. “Sağlık Bakanlığının 2018 verilerine göre aşı reddinde bulunan aile sayısı 20.000’i geçmiştir” (Yüksel ve Topuzoğlu, 2019:248). Bu sayı katlanarak artmaktadır. Aşı reddinin önünü geçilebilmesi için Dünya Sağlık Örgütünün, Sağlık Bakanlığının ve Türk Tabipler Birliğinin çalışmaları ve önerileri bulunmaktadır. Bu çalışmalardan en çok öne çıkan önerilerden biri aşırıyla ilgili ailelerin güvenini kazanmak için aşırıyla ilgili her türlü bilginin güncel olması ve kanıta dayanmasıdır (Çıtak ve Aksoy, 2020:18).

Türkiye’de aşı karşıtlığının kesin çıkış noktası olarak Ordu şehrinde yaşayan bir savcının bebeklerine aşı yaptırmayı reddetmesi ve buna karşı dava açması olarak gösterilmektedir. Ancak bu olaydan önce 2013 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının açtığı benzer iki davadan iki farklı karar çıktığı görülmüştür. Davalardan birincisi İzmit’te aile mahkemesinde görülmüş A.E.’nin bir buçuk yaşındaki çocukları için tedbir kararı alınmıştır. İkinci dava ise Balıkesir’de yedi yaşındaki Z.D. ile yirmi iki aylık çocuk Y.E.’ye aşı yaptırmayan baba haklı bulunmuştur (medimagazin.com.tr, 2013). Yine de bu olaydan iki yıl sonra bir savcının sosyal medyada bir grup açarak gelişmeleri paylaşmasıyla bu konu daha çok gündeme gelmiştir.

“Ülkemiz’de ise tek tük aşı redleri 2010’dan itibaren olurken 2015’de Ordu’da yaşayan bir savcının ikiz bebeklerine aşı yaptırmaması üzerine aile sağlık ve sosyal il müdürlüğü çocuklar için sağlık önlemi davası açtı. İkizlerin babası bireysel hak ihlali ve onam alınma zorunluluğu getirilmesi isteği ile karşı dava açtı ve bu davayı kazandı. Gazetelerde ve sosyal medyada ‘İkiz bebeklerine aşı yaptırmayan savcının hukuk zaferi’ olarak yansıtılan bu durumun ardından, birçok ‘dini ve felsefi etkin’ kişilerin öncülük ettiği gruplar aşı karşıtı söylemlerini artırdılar. Çığ gibi büyüyen bu süreçte ebeveynler kendi rızaları ve imzaları ile çocuklarına aşı yaptırmadılar.” (Bozkurt, 2018).

Bu olaydan sonra gözle görülür şekilde aşı karşıtlığı artmıştır ve kontrol altında tutulan ya da tamamen kaybolan hastalıkların tekrar halk sağlığı için risk oluşturması gündem olmuştur. “...ülkemizin aşı konusunda güvenli ve olumlu bir deneyimi olmasına rağmen, 2017 yılı sonunda 23 bin aile çocuğuna aşı yapılmasını reddetmiştir (Eskiocak ve Marangoz, 2019:89).” Sağlık Bakanlığı bu konuyla ilgili ayrı bir web sitesi kurarak aşıyla ilgili her türlü bilgilere yer vermiş ve “Aşı Hakkında Yanlış Bilinen Gerçekler” başlığı altında toplumu olumsuz ve yanlış şekilde etkileyen bilgi kirliliklerine açıklamalar getirmiştir (bkz: asi.saglik.gov.tr).

Bu tez çalışması için Twitter üzerinden veri toplanırken bu konuyla ilgili kronolojik olarak daha detaylı bilgiye ulaşılmıştır. 2015 yılı mayıs ayında Yargıtay 2. Hukuk Dairesi’nin 2015/10714 numaralı kararında:

“Çocuğun yasal temsilcileri uygulanacak aşı ile ilgili olarak aydınlatıldıkları halde hiçbir haklı gerekçe ileri sürmeksizin bunu rıza göstermiyorlarsa, çocuğun menfaatine aykırı olan bu tavra hukuki sonuç bağlanamaz. Diğer bir ifadeyle ana ve babanın rıza göstermemeleri çocuğun üstün yararına açıkça aykırı ise rıza aranmaz.” (kazanci.com, 2021).

ifadesi yer almış ve bu durum haber sitelerinde karardan bir ay sonra “Devlet, geçerli bir delil gösterilmedikçe, anne-baba rızası aramaksızın çocuğa zorunlu aşı yaptırabilir” (t24.com.tr, 2015) şeklinde okuyuculara sunulmuştur. Yargıtay’ın bu kararının 22 Haziran 2015’te medyada haber yapılmasından sonra konuyla ilgili Twitter sitesinde paylaşımların arttığı görülmektedir.

Yargıtay’ın geçmişe yönelik kararları incelendiğinde bu tarihe kadar zorunlu aşıyla ilgili itirazlar halk sağlığının korunması amacı ve çocuğun menfaatine aykırılığı sebebiyle mahkemelerce reddedilmiştir. Aynı şekilde düzeltme yoluna başvurulmuş davalar da Yargıtay tarafından reddedilmiştir.

Yargıtay’ın bu kararı, 13 Kasım 2015’te yayımlanan haberlere göre Anayasa Mahkemesi tarafından 11 Kasım 2015 tarihinde “ ‘Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı’ nı düzenleyen 17’nci ve ‘temel hak ve hürriyetlerin ancak kanunla sınırlanabileceğine’ ilişkin 13’üncü maddesine” aykırı bulunarak ihlal kararı verildi (baskahaber.org, 2015). Anayasa Mahkemesi “ailelerin rızası olmadan aşı yapılmasının veya ailelerin buna zorlanması” kanuna aykırı olduğuna karar vermiştir. Türk Tabipler Birliği bu konunun sadece birey olarak değil halk sağlığı açısından da sakıncalı olduğunu belirtmiştir (NTV, 2015).

17 Kasım 2015 tarihinde Sağlık Bakanlığı Müsteşarlığından “Yasal düzenleme yapıp zorunlu aşı uygulamasına devam edeceğiz.” açıklaması gelmiştir (gazetevatan.com, 2015).

Anayasa Mahkemesi’nin bu konudaki gerekçeli kararı 24 Aralık 2015 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Kararda Anayasa’nın 13. Maddesi işaret edilmiş ve temel hak ve özgürlüklerin ancak yasa ile sınırlanabileceğini belirten kural vurgulanmıştır. “5395 sayılı kanunda yer verilen ve uygulanacak tıbbi müdahalenin türü ve kapsamı hakkında bir açıklamada bulunulmaksızın, genel olarak sağlık tedbirine hükmedileceğine işaret eden düzenlemelerin, öngörülebilirlik niteliğini taşımadığını belirtmiştir” (anayasa.gov.tr, 2015). Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Genişletilmiş Bağışıklama Programı konulu Genelgenin kanuni dayanağı olarak sunulmuş olsa da Anayasa Mahkemesi tarafından bunun temel hakka yönelik sınırlandırma açısından bir dayanak

olamayacağı bildirilmiştir. Tüm bunların sonucunda zorunlu aşı uygulamasında öngörülebilir nitelikte bir kanuni düzenleme olmamasından dolayı Anayasa'nın 17. maddesinin ihlal edildiğine karar verilmiştir.

14 Ocak 2016 tarihinde Türk Tabipleri Birliği, internet sitelerinde 24 Aralık 2015 tarihinde gerekçeli kararını açıklayan Anayasa Mahkemesi eleştirilmiş ve bu konu hakkında önerilerini sunduğu bir yazı yayımlamıştır. Bu yazıda Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocuk Koruma Kanunu ve Umumi Hıfzısıhha Kanunu vurgulanmış ve çocuğun üstün yararı gereği bu konuda gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği açıklanmıştır (ttb.org.tr, 2016).

Aynı yılın ekim ayının sonuna doğru başka bir ailenin davasından sonra Anayasa Mahkemesi'nden çıkan karar Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Bu kararda çocukluk dönemi aşılarının uygulanmasının bir hak ihlali olduğu ancak topuk kanı alınmasının bir hak ihlali olmadığı bildirilmiştir (resmigazete.gov.tr, 2016). Bahsi geçen olayda, Mersin'de yeni doğan bebeklerine aşı yapılmasına ve topuk kanı alınmasına karşı çıkan aile hakkında tutanak tutulmuş ve Mersin Aile Danışma Merkezi Müdürlüğü konuyla ilgili sağlık tedbiri uygulanmasını Mahkemeden talep etmiştir. Mahkeme sağlık tedbiri uygulanmasına karar vermiş, bunun üzerine aile, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapmıştır. Devamında yukarıda bahsedilen karar hüküm olmuştur. Anayasa'nın 17. maddesine göre çocukluk aşıları vücut bütünlüğüne müdahale olarak görülse de topuktan kan alma işleminin metabolik hastalıkların erken tanısıyla ilgisi olmasından ve bunun da yasal dayanakların bulunmasından dolayı bu işlem hak ihlali olarak görülmemiştir (ttb.org.tr, 2016). Anayasa Mahkemesi'nin zorunlu aşı için hak ihlali kararı vermesi, çocukluk dönemi aşılarının zorunlu aşı olarak uygulamasının sonunu getirmiştir. Türkiye'de aşı karşıtlığıyla ilgili gelişmeler bu tez çalışmasının ilerleyen aşamalarında yapılan inceleme başlıklarında (2015, 2016, 2017 ve 2018) aktarılmaya devam edilmiştir.

2.2. Söylem

Çeşitli yaklaşımlarla söylem kavramı farklı şekillerde tanımlanabilmektedir (Çelik ve Ekşi, 2008:100). George Yule, söylemi: "cümlelerin ötesindeki dil" olarak tanımlar (Yule, 2010:142). Söylem kavramı Yule'nin de dediği gibi bir cümlede, bir metinde

söylenilenlerden ve yazılanlardan öte olan anlam(lar)dır. Dilin kullanımlarını ifade eder. “Neden söylendi? Hangi bağlamda söylendi? Arka planında yatan anlam nedir?” sorularına cevap arar. Bir metnin tam anlamını verebilmesi için söylem olarak incelenmesi gerekmektedir (Kramsch, 1998:57).

Akar ve Martı (2015) çalışmalarında söylemin birçok türden tanımlamalarla yeni anlamlar kazanabileceğini ve bu tanımlamalarla gerek metin çözümlemesi, gerek toplumsal bağlam içindeki dil, gerekse de bir ideolojinin dile getirilme şekli olarak açıklamışlardır.

Sözen (1999) de söylem alanının belirsiz olduğunu söylemektedir ve bu belirsizliği buna etken olan dil ve insanın varlıklarının da belirsiz olmasına dayandırmaktadır. Teorik yaklaşımların söylemi metin gibi, pratik yaklaşımların da söylemi insanların karşılıklı konuşmalarında ortaya çıkan anlam mübadeleleri olarak gördüğünü aktarmaktadır. Yine de söylemi bir meta-eylem olarak tanımlar ve bir metin edebi olsa da olmasa da üzerinde söylem çalışması yapılabileceğini belirtmektedir.

Söylemin oluşmasını sağlayan önemli unsurlar vardır. Bunlardan biri o söylemin oluştuğu toplumun kültürüdür. Sosyokültürel unsurlar dile doğrudan etki eder ve kendi içinde söylemler üretir. Zamanla bu üretilen söylemler ve bağlamları da toplum tarafından kanıksanır. Böylelikle dile yerleşmiş olur (Sözen, 1999).

Söylem denildiğinde literatürde karşımıza ilk çıkan isimlerden biri Ruth Wodak’tır. Wodak söylemle ilgili çalışmalarını ağırlıklı olarak politik konular üzerinden yapmıştır. Politik söylemleri eleştirel söylem analiziyle incelemiştir. “Wodak’a göre söylem, tarihsel bir kaideden, yani ‘Lieu de memoire’, bir politika, bir politik strateji, kısıtlı ya da geniş anlamdaki anlatı, metin, konuşma, söylem ve konuyla ilgili söyleşilerden dile kadar uzanan her şey anlamına gelmektedir” (Çakmak ve Bilişli, 2019:100).

Michel Foucault için ise söylem, toplumsal ilişkileri yapılandırmada kullanılan bir yoldur. “Foucault’nun sosyal bilimler ve beşerî bilimler üzerinde büyük bir etkisi olmuştur ve ‘söylem’ kavramının ve bir yöntem olarak söylem analizinin popülerleştirilmesi kısmen bu etkiye bağlanabilir” (Fairclough, 1993:37). Foucault birçok çalışmasında söylem ve ideoloji kavramlarını sık sık bir arada incelemektedir.

Bunun sebebi her söylemin bir ideolojinin unsuru olduğunu savunmasıdır. Foucault’a göre her söylem derin bir anlam içerir, bu derin anlamlar içlerinde çelişkiyi barındırabilir. Bunu ortaya çıkarmak için söylemi analiz etmek gerekmektedir. Söylemi analiz etmek ise çelişkileri gizlemek ve ortaya çıkarmaktır. Kurulan oyunu göstermek ve onları nasıl ifade edebileceğini, somutlaştırabileceğini veya geçici bir görünüm verebileceğini göstermektir (Foucault, 1974:151).

Teun A. Van Dijk ise söylemin karmaşık bir yapı olduğunu ve her biri kendi kategorileri ve unsurları olan ve sayısız şekilde birleştirilebilen birçok yapı düzeyini içerdiğini ifade etmektedir (Dijk, 2000:42). Söylem çalışmaları konuşma ve bağlamdaki metin üzerine olsa da söylemin dil kullanımı olarak tanımlanması yerine dil kullanımının nelerden oluştuğunu, bileşenlerinin ne olduğunu, bu bileşenlerin nasıl düzenlendiğini ya da nasıl daha büyük yapılarda birleştiği üzerine odaklanılmasını gerektiğini belirtmektedir (Dijk, 1997:5). Bu doğrultuda dil kullanımıyla hangi eylemlerin gerçekleştiğinin incelenmesi ve/veya bilişsel süreçlere dikkat çekilmesiyle söylemin açıklanabileceğini vurgulamaktadır.

Fairclough (1993) da söylemin zor bir kavram olduğunu ve çeşitli disiplinlerin farklı bakış açılarından kaynaklı olarak çelişkili ve örtüşen tanımları olduğunu söylemektedir. Belirli sosyal koşullar sonucu, belirli bir alana ya da başlığa yönelik alt kavramlar zamanla oluşabilmektedir. Fairclough burada tarihsel değişim kavramını öne çıkarmaktadır. Bu alt kavramlar da zamanla o başlığın söylemleri haline gelmektedir. Söylem kavramı dilbilimde yazılı metinlerin yanı sıra genişletilmiş sözlü ifadelerle atıfta bulunmak için de kullanılmaktadır. Söylem analizi de bu kapsamda cümleler veya daha küçük dilbilgisi birimleriyle değil, üst düzey özelliklerle, konuşma sırası ya da konuşmaya giriş şekli gibi, ilgilenmektedir. Ayrıca ‘söylem’ farklı sosyal durumlara ya da farklı bilgi alanlarına bağlı kullanılan çeşitli dil türleri için de kullanılmaktadır. Fairclough buna tıp bilimiyle örnek vermiştir. Tıp bilimi söylemine paralel gelişen ve onunla çelişkiler içeren alternatif söylemler (örneğin homeopati ve akupunktur) sağlık uygulamalarında en sık duyulan söylemlerdir. Bu anlamda söylemler, dili sembolik biçimlerle kullanmanın belirli yollarından ortaya çıkmaktadır (Fairclough, 1993:4).

2.2.1. Söylem Analizi

Söylem analizi ya da söylem çözümlemesi en basitleştirilmiş tanımıyla, dilin işlevlerinin çeşitli başlıklar altında incelenmesidir. “İngilizcede söylem analizi başlığını taşıyan ilk yazı 1952’de Zellig Harris tarafından yazılmıştır. Ancak söylemin özellikle yapısal boyutuna yönelik ilk çalışmalar 1960’ların başlarında Avrupa’da geliştirilmiştir” (Çakmak ve Bilişli, 2019:106). Söylem analizi, söylemin içinde geçtiği bağlam içerisinde anlaşılması için uygulanan yöntemdir ve dil kullanımının açıklanması için analiz yollarını sunmaktadır (Van Dijk, 2008).

Sosyal araştırmalarda bir yöntem olan söylem analizi, var olan söylemleri değiştirir, yeniden üretir ya da özelliklerini ortaya çıkarır (Sözen, 1999:83). Söylem analizinde en önemli üç başlık veri, analiz ve sonuçlardır (Fairclough, 1993:225).

Fairclough (1993), söylem analizi yapmak için belirli bir izlenecek yol olmadığını, analiz yapacak kişinin projesinin amacına ve söylemi nasıl gördüğüyle birlikte analizin şekilleneceğini belirtmektedir. Söylemlerin sadece sosyal varlıkları ve ilişkileri yansıtmayı temsil etmediğini, onları inşa edip ‘oluşturduğunu’ belirten Fairclough, farklı söylemlerin anahtar varlıkları oluşturduğunu ve insanları sosyal özneler olarak farklı şekillerde konumlandığını söylemektedir. Örneğin ‘akıl hastalığı’ söylemi bir anahtar varlık ve doktorlar veya hastalar da sosyal özneler olarak ele alınabilmektedir. Bu söylemin sosyal etkilerine ise söylem analizinde odaklanılmaktadır (Fairclough, 1993:4). Tüm söylem analizlerinde ortak olarak izlenmesi gereken yollardan biri yeterli veriye, korpusa ulaşmaktır. “Korpusu arttırmak için kullanılan yaygın yöntemlerden biri de görüşmeler yapmaktır” (Fairclough, 1993:227). Böylelikle istenen veri miktarına ulaşılır ve toplanan veri üzerinden önceden belirlenmiş sorulara ve konu başlıklarına yönelik çözümlemeler yapılmaktadır.

Akar ve Martı (2015), söylem analizinin sözlü ve yazılı dil örnekleriyle doğal ortamda üretilen dilin veri olarak kullanıldığını açıklamış, dilin internet ortamında kullanımının da son yıllarda ele alınmasına dikkat çekmişlerdir. Çalışmalarında iki haber örneği üzerinden söylem karşılaştırmaları yapmışlardır. Bu karşılaştırmaları sırasında birinci aşamada sözcük seçimlerine ve etkilerine, ikinci aşamada eylemlere ve eylemlerin özne ve nesneleriyle olan ilişkilerine, üçüncü aşamada seçilen eylemler aracılığıyla

güç ilişkileri incelenmiş ve dördüncü aşamada da ele alınan iki metin örneğinin dile getirdiklerinin toplumsal bağlamda nelere işaret ettikleri incelenmiştir. Bu analizin sözcük ve yan anlamların tartışılmasıyla küçük ölçekli bir analiz olabileceği gibi, metin-bağlam-toplum etkileşimiyle daha bütüncül bir şekilde ele alınabileceği belirtilmiştir. Bu doğrultuda metin düzeyinde bir analizde şu soruların yanıtları aranabileceği çalışmalarında sunulmuştur (bkz. Ek-1).

2.2.2. Eleştirel Söylem Analizi

Hollanda'nın Amsterdam şehrinde Teun Van Dijk, Norman Fairclough, Gunther Kress, Theo van Leeuwen ve Ruth Wodak'ın Ocak 1991'de küçük bir sempozyumda bir araya gelmeleriyle eleştirel söylem analizi (ing. critical discourse analysis, CDA) uluslararası ve heterojen bir şekilde ortaya çıkmıştır (Wodak, 2001:2).

Eleştirel söylem analizi (ESA), sosyal gücün kötüye kullanılması, tahakküm ve eşitsizliğin sosyal ve politik bağlamda metin ve konuşmayla nasıl canlandırıldığını, yeniden üretildiğini ve direnildiğini inceleyen bir tür söylem analizi araştırmasıdır (Van Dijk, 2001:352). Bu analiz, disiplinler arası çalışan bir alandır ve farklı kuramsal temeller ya da yaklaşımlarla politik, ırkçı söylemleri ve medya söylemlerini ele almaktadır (Çakmak ve Bilişli, 2019:103). ESA alanında öne çıkan isimlerin yaklaşımları ve inceleme yöntemleri farklılık göstermektedir. Ancak bu isimler ESA'nın sürekli eleştirel bir şekilde ele alınması ve sürekli geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Aynı zamanda teorisyenlerin tek bir yönetime bağlı kalıp yeterli görmemesini salık vermektedirler (Şah, 2020:229).

Eleştirel söylem analizi "Eleştirel Dilbilim" başlığı altında ele alınmaktadır. Eleştirel dilbilim propaganda, manipülasyon, demagoji ve ayrımcılık mekanizmalarını şeffaf hale getirmeyi amaçlamaktadır. Bunları şeffaf hale getirdikten sonra da gerçekliğin nasıl ve neden belirli bir şekilde yapılandırıldığının yorumlanmasını ve anlaşılmasını sağlamak için bu süreçlerin çok sayıda gösterge, veri ve bilgiyle incelenmesi gerekmektedir (Wodak, 1989).

Dijk (1993) çalışmalarında eleştirel söylem analizi teorisi ve pratiğinin, metin ve konuşmanın yapılarına odaklandığını vurgulamaktadır. Güçlü konuşmacılar veya gruplar söylemde güçlerini sahneye koyuyorlarsa veya başka bir şekilde sergiliyorlarsa

bunun nasıl yapıldığını tam olarak bilmemiz gerektiğini belirtmektedir. Eğer ki bu sayede onları izleyenleri ikna edebiliyor ya da başka şekilde etkileyebiliyorlarsa, bu sürece hangi söylemsel yapıların ve stratejilerin dâhil olduğunun da analiz sürecinde bilinmesi gerektiğini söylemektedir. Dolayısıyla, eleştirel analizin ana nesnesi olarak aldığımız tahakkümün söylemsel olarak yeniden oluşturulmasının, söylemin üretimi ve bu söyleme gelen tepki olmak üzere iki ana boyutu vardır. Diğer bir deyişle, çeşitli metin ve konuşma yapılarındaki tahakkümün onaylanması, ifadesi veya meşrulaştırılması ile bu tür yapıların, alıcıların (toplumsal) zihinleri için işlevleri veya sonuçları arasında ayırım yaparız. Gücün söylemsel olarak (yeniden) üretimi, güçlülerin toplumsal bilişlerinden kaynaklanırken, konumlanmış söylem yapıları sosyal bilişlerle sonuçlanır. Yani, her iki durumda da nihayetinde söylem ve biliş arasındaki ilişkilerle ilgilenmek zorundayız ve her iki durumda da söylem yapıları çok önemli aracılık rolünü oluşturmaktadır. Onlar gerçekten tahakkümün 'sembolik' olarak yeniden üretiminin araçlarıdır (Van Dijk, 1993: 259).

Eleştirel söylem analizinin tüm bu detaylarına bakıldığında söylem analiziyle aralarındaki farkın derinlik olduğunu söylemek mümkündür. Söylem analizi dilin kullanımını sözcük ve dil kullanımı bazlı incelerken eleştirel söylem analizi birkaç adım daha ileriye giderek o söylemin arkasındaki ideolojileri, amaçları incelemektedir. Söylenilenin ötesini incelemek ve arkasında bir ideoloji olup olmadığını araştırmak için bu çalışmada söylem analizi değil, eleştirel söylem analizine başvurulmuştur.

Eleştirel söylem analizi başlığında en çok atıf yapılan bilim insanlarından bazıları Ruth Wodak, Norman Fairclough ve Teun Van Dijk'tir. Bu bilim insanlarının çalışma altyapıları farklı olduğu için bu analizi çeşitli başlıklar altında farklı amaçlar ve doğrultularda yapmışlardır.

Dil bir göstergeler dizgesidir fakat zamanla dilin kullanım şekli ya da cümlelerdeki öğelerin dizilişlerinin dili ifade etmek için yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Tam olarak ifade edilmek istenen şeyin anlaşılması için de anlama odaklanılması gerekmektedir (Halliday, 2003). Eleştirel çalışmalar yapan dilbilimcilerin çok büyük bir kısmı işlevsel ve sosyal-semiyotik dilbilimci Michael Halliday'in çalışmalarından etkilenmişlerdir. Halliday'in dilbilimsel metodu (Sistemik Fonksiyonel Dilbilimi) hala eleştirel dilbilim analizi uygulamalarında, özellikle Fairclough tarafından, takip

edilmektedir. Fairclough için ESA, dilsel metin analizini dilin politik ve ideolojik süreçlerdeki işleyişinin sosyal teorisi ile ilişkilendiren dile yönelik bir çalışmadır (Al Ghazali, 2007:1). Diğer bir deyişle, Fairclough için ESA, tek bir analitik çerçeveye dilbilimle sosyal bilimi bir araya getirir (Şah, 2020:212). “Fairclough’ın *Language and Power* (1989) isimli kitabı eleştirel söylem analizine başlangıç için bir dönüm noktası eseri olarak düşünülmektedir” (Blommaert, 2005:23).

Eleştirel söylem analizi, söylemin kitleler üzerindeki etkilerini incelemek için ilk başvurulmuş yöntemlerden bir tanesidir. Yazılı ya da sözlü olarak oluşturulmuş bağlamda ideolojileri, güç ilişkilerini, sosyal gücün kötüye kullanımını, eşitsizliği ve benzeri toplumsal olguların dilde yansımalarını incelemekte ve bunların gün yüzüne çıkmasını amaçlamaktadır (Dijk, 2001:351). ESA, sosyokültürel bilginin söz edimleri (speech acts) ile nasıl ilişkili olduğunu açıklamak için kullanılmaktadır. Bunu yapabilmek için de bazıları konuşma yoluyla günlük eylemin üretimini ve yorumlanmasını araştıran, bazıları ise metinlere kendi iç organizasyonları açısından bakan çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir (Al Ghazali, 2007:2).

“Fairclough ve Wodak (1997: 271–80), ESA’nın ana ilkelerini şu şekilde özetler:

1. ESA sosyal sorunları ele alır
2. Güç ilişkileri söylemseldir
3. Söylem, toplumu ve kültürü oluşturur
4. Söylem ideolojik işe yarar
5. Söylem tarihseldir
6. Metin ve toplum arasındaki bağlantı aracılık eder
7. Söylem analizi yorumlayıcı ve açıklayıcıdır
8. Söylem, bir sosyal eylem biçimidir” (Wodak ve Fairclough’dan akt. Dijk, 2001).

Bu ilkeler ESA için büyük önem arz etmektedir çünkü geçtiğimiz son yirmi yılda bu ilkeler doğrultusunda analizler yürütülmüştür. ESA için belirli bir formül olmamasına rağmen bu yöntemi kullanan araştırmacılar sosyal dünyanın eleştirel bir teorisiyle, bu sosyal dünyanın inşasında ve temsilinde dil ve söylemin ilişkisi ve bu ilişkileri tanımlamalarına, yorumlamalarına izin veren bir metodoloji ile ilgilenmektedirler (Rogers, 2003:3).

Bir metnin eleştirel söylem analizinin betimleme, metin ve etkileşim arasındaki ilişkinin yorumlanması ve etkileşimle sosyal bağlam arasındaki ilişkinin açıklanması olmak üzere üç aşamadan geçmesi gerekmektedir (Fairclough, 1992:110). Fairclough'ın ESA çerçevesi, bir metnin sözcüksel ve dilbilgisel ilişkilerini araştırmaktan da öte, bir söylemin altında yatan tutumsal ve sosyal etkileşimleri anlamının olası bir aracıdır. Fairclough, bir metnin biçimsel özelliklerini oluşturan sözcük dağarcığı, dilbilgisi ve metinsel yapıların seçiminin üç değer tarafından belirlendiğini açıklamaktadır. Bu değerlerin birincisi, metin üreticisinin doğal ve sosyal dünya deneyiminin içerik aracılığıyla kişisel bilgi ve inançlar biçiminde temsil edildiği deneyimsel değerdir. İkincisi, söylemdeki metin aracılığıyla toplumsal ilişkilerin canlandırıldığı ilişkisel değer, üçüncüsü ise metnin üreticisinin gerçekliğin veya toplumsal kimliklerin bir yönünü değerlendirdiği ifade değeridir (Al Ghazali, 2007).

Al Ghazali (2007), çalışmasında bir gazete haberini ele alarak ESA yapmış ve bu çalışmasına cümlelerin öznelerine, etken veya edilgen yapıda olmalarına bakarak başlamıştır. İlk olarak haberin başlığını ele almıştır. Metinde ise haberi yapan gazetenin ideolojik duruşundan kaynaklı olarak kurduğu cümle yapılarına ve seçtiği sözcüklerin anlama olan etkilerinden bahsetmiştir. İncelediği metnin dilini “tartışmacı anlatım” olarak açıklamış ve buna yönelik metinden sözcükleri örneklerle göstermiştir. Metnin yazarı kullandığı cümlelerle kendini görünmez kılmış, bu sayede otoritesinin sorgulanmasını zor hale getirmiştir. Satır aralarındaki küçük ifadelerle siyasi görüş eğilimlerini yakalamış ve bunu yakaladığı sözcükleri açıklamıştır. Ayrıca gazetenin kullandığı bazı ifadelerden çıkabilecek yorumları da sıralamıştır. Hitap biçimleri, konuşma işlevi ve kipleri “Kişilerarası anlam ve Kiplik” başlığı altında incelemiş, “Söylemlerarasılık” başlığı altında da haber yazarının çeşitli söylem türlerinden yararlandığını, yarı resmi dil kullansa da resmi olmayan konuşma stili ile akademik olarak kabul edilebilecek dil arasında serbestçe geçiş yaptığını belirtmiştir. Tartışılan fikrin doğrulanması ya da tartışılan konunun aynı sözcük kümesiyle ifadesini “Yineleme” başlığı altında açıklar ve kullanılan öğelerin eş anlamlılarının, yakın eş anlamlılarının ya da zıt anlamlılarının kullanılmasıyla örtük olarak yineleme yapılabileceğini vurgulamıştır. Bunun da örneklerini bir tabloda sıralayıp hangi yinelemelerin nasıl yapıldığını göstermiştir. Yineleme türlerini eş anlamlı, yakın eş

anlamli ve zıt anlamli olarak açıklamıştır. Aynı zamanda bazı öğelerin bazı cümlelerde fiil, bazı cümlelerde ise isim olarak kullanılarak da yineleme yapıldığını belirtmiştir. Çalışmasının “Metindeki Diğer Yapısal Özellikler” başlığında cümle yapılarının etken mi edilgen mi olduğundan, hangi algıyı oluşturmaya eşlik ettiğinden, öznelere nasıl kullanıldığından, olumlu cümle yapılarının nelere atıfta bulunduğuna, olumsuzların hangi anlamı içerdiğine, bunların örtük bir şekilde mi yoksa gayet açık bir şekilde mi sunulduğuna değinmiştir. Haber yazarının hangi zamanda cümle kurduğunu ve bunun anlama olan ilişkisini de ele almıştır. Metinde gösterişli bir dilin konunun ciddiyetinden dolayı kullanılmadığını ve retorik ya da mecazi stratejilerin fazla yer bulmadığını ancak kullanılan figürlerin yoğunluğunun yazarın argümanına netlik ve güvenilirlik verdiğini açıklamıştır. Cümleleri de “iddia-karşı iddia deseni, problem-çözüm deseni” şeklinde incelemiştir.

Rogers (2003) çalışmasında ESA’nın insanların gerçekliklerini nasıl anlamlandırdıklarını ve sosyal konumlarını nasıl anladıklarını aydınlatmaya yardımcı olduğunu belirtmektedir. Bu konuda Fairclough’un (1989, 1992, 1995) dilin sosyal pratik olarak işlev gördüğü kavramsal alanları temsil eden üç alan bulunmaktadır: türler, söylemler ve üslup. Söylem türü (metinsel), söylem (kişiler arası) ve üslubun (düşüncesel) her düzeni yerel, kurumsal ve toplumsal düzeylerde analiz edilebilir (Rogers, 2003:30) Bu kavramsal alanlardan biri olan türler alanı, belirli bir türü oluşturan etkileşim biçimlerini anlamak için dilin mikro yönlerinin analiz edildiği alandır. Burada yapılan analizle etkileşimlerdeki organizasyonel özellikler tanımlanmaktadır ve şu soru sorulur: “Türü oluşturan etkileşim yolları nelerdir?” Eğer mikrodilbilimsel analiz yapılmak istenirse “Bu metnin mikrodilbilimsel yönleri nelerdir?” sorusu altında metnin tematik yapısı, bilgi odağı, yapısal tutarlılık düzenekleri (paralel yapı, tekrarlama), ifade tarzı, metaforlar ve konuşma sırası incelenir (Rogers, 2003:166). Bir sonraki alan olan söylem, yine sözlü veya yazılı metinler ile bunların üretimi, tüketimi ve dağıtımıyla bağlantılı sosyal kurumlar arasındaki bağlantıyı içermektedir. Bu analiz alanı, tür üzerine kuruludur ve herhangi bir söylem pratiğiyle bağlantılı olan temsil yollarıyla ilgilenmektedir. Üretim kısmıyla ilgili analizde metnin yazarlarının kim olduğu, hangi çatıların (etken/edilgen) kullanıldığı, amaçlanan mesajının ne olduğu sorulabilmektedir. Tüketim aşamasıyla

ilgili ise muhtemel okuyucu kitlesinin kimler olduğu ve metnin olası yorumlarının neler olduğu sorgulanabilmektedir (Rogers, 2003:167).

Üslup alanı bilgi ve inanç sistemlerini, sosyal ilişkileri ve sosyal kimlikleri içermektedir. Bu analiz alanının amacı sosyal yapılar, süreçleri ve insanların bu süreçlere nasıl çekildiğini belirlemektir. Analist: “Bu süreçleri yöneten sosyotarihsel ilişkiler nelerdir? Metinlerarası zincirler sabit mi yoksa değişken ve tartışmaya açık mı?” sorularını sorabilir. Analiz şunları içermektedir:

“• Zamirler

• Etken ve edilgen yapı

• Kibarlık kuralları

• Kiplik (zaman, yakınlık): Genellikle haber/dilek kipi (güç yetirme, zorunluluk) ve zarflarla (muhtemelen, olabilir, belki) ilişkilendirilir.

• Geçişlilik—Geçişlilik, insanların gerçekliğin zihinsel bir resmini oluşturmalarını, kendi dünyalarını ve yapma, olma, hissetme ve inanmanın "olup bitenlerini" anlamlandırmalarını sağlayan bir dil özelliğidir. Bu olup bitenler, dilin semantik sistemi içinde sıralanır ve yan tümcenin grameri aracılığıyla ifade edilir. Anlamın yansıtıcı, deneyimsel yönleri geçişlilik sistemidir. Geçişlilik, dilde tanınan farklı süreç türlerini ve bunların ifade edildiği yapıları belirtir.

• Eylem: Diyaloglu eylem, edilgen eylem, etken eylem, fiziksel veya bilişsel eylem (veya eylem eksikliği) ve modal yapı (kip)

• Duygusal—istek, arzu, beğeni veya ihtiyaç ifadesi (duygusalın eksikliği)

• Durum—fiziksel veya zihinsel varlığın ifadesi

• Beceri—yapabileceği veya yapamayacağı bir şeyin içsel özelliği (kabiliyet eksikliği)

• Bilişsel— ‘düşün-, san-, inan-, hatırla-’ ifadeleri” (Rogers, 2003:167-168).

Birçok eleştirel söylem analisti bilginin (başka bir versiyonu yokmuş gibi) gerçek olarak kabul edilen ve toplumdaki belirli grupların çıkarlarını artıran versiyonlarını araştırmaktadır (Taylor, 2013:19). Daha ayrıntılı bir ifadeyle, bir eleştirel söylem analizinin amacı, söyleme gömülü güç ilişkilerini ortaya çıkarmak değil, aslında bu amaç, sosyal ve politik ideolojileri verilere okumak, daha ziyade etkileşim biçimleri (türler), temsil etme biçimleri (söylem) ve var olma biçimleri (üslup) arasındaki ilişkiyi sistematik olarak incelemektir (Rogers, 2003:38). Verilerin toplanıp analize başlanması, eldeki malzemenin seçim de dahil olmak üzere yalnızca belirli dikkate alınan süreçler yoluyla veri haline gelmesidir. Çalışmada nelerin veri olarak sayılacağıysa araştırmacının söylem hakkındaki ve ayrıca araştırmanın konusu hakkındaki teorik varsayımlarına bağlı olacaktır (Taylor, 2001:24). Bu verilerin

incelenme şekli de çalışmanın amacına uygun olarak belirlenmektedir. ESA ile mikro analizler yapılarak konuşmanın dilbilgisel ve iletişimsel (pragmatik) yönleri incelenebilmekte, zamirlere, söz edimlerine ve cümlelerin hangi zamanda kurulduğuna bakılarak analiz yapılabilmektedir (Taylor, 2013:45).

Fairclough (1992) ESA yaparken kullanılacak olan verideki önemli noktaların (cruces) ya da kriz anlarının analize giriş olarak seçilmesini önermiştir. Bazı şeylerin ters gittiği bariz durumlarda normalde fark edilmesi zor olabilecek söylemlerin belirginleştiğini vurgulamıştır (Fairclough, 1992:230). Bu tez çalışmasındaki gibi yazılı metin incelemelerinde yine bir diyalogun takip edilebileceği gibi, harf sınıflı paylaşımlar içeren sosyal medya sitesi örneğinde belirli bir başlık ele alındığından dolayı belirtilen tarih aralığındaki paylaşımların başlangıç tarihi aşı karşıtlığının yasal düzeyde gündeme gelmesinden dolayı analize giriş noktası olarak kullanılmıştır. Yöntem olarak Rogers'ın (2003) kitabındaki uygulamasından yola çıkılarak eleştirel söylem analizi uygulanmıştır.

ESA, etkileşim biçimleri, temsil etme biçimleri ve var olma biçimleri arasındaki ilişkiyi açıklamak için analitik bir (hatırı sayılır bir gözleme dayalı tesir sağlayan) çerçeve sunmakta ve metinlerin, kurumların ve öznelliklerin daha geniş bir bağlamının bireyle kesişiminin daha detaylı analizini sağlamaktadır (Rogers, 2003:33). Rogers, okuryazarlığı ele almış, iki sene veri toplamış ve eleştirel söylem analizini derinlemesine yaptığı bu çalışmasında Fairclough'un (1995) bahsettiği önemli anları (cruces) ya da gerilim noktalarını temsil eden göze çarpan örnekleri seçmiştir. Fairclough'un (1989) çerçevesinin metnin belirli yönlerine odaklamasında faydalı olduğunu vurgulamıştır. Bu örnekleri “etkileşimsel yapılar, sözcükler ve konuşma sırası (turn-taking) yapısı” olarak tanımlamıştır. Topladığı verileri her aşamada farklı açıdan ele almış, "söylemlere" veya ifade etme şekillerine bakmıştır, söylemin hangi perspektiften ele alındığını incelemiş ve dil kalıplarına odaklanmıştır. Sonrasında yine aynı metin üzerinden söylemin çatısına/düşünsel alanına yönelmiştir. Bu analiz alanında, zamir kullanımı, edilgen ve etken yapı, kiplik ve geçişlilik içeren dilbilgisinin özelliklerini analiz etmiştir.

Eleştirel söylem analizinde söylemsel gücün kötüye kullanılması anlamına geldikleri için özel dikkat gerektiren çok sayıda önemli kavram vardır. Manipülasyon bu

kavramlardan biridir. Yine de bu kavram genellikle daha izlenimci (empresyonist) bir şekilde kullanılsa da manipülasyona dâhil olan yapılar ve süreçler hakkında sistematik bir teori yoktur (Van Dijk, 2006:360).

Akopova'ya göre (2013), dil manipülasyonunun (DM) ayırt edici özelliklerinin uygun dilsel özelliklerini tanımlamak zordur çünkü günlük konuşma pratiğinin çerçevesini aşmazlar. Bir söylem belirli sözcüksel veya dilbilgisel birimlerin kullanımı nedeniyle değil, her şeyden önce konuşmacının niyetleri ile ilişkilendirme yoluyla ve iletişim koşulları yoluyla manipülatif hale gelmektedir (Akopova, 2013:79). Manipülatif sözcenin temel parametrelerinden biri spesifik bir kasıt olmasından dolayı, manipülasyonu ayırt etmek için sözlü iletişim, iletişimsel niyet, sebep ve dürtü gibi parametrelerin analizi gerekir (Akopova, 2013:78).

Gee ve Fairclough, söylem analistinin görevinin örtük anlam oluşturma potansiyelini ortaya çıkarmak olduğu konusunda hemfikirdir. Bu nedenle, söylem analitik çerçeveleri, anlamın kültürel, sosyal ve politik olarak nasıl konumlandığını ve bu anlamın hem anlamı inşa eden hem de anlam oluşturan aracı dil yoluyla nasıl çalışılacağını anlamının bir yolunu içermelidir. Eleştirel bakış açıları içindeki söylem teorileri ve söylem analizi, bireyin özerkliğini reddeder. Bunun yerine, bireyin her sözünün toplumsal olduğunu kendinden önce gelen sesler ve diller ile şekillendiğini belirtirler (Rogers, 2003:10). İnsanlar toplumun birer üyeleridir ve konuşmaları bir dizi deneyimsel, ilişkisel ve dışavurumcu değerlerdir (Fairclough, 1992: 110).

2.3. Dil Manipülasyonu Üzerine

Manipülasyon sözcüğü Türk Dil Kurumunun internet sitesinde “yönlendirme” olarak tanımlanmıştır⁴. Cambridge çevrimiçi sözlüğünde ise manipülasyon tanımı: “birini ya da bir şeyi kendi yararınıza, genellikle haksız veya dürüst olmayan bir şekilde kontrol etmek” olarak tanımlanmıştır. Oxford çevrimiçi sözlüğünde de manipülasyon: “birini / bir şeyi, genellikle dürüst olmayan bir şekilde kontrol eden veya etkileyen davranış, böylece bunu fark etmemeleri” şeklinde tanımlanmıştır. Dil manipülasyonu da dilin

⁴ sozluk.gov.tr (Erişim Tarihi 01.07.2020)

alıcıyı yönlendirme amaçlı kullanımı anlamına gelmektedir. Dil manipülasyonu, İngilizce kaynaklarda linguistic manipulation olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dil manipülasyonu (DM) kısaca: “Dile, konuşmaya ‘maruz’ kalmaktır.” Bu maruz kalmanın sonucunda konuşan kişinin alıcıyı etkilemesi ve fikirlerini, hareketlerini şekillendirip yönlendirmesidir. Buradaki yönlendirme olumlu bir anlam içermemektedir. DM de bu bağlamda insanların iletişimleri sırasında birbirleri üzerindeki etki süreçlerinin çalışma alanı olarak tanımlanmaktadır. Akopova (2013) DM’nin tam netlik kazanmamış anlambilimsel bir alan olduğunu ve söylemin manipülatif işlevlerinin gizli bir dilbilimsel veri katmanı yaratıp bu katmanın kolay ayırt edilemeyeceğini açıklar. Akopova’ya göre dil manipülasyonu süreçlerini işleten dil mekanizmaları kendiliğinden ortaya çıkmıştır çünkü dilin kendisi yalnızca belirli tanımlamalar değil, aynı zamanda kesin olmayan, belirsiz adlandırmalar sunarak objektif gerçeğin çarpıtılmasını da kolaylaştırmaktadır (Akopova, 2013:78).

Tarasov (1990), dil manipülasyonunun geniş ve dar anlamda incelenmesi gerektiğini öne sürer. Geniş anlamda, amacı açısından alıcıyı nesne olarak belirler ve konuşucu bu sözlü iletişimde etkinin kendisidir. Dil manipülasyonunun öznesi olmak, yani alıcının eylemlerini düzenlemek, harekete geçirmek, yapılan eylem varsa değiştirmek, sona erdirmek ya da başka bir eylemi gerçekleştirmek isteğini teşvik etmek anlamına gelir. Tarasov’a göre dar anlamda ise, dil manipülasyonu medyada insanlara yönelik yapılan ajitasyon konuşmalarıdır. DM, devletin resmi veya gayriresmî ilişkilerinden ziyade eşit iş birliği ilişkileriyle bağlantılıysa, sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde kullanıldığı öne çıkar. Bu DM’nin nesnesinin, eylemlerinde belirli bir seçim özgürlüğü varsa eğer, eylemini sadece ihtiyaçları karşılığında değiştirmesidir. Bu sebeple Tarasov, DM’nin başka bir kişinin eylemini düzenlediğinde, kişinin eylemlerinin seçiminde ve ihtiyaçlarına göre hareket etmede bir ölçüde özgür olduğunu düşünür. Ancak Dijk (2006), bu noktada ikna unsurunu da dâhil eder. Ona göre, negatif çağrışımları dışarıda tutarsak manipülasyon için iknanın meşru bir biçimi olduğu söylenebilir çünkü arada çok temel bir fark vardır: iknada muhataplar ikna edenin argümanlarını kabul edip etmemelerine bağlı olarak inanıp inanmamakta ve harekete geçip geçmemekte özgürdürler. Oysa manipülasyonda alıcılara tipik olarak daha pasif bir rol verilir: onlar manipülasyonun kurbanıdır (Dijk, 2006: 360). Manipülatif söylemin bu olumsuz sonucu, bahsedildiği gibi, alıcıların manipülatörün gerçek

niyetini anlayamadıklarında ya da bu kişinin savunduğu inanç ve eylemlerin tüm sonuçlarını göremediklerinde ortaya çıkmaktadır. Bu durum, özellikle alıcıların manipülasyona direnmek için kullanılabilecek özel bir bilgiye sahip olmadığı durumlarda geçerli olabilir (Wodak, 1987'den aktaran: Dijk, 2006). Bahsi geçen sahip olunmayan bilgi için bu tez çalışmasında bilimsel bilgi eksikleri örnek verilebilir.

Dil manipülasyonu dilbilimde yirmi birinci yüzyılda öne çıkmış bir alandır. Anlambilim (semantik) ve edimbilim (pragmatik) başlığında geniş yer bulmuştur. Rus dilbilimcilerden Tarasov'un çalışmaları, özellikle Rus dilbilim okulunda, bu konuda öncü nitelik taşımaktadır.

DM'nin ve sorunlarının incelenmesi yirminci yüzyılın ikinci yarısında özellikle yoğunlaşmıştır ancak geçmişi daha da öncelere dayanır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde mahkemelerde dil manipülasyonu metinlerinin incelenmesine yönelik filolojik, sosyolojik, psikolojik, sibernetik, iletişim teorisi ve son olarak psikodilbilimden gelen fikirleri içerecek şekilde çalışmalar genişletilmiştir (Tarasov, 1990:6).

Tüm dünyada medyanın ortaya çıkması ve gelişmesiyle DM, reklamların insanların zihinleri üzerindeki etkisini güçlendirmek, işlevlerini genişletmek, ideolojik mücadelelerini güçlendirmek, kamuoyunu hedefe yönelik oluşturmak, toplum kültürünü uygunlaştırmak gibi sebeplerle kullanılmıştır. Modern toplumdaki bu gelişmelerle, iletişim sorunları ve DM'nin araştırılması için sosyal bir düzen oluşturulmuştur. Medyada bilginin aktarılması, dolaşımı ve algılanması sorunlarının incelendiği yeni bilimsel yönler böylelikle ortaya çıkmıştır. Örneğin Psikoloji'de: "televizyon psikolojisi, film psikolojisi, reklam psikolojisi" vb. alanlar karşımıza çıkmaktadır. Yine de Tarasov, tüm dünyada DM araştırmalarını artırmak için ana teşvikin pragmatik problemi çözme ihtiyacı olduğunu öne sürer ve belirli zeminler olsa da DM teorisinin bir bilimsel disiplin olabilmesi için doğal ve gerekli bir sürecin olması gerektiğini belirtir (Tarasov, 1990:6).

Tarasov (1990), sözlü iletişim süreci ve DM'nin çok karmaşık olgular olduğunu ve bu sebeple hem öznenin hem de DM nesnesinin bir analiz nesnesi olduğunu belirtir. DM'nin analizi dilbilimsel yaklaşım çerçevesinde yapılırsa metin bazlı incelemeler

yapılır ve tespit edilir. Eğer DM'nin analizi psikolojik yaklaşım çerçevesinde yapılırsa da DM'nin ara ya da nihai hedeflerine ulaşp ulaşılmadığı, manipölasyonun amacına ulaşma durumu, ele alınır. Her iki çalışmada da bir yön eksik kalacağı için burada psikodilbilime önemli bir görev düşmektedir. Psikodilbilim, geleneksel ve modern retorikte bu iki yaklaşımı birleştirmeye çalışır ancak bu, birleşik metodolojik analiz şemaları tarafından yönlendirilmesi ve objektif olmasıyla mümkündür.

Dijk (2006), manipölasyon kavramının eleştirel söylem analizi için önemli bir teorik analiz alanı olduğunu ve bunun için daha ileri teorik analizler gerektirdiğini belirtmiş ve sosyal gücün kötüye kullanımı, bilişsel zihin kontrolü ve söylemsel etkileşim biçimlerini birlikte ele alarak manipölasyonu incelemiştir.

Manipölasyon kavramı çoğunlukla metin ve konuşma yoluyla gerçekleştiğinden dolayı söylem analizi yapılması gerekir (Dijk, 2006: 359). Bunun yanında Dijk, manipölasyona ışık tutabileceğinden dolayı bilişsel ve sosyal yaklaşımın da önemine vurgu yapmaktadır. Manipüle edilenler insandır ve bu tipik olarak onların "zihinlerinin" manipüle edilmesi yoluyla gerçekleştiğinden dolayı bilişsel bir açıklama ve manipölasyon bir etkileşim içi konuşma biçimi olduğundan dolayı ve güç ve gücün kötüye kullanılması anlamına geldiğinden, sosyal bir yaklaşım da önemlidir (Dijk, 2006: 360).

Dijk, manipölasyon kavramını üç şekilde tanımlar: sosyal, bilişsel ve söylemsel olarak. Sosyal olarak manipölasyonu sosyal eşitsizliği onaylayan gayri meşru bir tahakküm olarak tanımlar ve eğer tahakküm altındakilerin zihinleri, egemenliği kabul edecek ve kendi özgür iradeleriyle güçlünün çıkarlarına hareket edecek şekilde etkilenebilirlerse, hegemonya teriminin kullanıldığını belirtir (Dijk, 1998:372). Bilişsel olarak, anlama süreçlerine müdahaleyi, önyargılı zihinsel modellerin oluşumunu ve bilgi ve ideolojiler gibi sosyal temsilleri içeren bir zihin kontrolü olduğunu belirtir. Söylemsel olarak ise, manipölasyonun “bizler ve onlar” dil kalıplarının kullanılarak bizlerin iyi, onların kötü yönlerini vurgulayan ideolojik söylem biçimlerini içerdiğini açıklar (Dijk, 2006: 359). Bu ideolojik dilin temel karakteristik özelliklerinden biri olguların duygusallaştırılmasıdır (Wodak, 1984; aktaran Menz, 1989). Duygusallaştırmayla sağduyu ve rasyonel tartışma daha fazla ya da daha az bir şekilde ortadan kalkar ve bağımsız düşünme lüzumsuz hale gelir. Burada bazı çerçeveler sunulur; önceden

hazırlanmış kalıplar devreye girer ve bağımsız bir varoluş üstlenir. Burada kullanılan mitsel dil, yazarı ya da söyleyen kişiyi kendi düşüncesinin sorumluluğundan kurtarır; kişinin kendi çabasını harcamadan dayanabileceği duygusal bir destek sunar. Dilbilimsel olarak, bu, metaforların, klişelerin, basmakalıp düşüncelerin kullanımı ve özellikle duygusallaştırma için bir çerçeve görevi gören yararlı *önemsiz mitlerin* yaratılmasıyla kanıtlanır (Menz, 1989:237).

Bu tez çalışmasında incelenen örneklerde dili manipülasyonunu tespit edebilmek için yukarıda bahsedilen eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılacaktır.

2.4. Alanyazın Taraması

Twitter sosyal mecrası kullanılarak toplanılan verilere ESA yöntemi uygulanan çalışmalar bulunmaktadır. Gonsalves, McGannon ve Pegoraro (2019) çalışmalarında Fairclough'ın (1995) çerçevesini izlemiş, Twittter sosyal mecrasını kullanarak #MoreMoments (daha fazla an) adlı, kardiyovasküler hastalığına dikkat çeken başlık etiketini incelemiş, 1 Eylül 2017'den 30 Kasım 2017 tarihi aralığında 136 tivit ve alıntı tivit, 351 retweet, 227 görsel, 18 video, 2 gif, 46 link ve bu linklere gelen 36 cevabı toplayıp analiz etmişlerdir. Çalışmada belirledikleri araştırma soruları şu şekildedir:

“1.‘Daha fazla an’ için kardiyovasküler sağlık ve hastalığın anlamlarını oluşturmak için hangi söylemler kullanılır ve söylemlerdeki özne konumları nelerdir?

2. Risk azaltma ve sağlığın teşviki ve geliştirilmesi için söylemsel anlamların ve özne konumlarının sonuçları (örneğin davranışsal, sosyal, ideolojik) nelerdir?” (Gonsalves ve diğerleri, 2019:2).

Twitter verilerinden söylemleri yorumlama ve özne konumlarını belirleme sürecinin doğrusal bir şekilde değil, yinelemeli bir şekilde yapıldığını belirtmişlerdir (Gonsalves ve diğerleri, 2019:3). Bu verileri herkese açık profillerden seçmişler, kullanıcı adlarını gizli tutmuşlardır. Adlar yerine “sağ kalan”, “araştırmacı” gibi anonim referanslar kullanmışlardır. Çalışmalarındaki bulguları bazı tivitleri paylaşarak aktarmış ancak inceledikleri tüm tivitleri paylaşmamışlardır. Kullanılan dile dikkat çekmiş, hangi özne ve nesnelerin kullanıldığı incelenmiş, bazı fotoğraflı paylaşımlara yer verilerek kullanılan sözcüklerin yaygın olarak kullanıldığı açıklanmıştır. Tivitlerdeki söylem türlerini “trajedi ve kayıp” ve “yaşam ve sağlık” başlıklarıyla sınıflandırmış, öznenin

pozisyonlarını “vizyoner liderler” ve “başarılı hayatta kalanlar” olarak belirlemişlerdir. Trajedi ve kayıp söylemi içinde iki gruptan bahsedilmiş, bunların Kanada Kalp ve İnme Vakfı’na minnettar olanlar ve aynı vakfa meydan okuyanlar olarak öne çıktığı sonuç bölümünde açıklanmış, bu söylemlerin etkilerinden bahsedilmiştir.

Bouvier (2017), çalışmasında #twowomentravel (iki kadın yolculuğa çıkıyor) başlık etiketini ele alarak 40,000 tivitlik bir korpus ve 26 haber makalesi kullanarak hem ESA hem de çok modlu ESA yapmıştır. Bu korpus içerisinde spesifik olarak kaç tivit incelediğini belirtmemiştir. Sadece çalışmanın başlangıcı olarak bu başlık etiketinde bahsi geçen iki kadın tarafından atılan 29 tivit in çalışmada incelediği başlık etiketinde iki kadın kürtaj için İrlanda’dan Birleşik Krallık’a gitmektedir çünkü İrlanda’da kürtaj yasal değildir. Kullanıcıların attığı tivitleri kullanılan dil açısından ve bu dil üzerinden inceleyerek gerek doğrudan gerek dolaylı olarak hedef alınan ideolojiden bahsetmiş, tivitleri belirli başlıklar altında (cesurluk, dayanışma, sevgiyi ifade etme, seçim, bağlam, erkekleri suçlama, eleştiriler) gruplara ayırmıştır. Her grup altında bazen bir, bazen iki ya da üç tane tivit örneği kullanmıştır. Tivitleri kullanırken kullanıcı adlarını belirtmese de tivitlerde bir değişiklik yapmamıştır. Bu sebeple bu tivitler arama motorlarına yazıldığında ulaşılabilir. Kullanılan kişi zamirlerine odaklanmış ve tivitlerin çok büyük bir çoğunluğunda problemin öznesinin erkekler olarak ifade edildiğini belirtmiştir. “Biz” dili kullanılarak yaratılan dayanışmaya dikkat çekmiştir. Şahıs zamirlerinin kullanılması ESA’da sosyal ilişkilerin ifadesinde ve manipülasyonunda çok yaygın olarak gözlemlenir (Van Dijk, 1998’den akt. Bouvier, 2017:6). Bu başlık etiketinin altındaki hikâyenin ideolojik olduğunu vurgulamıştır. Sonrasında bu olayın gazetelere yansımaları haber başlıkları ve haber metinlerini ele alarak incelemiş ve artık sosyal medyanın haberlerin oluşmasında ne kadar etkili olduğunu dile getirmiştir.

Dyson ve Gorvin (2017), Twitter’da borderline kişilik bozukluğunun erken teşhisiyle ilgili bir başlık etiketini ele almış ve Twitter arama butonu kullanılarak iki yüz yirmi beş tivit ESA ile incelemişlerdir. Bireysel deneyimlerin paylaşılabilesinden dolayı bu platformu seçtiklerini belirtmişlerdir. Sadece bireysel hesaplardan gelen paylaşımları incelemek istediklerinden dolayı paylaşılan blog bağlantılarını ya da profesyoneller tarafından atılan tivitleri çalışmalarına dahil etmemişlerdir. Aynı

zamanda sadece başlık etiketi içeren ya da sadece bağlantıların paylaşıldığı çalışmaları kişisel yorum içermediklerinden dolayı çalışmalarına dahil etmemişlerdir. Kullanıcıların paylaşımlarında hastalığı nasıl tanımladıkları ve üzerlerinde nasıl etkisi olduğunu hangi şekilde ifade ettiklerini incelemişlerdir. İnceledikleri paylaşımlar sonucu tivitleri iki başlık altında toplayıp değerlendirmişlerdir. Tivitlerin bir kısmını yazılı olarak paylaşp yazılan tivitlerin altında ESA yapmışlardır. Bu incelemelerde “biz” ve “onlar” zamirlerinin kullanımıyla kullanıcıların kendilerini olumlu ve olumsuz olarak konumlandırmalarından bahsetmişlerdir. Tüm veriler Twitter’den toplandığı için borderline kişilik bozukluğu ile ilgili gözlemlenen temsillerin sadece Twitter kullanıcılarına özel olabileceğinden dolayı genellenemeyeceğini belirtmişlerdir (Dyson ve Forvin, 2017:9).

Bu çalışmalardan başka Twitter verilerine ESA yaparak Suudi Arabistan’da kadınların araba kullanmalarına karşı bakış açılarını inceleyen (Aljarallah, 2017), feminist bakış açısıyla kadınların siyasi temsillerini inceleyen (Yoong, 2019), mülteci karşıtı söylemleri inceleyen (Kreis, 2017), ABD Futbol Federasyonunun resmi Twitter hesabından kız taraftarların kıyafetlerinin tanıtımı için atılıp gelen tepkiler üzerine silinen bir tivit ile başlayan ve ESA ile taraftar kıyafetleriyle ilişkilendirilen anlamların tüketici tercihlerinin önüne geçtiğini inceleyen ve kadın taraftarlar üzerinden toplumsal cinsiyet söylemlerinin ele alındığı (Sveinson ve Allison, 2021) çalışmalar bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Tezin Yöntemi

Bu çalışmada çeşitlemeye (triangulation) başvurularak nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve söylem analizi yöntemleri kullanılmıştır. Doküman analizi aynı zamanda bir nitel veri toplama yöntemi olduğundan dolayı bu çalışmanın veri toplama aşaması doküman analiziyle yapılmıştır. “Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2018:189). Doküman analizi yöntemine göre çalışmada kullanılacak olan sosyal medya mecrası Twitter’da yapılmış olan paylaşımların hepsi doküman olarak nitelendirilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu sebeple ilk olarak bu mecradaki paylaşımlar doküman analizi yönetimiyle çalışmanın amacına uygun şekilde seçilmiş, toplanmış ve düzenlenmiştir.

Doküman analizi yöntemi, yazılı belgelerin içeriklerini sistematik ve tarafsız olarak incelenebilmesi ve tutarlı analiz edilebilmesi için kullanılan bir araştırma yöntemidir (Wach ve Ward, 2013). Analiz sürecinde dokümanlara dâhil edilecek kıstaslar belirlenir, veri toplanır, temel analiz alanı belirlenir, doküman kodlanır, doğrulanır ve analiz edilir (Altheide, 1996; akt. Kırıl, 2020). Bu doğrultuda doküman analizi yöntemine uygun olarak ilk başta araştırma konusu netleştirildikten sonra alan yazın incelemesi yapılmış ve veriler 1 Ocak 2015 ile 1 Ocak 2019 tarih aralığıyla sınırlandırılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme ile çalışmanın ölçütü belirli sözcükleri içeren paylaşımlar olarak belirlenmiştir. Twitter sosyal mecrası içinde yapılan geçmişe dönük aramalarda Türkçe karakter algılama sorunu nedeniyle, “aşı” sözcüğü tek başına aratılamamıştır. Bu sebeple arama ve ölçüt terimi “zorunlu aşı” olarak belirlenmiştir. “Zorunlu aşı” ifadesini içeren paylaşımlar belirlenen zaman aralığı çerçevesinde toplanmıştır. Doküman analizinde incelenecek dokümanların araştırma problemi ve amacına göre belirlenmesi gerektiğinden (Kırıl, 2013:182) veriler bu kapsamda seçilip ayıklanmıştır. Aşı karşıtlığına yönelik paylaşımlar nitel veri analizine uygun sırayla ilk olarak toplanmış, araştırmanın kriterleri belirtilerek paylaşımlar arasında eleme yapıp veriler azaltılmıştır. İkinci

aşamada bu verilerden sonuç çıkarılmış ve son aşamada doğrulama yapılmıştır (Miles ve Huberman, 1994).

Seçilen örneklemdaki Twitter paylaşımlarının miktarı için nitel araştırmada örneklem büyüklüğü için dikkate alınan üç ilkeye göre (araştırmanın odağı, veri miktarı ve kuramsal örnekleme) hareket edilmiştir (Cropley, 2002'den akt. Yıldırım ve Şimşek, 2018:124). Araştırmanın odağı “zorunlu aşı” ifadesini içeren yukarıda belirtilen zamanlar içerisinde Twitter sosyal mecrasında yapılan paylaşımlardır. Araştırma örnekleminde yüzlerce Twitter paylaşımı veri büyüklüğünü belirlemekte ancak belirli bir sayı ile sınırlandıramamaktadır. Kuramsal örnekleme ilkesinde ise toplanan veriler birbirini tekrar etmeye başladığında araştırmacının yeterli sayıda veriyle doyum noktasına ulaştığı kabul edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018:125). Bu sebeple çalışmanın tarih sınırlandırılması aşı karşıtlığı gündeminin medyada iyice yer bulmaya başladığı 2015 yılı olarak seçilmiş ve COVID-19 gündeminin başlayacağı 2019 yılının başına kadar belirlenmiştir. Çalışmada kullanılacak Twitter paylaşımlarıyla ilgili önemli bir husus bulunmaktadır.

“Özellikle araştırmalarda kullanılan birebir alıntılar arama motorlarına girildiğinde o metnin orijinal kaynağına ulaşmak mümkün olabilmektedir (Bradley ve Carter, 2012). Bu yolla araştırma raporlarında doğrudan kişi ve grup kimlikleri deşifre edilmediği halde bu bilgilere dolaylı yollardan ulaşılma olasılığı araştırmacılar tarafından dikkate alınması gereken bir konudur. Bu olası sorunu ortadan kaldırmak için birebir alıntılar yerine katılımcıların görüşlerinin aslına uygun kalınarak yeni yorumla yazılması (paraphrasing) daha uygun olacaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2018:232).

Söylem analizi yöntemiyle de bu paylaşımlar incelenmiştir. “Bu analiz, dili bir eylem, iletişim formu, sosyal pratik olarak görme ve yorumlama özelliği taşır” (Sözen, 1999: 82). Söylem analizi türlerinden sorun odaklı çözümleme yapan eleştirel söylem analizi kullanılarak aşı karşıtlığı problemi kapsamında dil manipülasyonları incelenmiştir. Eleştirel söylem analizi, söylemi tüm boyutlarıyla, sözdizim, sesbilim, anlambilim vb. başlıklarını da incelemektedir. Eleştirel söylem analizinin bu çalışmada nasıl kullanılacağı “Eleştirel Söylem Analizi” başlığı altında detaylı olarak açıklanmıştır. Bu kapsamda Twitter sosyal mecrasında 2015 Ocak ile 2019 Ocak ayları arasında aşı karşıtlığı bağlamında paylaşılmış gönderiler ve varsa bu gönderilere yapılmış yorumlar toplanmış ve eleştirel söylem analiziyle incelenmiştir. Bu analizle birlikte

aşı karşıtlığına ya da aş tereddüdüne yönlendiren söylemler tespit edilmiştir. Çalışmanın devamında bulgular ortaya konulmuştur.

Çalışmanın araştırma soruları şu şekildedir:

Araştırma sorusu 1: 2015 Ocak ayından itibaren 2018 yılı aralık ayına kadar olan süreçte aş konusuy la ilgili Twitter sosyal mecrasında nasıl paylaşımlar yapılmıştır?

Araştırma sorusu 2: 2015 yılından 2018 yılının sonuna kadar olan süreçte Twitter kullanıcılarının belirli başlık etiketlerinin (hashtag) altında sunduğu fikirler değışkenlik göstermiş midir?

Araştırma sorusu 3: Belirlenen zaman içerisinde yapılan paylaşımlardan hangilerinin dil manipölasyonu içerdğ i nasıl belirlenebilir?

Araştırma sorusu 4: Dil manipölasyonu içerebileceğ i tespit edilen paylaşımlara belirlenen analiz soruları yöneltildiğ inde bu paylaşımlarda ortak bir sonuca ulaşılabilir mi?

3.2. Çalışmanın Etik Unsuru Hakkında

Toplanan veriler internet aracılığ ıyla toplandığından dolayı, internet ortamında herkese açık olarak yapılmış paylaşımlar izin gerektirmeyecek şekilde kamusallaştırılmış kabul edilebildiğ inden ve kullanılan bilgi aracılığ ıyla belirli bir kiş i/grup zarar görmeyecekse bu durum “önkabullü onay” olarak adlandırılıp bilgilendirilmiş onaya ihtiyaç duyulmayabilmektedir (Eysenbach ve Till, 2001, s.1104’ten akt. Yıldırım ve Şimşek, 2018:232). Bu doğrultuda veriler toplanıp yöntem kısmında belirtildiğ i üzere incelenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Aşı Karşıtlığı Çerçevesinde Dil Manipülasyonu

Dil manipülasyonunun gündelik dilde çok yer alması ancak buna maruz kalındığında maruz kalan kişilerin bunu fark edememesi sebebiyle, bu başlık halk sağlığı açısından önem arz eden aşı karşıtlığı konusuyla birleştirilmiştir.

Yirmi birinci yüzyıla damgasını vurmuş olan COVID-19 hastalığı ile tekrar gündeme gelen ve daha fazla kişiye ulaşan aşı karşıtlığı konusu halk sağlığı açısından göz ardı edilemeyecek bir meseledir. Aşılar hakkında bilgi almak için sosyal medya gruplarına giren kişiler yapılan bilim dışı yönlendirmeler ile birlikte aşı hakkında doğru bilgilere ulaşamamaktadır. Doğru bilgilere ulaşamamanın yanı sıra, bu kişiler bilimsel dayanağı olmayan yönlendirmelerle deneysel olarak kanıtlanmış birçok aşıya karşı gelmeye başlamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada aşı karşıtlığı başlığında sunulan sosyal medya yorumları ve haberlerde karşımıza çıkan manipülatif metinler eleştirel söylem analiziyle incelenerek okuyucuların maruz kaldığı yönlendirmeler açıklanmıştır. Bu açıklamalarla aşı konusunda bilgilenmek için araştırma yapan kişilerin, birçok yorumda maruz kaldığı dil manipülasyonlarının farkına vararak daha doğru bilgiye ulaşmaları amaçlanmaktadır.

4.2. Aşı Karşıtlığı ile İlgili Sosyal Medya Paylaşımlarının İncelenmesi

Çalışmanın bu bölümünde 1 Ocak 2015 tarihinden 1 Ocak 2019 tarihine kadar olan Türkçe dilinde Twitter web sitesinde yapılmış paylaşımlar ve o dönemin gündemlerini aktarabilmek amacıyla bu paylaşımlarda bulunan haber bağlantıları incelenmiştir. Toplamda içinde “zorunlu aşı” ifadesi geçen 937 paylaşım toplanmış ve aşı karşıtlığı maksatlı yapılan paylaşımlar ESA kapsamında incelenmiştir. ESA’da küçük örneklem sıklıkla kullanılmaktadır çünkü bu, araştırmacıların bunalmadan ve sonuç olarak olası içgörülerini kaçırmadan kendilerini verilere odaklamalarını sağlamaktadır (Taylor, 2001’den akt. Dyson ve Gorvin, 2017).

Twitter’da yapılan paylaşımlara “tweet” denmektedir. Türkçede günlük dilde de kullanılan bu ifade bu çalışmada “tivit” olarak kullanılacaktır. İncelenen paylaşımlardaki yazılanlar, kullanıcıların yazdığı anlam değiştirilmeden, sözcüklerin

bir kısmı eş anlamlılarıyla değiştirilerek ya da anlam bozulmadan farklı şekillerde ifade edilerek sunulmuştur. Yine de her yıldan iki adet paylaşımın ekran görüntüsü toplanan verilere kanıt olması açısından isimler gizlenerek çalışmaya eklenmiştir. Twitter mecrasında eskiye dönük arama yapılırken “aşı” sözcüğü tek başına aranmamıştır çünkü Twitter, Türkçe karakterlerin dışında “asi” sözcüğü içeren her paylaşımı da bu aramaya dâhil etmiştir. Bu dâhil edilen paylaşımlarda Türkçe dışındaki dillerde yapılan paylaşımlar da yer almıştır. Bu sebeple bu arama kriterinin amaca tam uygun olması açısından aramalar “zorunlu aş” yazılarak yapılmıştır.

Bu paylaşımlar incelenirken Rogers (2003) ve Al Ghazali (2007)’nin çalışmalarında uyguladıkları ESA yöntemi baz alınarak yapılan paylaşımlarda:

- Paylaşımın öznesi,
- Cümlelerin etken ya da edilgen yapısı,
- Sözcüklerin anlama olan etkisi,
- Anlatım türü,
- Metnin yazarının görünür olup olmaması,
- Çıkarılabilecek yorumlar,
- Kipler,
- Eş anlam, yakın anlam, zıt anlam durumu,
- Yineleme,
- Örtük anlam,
- Olumlu ve olumsuz cümle yapılarına odaklanılmıştır.

Yukarıda belirtilen maddeler ve çalışmanın amacı doğrultusunda Fairclough (2001a, 2001b, 2005), Rogers (2003) ve Al Ghazali (2007)’nin çalışmalarından hareketle

eleştirel söylem analizi kapsamında şu sorular toplu ya da ayrı olarak, tümünden ya da açıklamanın yeterli olacağı şekilde sorulmuştur:

- Kim söylüyor? (Gönderici kim?)
- Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?)
- Kime söylüyor?
- Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?)
- Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?
- Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?
- Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?

Birbirini takip eden bu sorulara alınan cevaplar eşliğinde eleştirel söylem analizi yapıp paylaşımlarda dil manipülasyonu olup olmadığı açıklanmıştır. Bir zincirin halkası olarak ifade edilebilecek bu sorularda son soruya kadar gelindiğinde alınan cevaba göre dil manipülasyonunun mevcut olma ya da olmama durumu ifade edilmiştir. Dil manipülasyonunun sorulan birkaç soruda tespit edildiği durumlarda soruların geri kalanıyla inceleme yapılmamıştır.

4.2.1. 2015 yılı Twitter paylaşımları

Twitter’da 2015 yılındaki “Zorunlu aşı” ifadesini içeren paylaşımların çoğunda haber linki paylaşılmış ancak çok az link aktif olarak kalmıştır. Bu durum çalışmanın 2015 ayağındaki incelemelerini etkilemiştir. Yıl bazlı bakıldığında aşı karşıtı hareketin bu yıldan itibaren gündemde geniş yer bulmaya başladığı gözlemlenmiştir.

Bu yıl içerisinde “zorunlu aşı” ifadesi ile atılan 121 tivit incelendiğinde yıl genelinde kullanıcıların aşı karşıtlığı sebepleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Aşıların otizm yaptığı düşüncesi,
2. Aşıların zorunlu olarak dayatılması,
3. Alerjik kuşakların aşılar sebebiyle ortaya çıktığı düşüncesi,
4. Aşıların zekâ geriliğine sebep olduğu düşüncesi,
5. Aşıların ticari kaygı sebebiyle zorunlu tutulduğu,
6. Güvensizlik.

1 Ocak 2015 tarihinden 31 Aralık 2015 tarihine kadar olan Twitter paylaşımlarında “zorunlu aşı” ifadeleri geçen paylaşımlar incelenmiştir. Toplamda 121 tivit ulaşılmıştır. Bu tarih aralığının birinci yarısında “zorunlu aşı” ifadesini içeren tivitlerin aşı karşıtlığı veya aşıya tepki kapsamında değerlendirilemeyecek, genelde “bakanlık aşığı zorunlu tutuyormuş” ya da “zorunlu aşı takviminde x aşısı yok” şeklinde durum bildiren paylaşımlar mevcuttur. Ancak bu tez çalışmasının “Türkiye’de aşı karşıtlığı” başlığında yer verilen, Mayıs ayında Yargıtay 2. Hukuk Dairesi’nin 2015/10714 numaralı kararının duyurulmasından sonra paylaşımların arttığı görülmüştür.

Twitter’da, yukarıda bahsedilen başlığın altında verilen tüm gelişmelerden sonra paylaşımlar yapılmış ve haberler yazılmıştır. Twitter sitesindeki 2015 yılında “zorunlu aşı” ifadesini içeren paylaşımlar incelenmiş ve aşı karşıtı ifadelere sahip, dil manipölasyonu içeren ya da içerebilecek paylaşımlar ele alınmıştır. Twitter paylaşımlarının yanı sıra bazı haber örnekleri Van Dijk (2015)’in ESA çalışmalarındaki makro ve mikro inceleme yöntemi uygulanarak incelenmiştir.

2015 yılında “zorunlu aşı” ifadesi içeren paylaşımlara bakıldığında yılın ilk yarısında günlük konuşma içeren paylaşımlarda kullanıldığı görülmüş, bu paylaşımlarda “aşı yaptırmak zorunlu mu?” tarzı haberlerin yorumsuz bağlantıların bulunması ya da “Yurt dışında X şehrinde aşı zorunlu değilmiş ama Y hastalığının salgını varmış.” şeklinde yorum eklenmeden bilgi aktarımı yapıldığından dolayı Dyson ve Gorvin (2017)’nin çalışmasında uygulandığı gibi bu paylaşımlar ESA ile incelenecek şekilde çalışmaya dahil edilmemiştir. Haziran ayından itibaren gündem dolayısıyla da “zorunlu aşı” ifadesi içeren paylaşımlar artmış ve bu paylaşımlar ele alınmıştır. Dijk (2006)’a göre manipölasyon gözlemcilerin alanına girer, yani bir eleştirel analist, bir katılımcı grup olmaksızın bu gözlemi yaparak manipölasyon olup olmadığını yorumlayabilir çünkü çok az dil kullanıcısı kendi söylemini “manipölatif” olarak adlandırmaktadır. Manipölasyon sadece gücü (power) değil, aynı zamanda gücün kötüye kullanılmasını yani tahakkümü de içerir (Dijk, 2006:360). Paylaşımı yapan herkesin bir otoritesi olmasa da kasıtlı bir söylem olup olmadığına bakılmaksızın sadece bilgi/durum aktarımı maksatlı paylaşımların yanı sıra bir yönlendirme (manipölasyon) içermeseler de tepki içeren paylaşımlar da çalışmaya dahil edilmiştir. Bu yol izlenirken belirlenen soruların sorulabilmesi kriteri bu aşamada ön planda tutulmamıştır.

Savcı haberi Haziran 2015'te gündeme geldikten sonra Twitter'da bir kullanıcı bu durumla ilgili Sağlık Bakanlığına “Kendini doktor sanan savcı evladına aşı yaptırmazken siz negatif performans uyguluyorsunuz aile hekimlerine.” yazmıştır. Bu tivitte ek olarak başka bir doktor: “Aile hekimlerini, kendilerine kayıtlı nüfusu aşılama ile zorunlu tutuyorsunuz ancak aşıları yaptırmayan aileye ne olacak !!” demiştir. Bu durumda mahkemeden çıkan kararın aile hekimlerini zor durumda bıraktığı gözlenmektedir. Kullanıcıların ifadelerinde savcıyı “kendini doktor sanan” diyerek betimlemeleri bir karşı tepkidir ve hekimlerin vermesi gereken bir kararın kendisinin verdiğiine işaret etmektedir. Bunun yanında “Savcı böyle yaparken siz de...” ifadesi savcının bu yanlış hareketi bir yana, Sağlık Bakanlığının bu durumda aile hekimlerine negatif performans uygulaması eleştirilmiştir.

Yine aynı tarihlerde bir kullanıcı “Zorunlu aşı zorbalığı daha da zorbaladı.” diyerek zorunlu aşı hakkında aşının bir zorbalık olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Burada geçen “zorbalık” ifadesi aşının zorunlu olarak yapılmasına bir gönderme olarak kullanılmıştır. Kullanıcı bu yazısını kendi sayfasında fikir olarak paylaşmış ve paylaşımında birini etiketlememiştir. Burada yapılan gönderme aşının zorunlu olarak yapılmasının kullanıcı tarafından onaylanmadığı ve bunu zorbalık olarak görmesidir. Kendi başına incelendiğinde, herhangi bir kullanıcıyla somut ve herkese açık şekilde bir etkileşime geçmemesinden dolayı bu cümlelerin manipülatif dil takibinin yapılması mümkün olmamaktadır.

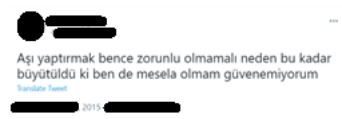
Bir diğer kullanıcı “Devletin bebelere zorunlu aşı yaptırması kadar saçma bir uygulama olamaz. Eve gelip iğne mi saplayacaklar zorla!” şeklinde paylaşım yapmıştır. Bu paylaşımında zorunlu aşı uygulamasına “saçma” denmesi ve “iğne saplamak” ifadesinin kullanılması, paylaşımı yapan kişinin aşığı bir bıçağa benzetmesinden kaynaklanmaktadır. “Bıçak saplamak” eylemine yapılan bu

göndermede kişi aşının zorunlu tutulmasından kaynaklı olarak bu uygulamayı zararlı bir unsur olarak görmektedir.

Bir kullanıcı NTV isimli haber kanalının o tarihte yaptığı “Yargıtay’dan aşı kararı (Aşı yaptırmak zorunlu mu?)” haberini paylaşarak “NEYE GÖRE ZORUNLU !??” şeklinde paylaşım yapmıştır. Burada paylaşımı yapan kişinin büyük harf, ünlem ve iki soru işareti kullanımı tepki dolu bir paylaşım olduğunu göstermektedir. Bu paylaşımlarda birer tepki olsa da birilerini yönlendirme olmadığı için manipülatif bir çerçeve oluşturmamışlardır.

Karar Haber isimli haber sitesinin o tarihte attığı “Zorunlu aşı gerçekten zorunlu oldu” başlığı dikkat çekmiştir. Sağlık Bakanlığının belirlediği aşı takviminde olan çocukluk aşılarının uygulanması halk sağlığı açısından o tarihe kadar uygulanan zorunlu bir işlemdi. Ancak haber sitesinin bu başlığı, bu aşı uygulamasının daha önceden isteğe bağlı, zorunlu olmayan bir uygulamaymış gibi aktarmıştır.

Bir başka kullanıcı: “Aşı yaptırmak bence zorunlu olmamalı neden bu kadar büyütüldü ki ben de mesela olmam güvenemiyorum” şeklinde paylaşımda bulunmuştur. Bu kullanıcı, herhangi bir bilimsel dayanak göstermeden aşıya güvenmediğini belirtmiş, burada aşı tereddüdü yaşadığını ifade etmiştir. Kişisel yorum olan bu paylaşım bir tepki paylaşımı olmaktan ileri gitmemiştir.

Aşı karşıtlarının sık sık öne sürdüğü aşılarda otizm yaptığı argümanı Medya Haber isimli haber sitesi tarafından başlık olarak kullanılmıştır. “Otizm yapan aşı hangisi? Aşı yaptırmak zorunlu mu?” başlığıyla okuyuculara “Otizm yapan bir aşı var ve biz bunu haberimizde açıklıyoruz.” izlenimi verilmiştir. Kullanılan haberin görselinde aşı sırasında tedirgin olarak bakan bir çocuk görseli kullanılmış ve görsele “Aşılarında Otizm ve MS Tehlikesi” yazılmıştır. Bilimsel olarak üzerinde birçok çalışma yapılan bu konuda bu argümanı destekleyen bir sonuca yıllardır ulaşılmamıştır (Geier ve Geier, 2003:101). Buna rağmen haberde böyle bir başlık ve dilin kullanılması okuyucuların korkularının kullanılarak dil manipülasyonu yapıldığını bize açıkça göstermektedir. Ancak haberin Twitter sitesinde paylaşımı dursa da tivitte eklenen bağlantı linki silinmiştir. Bu sebeple bu paylaşımın içeriği detaylı olarak incelenememiştir.

Mevcut verilerle yukarıda belirtilen sorular sorulduğunda: Söyleyenin M.H. haber sitesi olduğu, neye dayanarak söylediğiyle ilgili veriye ulaşılamadığı, söylediği kitlenin okuyucular olduğu, amacının okuyucuların korkularını kullanarak haberin okunmasını sağlamak olduğu söylenebileceği, arkada yatan anlam/göndermenin: “Otizm yapan aşılarda mevcut ve bu haberde bundan bahsedilmektedir.” olduğu gözlemlenmiştir. Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası olduğunun söylenebilmesi için haberin detaylı incelenmesi gerektiğinden dolayı bu soruya yanıt verilememektedir. Ancak aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem olup olmamasına bakıldığında “otizm yapan aşı” ifadesi ebeveynleri tereddüde düşürebilecek ve hatta aşığı bir risk görüp bundan

uzaklaştırabilecek bir ifade olmasından ötürü burada dil manipölasyonunun mevcut olduğu görölmektedir.

CNN Türk isimli haber sitesinin paylaştığı “Yargıtay’dan zorunlu aşı kararı” tivitine karşı bir kullanıcı “Hasta iken bile tedaviyi ret hakkı bile mevcutken bu neyin kafası?” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapta “Tedaviyi reddetmek meşruiyken bu neden değil” tepkisi görölmektedir. Bu paylaşıma bir cevap gelmemiş olsa da aynı argümanla bir başka bağlamda aşı karşıtlığı savunulabilir. Kullanıcı bu cevabıyla “Aşı yaptırmamak da meşru olmalı” fikrini tepkili bir dille ifade etmiştir.

Prof. Dr. unvanlı bir kullanıcı “Çocukluk aşları zorunlu değil tavsiye niteliğinde olmalıdır” başlıklı kendi web sitesinde yayımladığı yazıyı Twitter’da paylaşmıştır. Bu paylaşımın altına gelen bir yorumda: “Dün bir haber çıktı, tüm aşlar zorunlu olarak yaptırılacakmış, galiba kaçamayacağız.” denmiştir. Kullanıcı aşyı kaçılması gereken bir olgu olarak görmektedir. Bu ifade aşının korkulacak bir şekilde göröldüğünü göstermektedir. Kullanıcının bu paylaşımda bir manipüle etme amacı olmasa da kullandığı bu ifadeden dolayı aşı taraftarı olmadığı görölmektedir.

Bir kullanıcı ilerleyen günlerde “Anne değilim fakat Radikal’deki yazıdan sonra çocuğuma aşı yaptırmaktan vazgeçtim! Zorunlu olan her şey gibi aşya da karşıyım” diyerek paylaşımda bulunmuştur. Burada gönderici olan tivitın sahibi, manipüle eden değil, tivitinde bahsettiği Radikal gazetesinin haberinden manipüle edilen, Tarasov (1990)’un açıkladığı üzere, dil manipölasyonunun öznesi olmuştur. İlgili tarihlerde Radikal’in web sitesinde konuyla ilgili haber arayışı yapılmış ancak haberin kaldırıldığı görölmüştür. Haberin içeriğine ulaşamadığından dolayı herhangi bir analiz uygulanamamıştır. Bu tivate şöyle bir yanıt gelmiştir: “X ülkesinde, ülkeden silinen salgın hastalıklar yaygınlaşmaya başladı, aşılara karşı başlatılan kampanyalardan dolayı”. Ancak tivit sahibi bunu yanıtlamamıştır. Bu yanıtaki kişinin söylediği bu durum bilimsel olarak paylaşılan verilerle örtüşmektedir.

2015 yılının son aylarında bir kullanıcı: “Velinin izni olmazsa artık çocuğa aşı yapılmıyor, aşı yaptırmak zorunlu değil, değil mi? Zira bu yapılan aşlar ülke dışından geldiğinden dolayı içindeki maddelerin bağışıklık sistemini olumsuz yönde etkilediğini söylüyor. Ayrıca çocuklarda zekâ geriliği yaptığı da söylenmekte”

şeklinde üç adet tivit atmıştır. Burada bu kullanıcının ifade ettiği durumla alakalı “söyleniyor”, “söylenmekte” ifadelerini kullanması bu konuyla ilgili söylentilere maruz kaldığını göstermektedir. Dolayısıyla kişinin burada bilimsel bir araştırma yapmadan söylentilerden etkilendiği görülmektedir. Ma ve Stahl (2017) çalışmalarında, bireylerin bilimsel verilere dayanmadan, oluşturduğu ya da içinde olduğu sosyal grubun kabul ettiği bilgileri doğru kabul etmesini bilişsel otorite olarak tanımlamaktadır ve burada görülen durum bu çalışmalarıyla uyumluluk göstermektedir. Çalışma için belirlenen sorular tek tek sorulduğunda:

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Twitter kullanıcısı.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Söylentilere dayanarak söylemektedir, bir otorite ifadesine rastlanmamıştır.

Kime söylüyor?: Takipçilerine yönelik paylaşım yapmıştır.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): Aşıların içeriğinin sağlıksız olduğunu gerekçe göstererek aşıların zorunlu olup olmadığını öğrenmek.

Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?: “Aşılar yurt dışından geldiği için içeriği güvenilir değil. Bağışıklığı kötü etkiliyor ve zekâ geriliğine sebep olabiliyor. Bu aşıların zorunlu olmaması lazım.”

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?: İkili bir diyaloga girilmemiştir ve bu paylaşım duyulan söylentileri paylaşmak maksatlı yapılmıştır, bahsi geçen tutum mevcut değildir. Kişinin söylentilerin etkisinde olmasından kaynaklı dil manipölasyonuna maruz kalmış olması ihtimaller dahilinde olsa da bu söylentilerden önceki fikirleri bilinmediği için bu konu incelenememiştir.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: Aşılarla ilgili bilimsel verilere ya da araştırmalara ulaşamayacak, bilimsel okuryazarlığı düşük kişileri etkileyebilecek ve aşı karşıtlığına “yönlendirebilecek” bazı söylemler (zeka geriliği, bağışıklığın olumsuz etkilenmesi, aşıların yurt dışından gelmesi) mevcuttur. Bu mevcut söylemlerden ve bu söylemlerin

yönlendirme potansiyeli taşımasından dolayı bu paylaşımlarda dil manipölasyonu mevcuttur.

Takipçisi çok yüksek olan ve Twitter'dan doğrulama mavi tikini almış yazar bir kullanıcı, Anayasa Yüksek Mahkemesi'nin kararıyla ilgili: "Anayasa Mahkemesi zorunlu aşığı reddetti, çok da iyi etti. Her aşığı zararsız değil. Aşırı aşılama, alerjik kuşaklar yaratmakta. Yazık." şeklinde tivit atmıştır. Gazeteci ve yazar kimliğine sahip bu kişinin herhangi bir tıp eğitimi almadan ya da bu konuda bilimsel bir çalışma yapmadan ve/veya sunmadan attığı bu tivit, bu kişiyi takip eden kullanıcıları manipüle edebilecek düzeydedir. Sorular izlendiğinde:

Söyleyen: Gazeteci, yazar

Neye dayanarak söylüyor: Belirtilmemiş

Başarmak istediğı nedir: AYM'nin verdiği kararlar ışığında bu kararı doğru bulduğunu ve bu konuda bildiğı/duyduğı olumsuz yönleri okuyucuya aktarmak.

Arkada yatan anlam mevcut mu: Açıkça yazdığı "Her aşığı zararsız değil" ve "Aşırı aşılama, alerjik kuşaklar yaratmakta." cümlelerinin arkasında yatan aşılmanın alerji dışında da zararlı olduğı, alerjik kuşaklar yarattığı için kişilerin hasta olduğı anlamı mevcuttur.

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değıştirme çabası: "Her aşığı zararsız değil." cümlesi okuyucuyu şüpheye düşürecek ve aşılara olan güveni sarsacak nitelik taşımaktadır. Bu cümlede: "Zararsız aşılarda da var ancak zararlıları da mevcut." anlamı çıktığından dolayı bu tivitte bu çaba olmasa da bilimsel bir noktaya dayandırılmadan sunulmasından sebeple okuyucunun tutumunu değıştirebilecek niteliktedir.

Aşığı karşıtı olmayan ya da aşığı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu: Yukarıdaki soruya verilen cevaplar doğrultusunda aşığı karşıtı olmayan ya da tereddüdünü yaşayan kişileri etkilemesi ve aşığı karşıtlığına yönlendirmesi muhtemel bir söylem mevcuttur.

Tüm bunların doğrultusunda bu paylaşımı yapan kişinin dil manipölasyonu yaptığı görölmektedir. Bu paylaşımına cevap olarak bir radyoloji uzmanı kitaplığının fotoğrafını

çekerek: “Kitaplığında bulunan bu kitapları yazarken yapmış olduğunuz araştırmaların çok azını ‘zorunlu aşı’ için de yapınız” demiştir. Bu cevabı veren kişi, paylaşımın sahibine bilimsel okuma yapmanın önemini vurgulamış, yazdığı tiviti onaylamadığını belirtmiştir.

13 Kasım 2015 tarihinde CNN Türk Twitter hesabından bu konuyla ilgili haberi: “Anayasa Mahkemesi, zorunlu aşı tartışmasında noktayı koydu!” cümlesiyle paylaşmıştır. Habere tıklandığında ise haber başlığının: “Anayasa Mahkemesi’nden zorunlu aşı kararı” olduğu (belki de değiştirildiği) görülmektedir (cnnturk.com, 2015). Hâlbuki Anayasa Mahkemesi’nin bu kararı yasal bir düzenleme eksikliğini göstermektedir. “Noktayı koydu” ifadesi “Bu konu kapanmıştır.” anlamına gelen bir ifadedir ve okuyucuların yanlış anlamasına sebep olabilecek niteliktedir. Hürriyet ise bu konuyu: “Anayasa Mahkemesi kararı: Zorla aşı olmaz” başlığıyla haber yapmıştır (hurriyet.com, 2015). Haber içeriklerine bakıldığında ise kanun gereği rıza dışı aşı yapılamayacağından bahsedilmiş ve bu konuda yasal düzenleme eksikliğinin vurgulandığı görülmektedir. İçeriğin tamamı ele alındığında her iki haber sitesinin de başlık seçimi eksik/yanlış olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuyla ilgili birkaç gün sonra bir avukat: “Herkes kararı yanlış anladı: Anayasa Mahkemesi zorunlu aşıya olur verdi” başlığıyla blog yazısı yazmış ve haber sitelerinin konuyu yüzeysel ele aldığını ve halkı yanlış yönlendirdiklerini belirtmiştir (medicalakademi.com, 2015). Sağlık Bakanlığının zorunlu aşıları genelge ile yapmasından kaynaklanan bu yasal açıklığa bu yazıda dikkat çekilmiş ve kanuni düzenlemeyle zorunlu aşılarda anayasaya uygun hale getirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bir kullanıcı benzer tarihlerde “Nedir zorunlu aşı? Bu nasıl bir sistemdir? Ne kadar para kazandılar aşılarından, artık güven sarsıldı, lütfen yaptırmayın aşınızı. Ellerinizi patlasın” şeklinde bir paylaşım yapmıştır. Bu kullanıcının paylaşımında sosyal medyada yapılan haberlere paralel ifadeler görülmektedir. Kişi, zorunlu aşının ne ve nasıl bir sistem olduğunu tepkili olarak sormuştur. Sağlık Bakanlığının halk sağlığını sağlamak için başlattığı bu aşılama programına, çıkan haberlerden dolayı şüpheyle yaklaştığı görülmektedir. “Bu aşılarından ne kadar para kazandılar” cümlesiyle zorunlu aşının ticari kaygıyla yapıldığını ima etmiştir. Bu doğrultuda bakıldığında paylaşımı yapan kişinin zorunlu aşının çıkış amacını farklı bir şekilde yorumladığı ve bunun yapılmaması gerektiğini savunduğu görülmektedir. “Ellerinizi patlasın” ifadesi, “Bu

aşılar parasal bir amaç içeriyor ve bu amaçlarına ulaşamamışlar” anlamı içermektedir. Tüm bunların toplamında bakıldığında bu kişinin aşılarda sağlıklı bir toplum için yapıldığını düşünmediği görülmektedir. Bu paylaşım herhangi bir haberin altına gelen bir cevap olmasa da kişinin kullandığı dilin manipülatif olduğu görülmektedir. Sorular doğrultusunda gittiğimizde:

Söyleyen: Twitter kullanıcısı

Neye dayanarak söylüyor: Belirtilmemiş

Başarmak istediği nedir: İnsanların aşı olmaktan ya da çocuklarına yaptırmaktan vazgeçmesini sağlamak.

Arkada yatan anlam mevcut mu: “Aşılar ticari kaygı için zorunlu aşı programına dahil ediliyor. Yaptırılmazsa ticari kaygı duyan kişiler zarar edecek o yüzden yaptırmayın ki amaçlarına ulaşamamışlar.”

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası: Mevcut. Doğrudan emir cümlesi kullanılarak kişilerin tutumunun değiştirilmesi amaçlanmıştır.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu: Zorunlu aşı programının birilerine para kazandırdığı ve başka bir amacının olmadığı öne sürüldüğü ve “güven sarsıldı” ifadesi kullanıldığı için aşı karşıtı ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyecek söylem mevcuttur. Aşı karşıtlığına yönlendirecek ifadeler mevcut olduğundan dolayı dil manipülasyonu da aynı şekilde mevcuttur.

Aşı zorunluluğunun kaldırılması haberlerinden sonra bir kullanıcı: “Aşı meselesinin bence iç yüzü, devlet tarafından yapılan zorunlu aşıdan dolayı zarar görecektir çocukların sorumluluğunu ailenin üzerine yıkmaktır.” yazmıştır. Bu paylaşımda bahsedilen “aşı meselesi” zorunlu aşının kaldırılmasına göndermedir. Kullanılan “iç yüz” ifadesi, bir olayın görüldüğü gibi olmadığını, bir arka planının olduğunu belirtmek için kullanılan bir ifadedir. Kullanıcının bahsettiği iç yüze göre, aşılarından dolayı zarar görecektir çocuklar vardır ve aşıların artık zorunlu olmamasından dolayı aşı yaptırmayı seçen aileler bunu kabul ederek, belki de göze alarak bu kararı verecektir. Kullanılan “iç

yüz”, “aşidan dolayı zarar görmek”, “sorumluluk” ve “üzerine yıkmak” ifadeleri bir dil manipölasyonunu açık bir şekilde göstermektedir. Sorular doğrultusunda:

Söyleyen: Twitter kullanıcısı.

Neye dayanarak söylüyor: “Bence” ifadesinden dolayı kişisel fikrini açıklamakta, bir belge veya olguya dayandırmamaktadır.

Başarmak istediğı nedir: Zorunlu aşının kaldırılması olaylarının bir iç yüzü olduğunu söyleyerek bunu açığa kavuşturmak.

Arkada yatan anlam mevcut mu: Aşılardan çocuklar zarar görmektedir ve zorunlu aşının kaldırılması bu yüzdendir.

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değıştirme çabası: Kullanıcının tivitinde “Aşılar artık zorunlu değil. Çünkü aşılar çocuklara zarar verebilir. Bu karar alındı ki artık aileler aşı yaptırdığında sorumluluk onlara ait olsun.” anlamı çıkmaktadır. Bu anlamı veren bir paylaşım olduğundan karşı tarafın tutumunu değıştirme çabası örtük olarak mevcuttur.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu: Yukarıdaki karşı tarafın tutumunu değıştirme çabası mevcut olduğundan ve bahsedilen diğler ifade ve anlamlardan dolayı aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek söylem ve dil manipölasyonu mevcuttur.

2015 yılında artan zorunlu aşı gündemlerinin etkisi Twitter sosyal mecrasında atılan tivitlerin ve bu konuda paylaşılan haberlerin sıklığından görölmektedir. Bu yıla ait incelenen paylaşımlarda “güven” kavramı öne çıkmış, aşılarda sağık üzerindeki etkisi sorgulanmış, otizm, ticari amaç konularına değinilmiştir. Zorunlu aşılar, kullanıcılar tarafından bağışıklık sistemini etkilediğinden bahsedilen tivitte olduğu gibi, zararlı görölmüş, zorunlu olmasından dolayı aşının saplanacak bir şey olması gibi ifade edilen paylaşımdan da yorumlanabileceğı üzere bir dayatma olarak algılandığı gözlemlenmiştir.

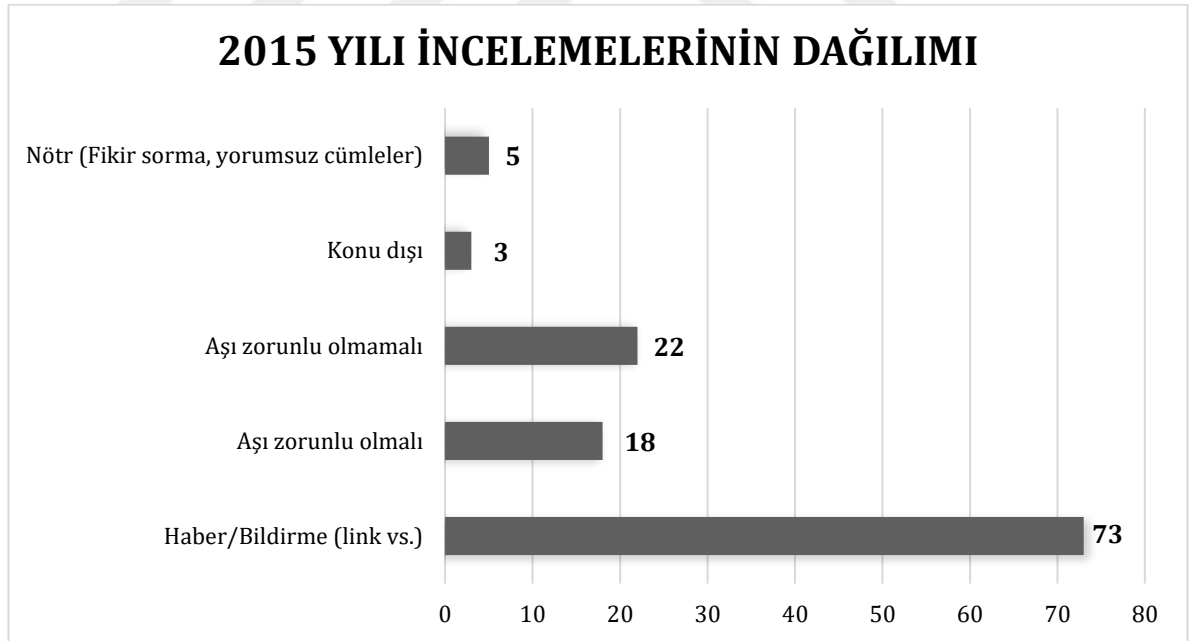
“Açıkça, manipölasyon ve ikna arasındaki sınır belirsizdir ve bağlama bağlıdır: bazı alıcılar, diğlerini manipüle edemeyen bir mesaj tarafından manipüle

edilebilir. Ayrıca aynı alıcılar, farklı koşullar, ruh halleri ve benzeri durumlarda daha az ya da daha çok manipüle edilebilir olabilir.” (Van Dijk, 2006: 360).

“Bence”, “söyleniyor” gibi ifadeler kullanılarak yapılan paylaşımların, bilimsel veriler sunulmadan aktarılmasına rağmen, okuyucularda şüphe ve korku gibi duyguların uyanmasına sebep olabileceğinden yönlendirici etkiye sahiptirler. Bu yönlendirici etki de yazılı olarak yapıldığından dolayı dil manipülasyonu olarak nitelendirilmektedir.

Yılın son günü bir kullanıcı “Aşıya hayır, sağlıklı nesile evet! Sizce Anayasa Mahkemesinin Aile Bakanlığının zorunlu aşı uygulamasına son vermesi doğru bir karar mıydı, yanlış bir karar mıydı?” diyerek bir anket başlatmıştır. Bu ankete toplamda 45 cevap gelmiştir. Kullanıcıların %71.1’i doğru karar, %28.9’u yanlış karar seçeneğini işaretlemiştir.

Yıl genelinde atılan 121 tivit içeriklerine göre (Haber paylaşımları/Durum bildirimleri, Aşı zorunlu olmalı diyenler, aşı zorunlu olmamalı diyenler, konu dışı ve nötr tivitler) gruplandırıldıklarında şu grafik ortaya çıkmaktadır:

Şekil 1: 2015 Yılı İncelemelerinin Dağılımı

4.2.2. 2016 yılı Twitter paylaşımları

2016 yılına gelindiğinde, 2015 yılında başlayan aşı karşıtlığı ile ilgili paylaşımların devam ettiği görülmektedir. 2016 yılındaki paylaşımlar arasında “zorunlu aşı” ifadesi içeren paylaşımlar ele alınmıştır. 2016 yılının ilk zamanlarında Twitter’da, haber

sitelerindeki haberler bağlantı olarak paylaşılmıştır. Çalışmanın bu aşamasında bağlantı olarak paylaşılan bu haber sitelerinden bağlantısı aktif kalanlar incelenmiş, bilimsel katkı sunabilecek haberler kullanılmış ve dil manipülasyonu içerebilecek haberlere 2015 başlığında yapıldığı gibi Van Dijk (2015)'in makro ve mikro inceleme yöntemi uygulanarak ESA yapılmıştır.

2016 yılındaki Twitter paylaşımlarında “zorunlu aşı” ifadesi filtrelenerek yapılan aramalarda 94 adet tivit ulaşılmıştır. Bu paylaşımlardan kişisel yorum içermeyen haber linkleri ve zorunlu aşıyla ilgili alınan kararlara tepki paylaşımları öne çıkmıştır. Ancak Twitter arama motorunda “zorunlu aşı” olarak yapılan aramalarda “zorunlu” ve “aşı” sözcüklerini tivitlerin ayrı yerlerinde ya da konudan tamamen farklı bağlamlarda kullanan kişilerin paylaşımları da bu sayıya dahil olmuştur. Gerekli elemeler yapıldığında bulunan tivitlerin sayısının azlığı ve ulaşılan paylaşımların aşı karşıtlığı ifade etmemesi ya da olumsuz yönlendirici etkisinin olmamasından ötürü (örn: “Çiçek aşısı zorunlu aşı programından çıkarıldığından beri 40 yıl geçmiş.” ya da “AYM'den zorunlu aşı kararı...”)) burada incelenen birkaç paylaşım dışında aşı karşıtlarından dil manipülasyonu içerip içermediğin incelenebileceği paylaşımlar toplanamamıştır.

İncelenen 94 tivit doğrultusunda kullanıcıların aşı karşıtlığı sebepleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Aşıların ticari kaygı içerdiği düşüncesi,
2. Hastalıkların planlı olarak ortaya çıktığı düşüncesi,
3. Aşıların ağır metal içerdiğine dair inanç,
4. Aşıların kısırlığa sebep olduğu düşüncesi,
5. Aşılardan sorumlu yetkililere güvensizlik,
6. Yurt dışında bazı ülkelerde aşıların zorunlu olmaması.

Yılın ikinci gününde Milliyet gazetesinde Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yeşim Öztürk'ün röportajı yayımlanmıştır. Öztürk röportajda çocukluk aşılarının yapılmamasının sonucunda, çocukların önlenebilecek hastalıklara yakalanıp sakat kalabileceğini vurgulamış ve bu durumun salgınları ortaya çıkartabileceğini belirtmiştir (milliyet.com.tr, 2016).

12 Ocak 2016 tarihinde Yeni Akit internet sitesi “Aşı yaptırmak zorunlu mu? İşte cevabı” başlıklı haberinde “zorunlu aşı” ifadesi yerine “zorla aşı” ifadesi kullanmış ve kalın punto kullanarak “Aşıların içerdiği ağır metal ve katkılarının otizm, engelli doğum, kısırlık gibi risklerinin tespit edilmesi...” yazmıştır (yeniakit.com.tr, 2016). Sadece burada belirtilen kısımlar ele alınarak eleştirel söylem analizi çerçevesinde şu sorular sorulduğunda:

Söylleyen: Yeni Akit Gazetesi İnternet Sitesi

Neye dayanarak söylüyor: Bilimsel bir argüman sunulmamıştır.

Başarmak istediği nedir: Anayasa Mahkemesi kararını açıklarken aşı karşıtlarının yaygın olarak inanıp savunduğu fikirleri okuyucuya aktarmak.

Arkada yatan anlam mevcut mu: Bu yazıda doğrudan bir anlam aktarılmaktadır ve aşıların zararlı olduğuna dair cümleler yazılmıştır.

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası: Özellikle aşı tereddüdü yaşayan ve bilimsel okuryazarlığı düşük kişilerin gerek burada belirtilen gerek yazının genelinde yazılan ifadelerle tutumunu olumsuz şekilde değiştirmesi olasıdır. Bahsi geçen çaba da bu sebeple mevcuttur.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu: “zorla uygulama”, “ağır metal”, “otizm”, “engelli doğum”, “kısırlık” ifadeleri okuyucuyu bilimsel anlamda yanlış bilgilendirmekte ve bu durumların okuyucuda korku duygusu uyandırmasından mütevellit aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyecek söylem mevcuttur. Yine aynı tarihte Yeni Akit Gazetesi internet sitesinde: “Aşılar ile ilgili korkunç gerçekler” ve “Aşılar biyolojik savaş silahı mı?” başlıklı yazılar da yayımlanmıştır (yeniakit.com.tr, 2016). Bu yazıların içeriğinde açık bir şekilde aşı karşıtlığı yapılmış ve okuyucular aşıların içeriği ve sonuçları hakkında korkutucu (“Aşılar denetlenmiyor”, “Aşıların yan etkisi bir yıl sonra bile çıkabiliyor”, “Bugün otizm nasıl varsa yirmi yıl sonra da şizofreni olacak” vb.) bir dille uyarılmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda bu haberlerin aşı karşıtlığına yönlendirici etkisinden dolayı dil manipülasyonu içerdiği açıkça görülmektedir.

22 Nisan tarihinde dönemin Sağlık Bakanı Mehmet Müezzinoğlu A Haber'in Kadraj programına katılmış ve her ilacın yan etkisi olduğunu fakat bu yan etkilerin menenjit, difteri gibi hastalıklardan ölme ihtimalinin yanında yüzde bir olduğunu belirtip aşının öneminden bahsetmiştir (ahaber.com, 2016). Yayınla ilgili sosyal medyada çeşitli sözcükler (Sağlık Bakanı, Müezzinoğlu, aşı) yayın tarihine yakın zamanlar çerçevesinde aratılmış ancak kişisel bir yoruma ulaşamamıştır.

Ocak ayından ekim ayına kadar olan süreçte “zorunlu aşı” ifadesi içeren paylaşımların hepsi haber linki paylaşımları ya da kişisel yorum içermeden, bu tez çalışmasının 2015 yılı başlığının altında belirtildiği üzere, o başlıkta çalışmaya dahil edilmeyen paylaşımlar düzeyinde olduğundan dolayı incelemeye alınmamıştır. Paylaşılan haber linkleri birbirini tekrarlayan veya eski linkler olduğundan dolayı bu çalışmaya dâhil edilmemiştir. Ek olarak çoğu web sitesi günümüze ulaşamadığından dolayı da incelenememiştir.

Bu tez çalışmasının “Türkiye’de Aşı Karşıtlığı” başlığında bahsedilen 2016 Ekim ayında topuk kanı ile ilgili çıkan karardan sonra çocukluk dönemi aşılarının zorunlu aşı olarak uygulanmasının sonu gelmiştir.

Kararın duyulmasının ardından Twitter’da tepki paylaşımları yapılmıştır. Bu kararla ilgili “felaket ötesi karar” diye paylaşım yapan bir doktorun tivitinin altına bir kullanıcı: “O aşılar otistik yapıyor çünkü içindeki civa homojenize dağılmayıp piyango her defasında bir garibana denk geliyor” diye cevap vermiştir. Başka bir kullanıcı bu cevaba Küba üzerinden örnek verip: “Küba’da aşı zorunluyken bu nasıl bir iddia! Olsa Küba ispat etmez mi hemen?” diye sormuş ve aşılar otistik yapıyor diyen kullanıcıdan: “otizmin tam olarak nedeni belli değil ki. Bu da tıpkı yetmişler sonundaki sigara-kanser korelasyonu gibi” şeklinde ilk verdiği cevapla çelişen bir cevap vermiştir. Bu paylaşımlar, çalışma için hazırlanmış sorular sorulmadan ele

alındığında bile çelişen ifadelerin olduğu açıkça görülmektedir. Kullanıcı ilk cevabında “aşılar otistik yapıyor” demiş ancak ikinci cevabında “otizmin tam olarak nedeni belli değil” diyerek tutarlı bir cevap vermemiştir. Bu noktada konu dil manipölasyonundan uzaklaşıp ‘yalan’ noktasına ulaşmaktadır. Bu sebeple bu paylaşıma eleştirel söylem analizi yapılamamıştır.

Yılın son ayında bir kullanıcı izlediği bir doktorun fikirlerini şu şekilde aktarmıştır: “Dr. Ü** A** CNN kanalında uyarıyor: Otizm nedeni olmasından ötürü çocuklara devletin zorunlu uyguladığı aşılar dışında aşı, grip aşısı, cıvalı aşı yaptırmayın!” Burada doktorun yorumu incelendiğinde zorunlu aşının dışındaki aşılara “cıvalı aşı” dediği görülmekte ve aşılar otizm nedeni olarak tanımlanmaktadır. Otizm sebebi olarak gösterilen cıva içeriğinin sağlığa zararının olmadığıyla ilgili ikinci bölümde bahsedilen çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda bu paylaşımın manipölatif bir paylaşım olduğu görülmektedir. Araştırma soruları doğrultusunda:

Söyleyen: TV kanalında ünlü bir doktor

Neye dayanarak söylüyor: Bilimsel bir argüman sunulmamıştır.

Başarmak istediği nedir: İnsanların aşı yaptırmaması.

Arkada yatan anlam mevcut mu: Doğrudan bir aktarım mevcuttur. Aşıların içeriğinde cıva olması sebebiyle aşı yaptırmamaları söylenmiştir.

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası: Doğrudan “yaptırmayın” ifadesiyle anlaşılacağı üzere izleyicilere aşı yaptırmaması söylenmiştir. Bu paylaşımda bahsi geçen doktorun arama motorları üzerinden araştırması kısaca yapıldığında, kendi ürünlerini sattığı ve bu ürünlerle ilaçsız bir yaşamın mümkün olduğunu vadettiği görülmektedir. Bu konuyla ilgili TV ekranlarına çıkıp yaptığı konuşmasının sosyal medya kullanıcıları tarafından da paylaşıldığı yukarıda olduğu gibi görülmektedir. Konuyla ilgili yapılan bu açıklamanın halkı yönlendirmesine ek olarak bu durum, Van Dijk’ın sözlerini doğrular niteliktedir: Manipölasyon, söylem yoluyla gayri meşru bir etki biçiminin uygulanmasını ima ettiğinden dolayı manipölatörler, kendi çıkarına olan ve manipüle edilenlerin çıkarlarına aykırı olan şeylere başkalarını inandırır veya yaptırır (Van Dijk, 2006:360).

Yazar olan bir kullanıcı “Aşı bu kadar şifaydı madem, ne için ABD zorunlu aşıyı kaldırdı? Ben Avrupa’dayım ve burada zorunlu aşı yok.” şeklinde paylaşım yapmıştır. Bu paylaşımından çıkarılabilecek anlamlar şu şekildedir:

1-ABD zorunlu aşıyı kaldırdı, demek ki aşı çok şifalı bir şey değil.

2-Avrupa’daki uygulamaları burada yaşadığım için biliyorum. Burada bu uygulama yok. Demek ki zorunlu olması gereken bir şey değil. Bu paylaşım retweet ve beğeni de alarak kullanıcılar tarafından etkileşim görmüştür.

Bu paylaşımında zorunlu aşı uygulaması eleştirilmiş ve aşının şifa içeren bir uygulama olmadığı ifade edilmiştir. Yurt dışından örnekler gösterilerek yapılan açıklamada kullanıcı argümanını desteklemeye çalışmıştır. Araştırma soruları sorulduğunda:

Kim söylüyor?: Bir yazar.

Neye dayanarak söylüyor?: Kişisel tecrübe ve bulunduğu konuma dayanarak söylüyor.

Kime söylüyor?: Takipçilerine ve etiketlediği hesaplar üzerinden geniş bir kitleye.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): Kıyas yaparak aşı uygulamasının zorunlu olmaması gerektiğini vurgulamak.

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?: Örtülü olarak aşı uygulamasının zorunlu olmaması gerektiği aktarılmıştır.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: Verilen yurt dışı kıyaslarından dolayı kullanıcıların bu durumla ilgili şüpheyi düşebileceği ve aşı karşıtlığına yönlendirecek bir söylem mevcuttur.

Tüm bu değerlendirmeler kapsamında bu paylaşımında dil manipülasyonu yapıldığı görülmektedir.

Bir kullanıcı kendi kişisel hesabında “Aşı firmalarıyla anlaşıp çocuklara zorunlu aşı yapmak isteyen bakanın kendisi buhar oldu, bu ülke neler gördü” şeklinde paylaşım yapmıştır. Bu paylaşımından çıkarılabilecek bazı anlamlar şu şekildedir:

1-Bakan aşı firmalarıyla anlaşıp ticari kaygı gütmüştür.

2-Bu aşıları kendisi zorunlu tutmuştur.

3-Sonrasında bu kişi kayıplara karışmıştır.

Bu çıkarılabilecek anlamlar kapsamında bakıldığında bu kullanıcının aşılarla ilgili sisteme güven kaybı yaşadığı ve zorunlu aşının halk sağlığı gerekçeleriyle uygulandığını düşünmediği görülmektedir. Ancak bahsi geçen bakanla ilgili takip edilebilir bir bilgi paylaşmadığından bu paylaşım ile ilgili yalan ya da manipülasyon kapsamında inceleme yapılamamaktadır.

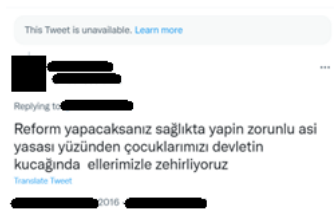
Bir başka kullanıcı “Çocuk felci hastalığının Anadolu’ya marşal planı aşlarıyla girdiğini bilip de hala okullarda zorunlu aşı yaptırmak... yerli aşı!” diye tivit atmıştır. Buradan çıkarılabilecek anlamlar şu şekildedir:

1-Çocuk felci hastalığı bir planla getirilmiştir.

2-Bu kasıtlı plan bilinmesine rağmen hala okullarda aşı yapılmaktadır.

3-Yerli aşı üretilmelidir.

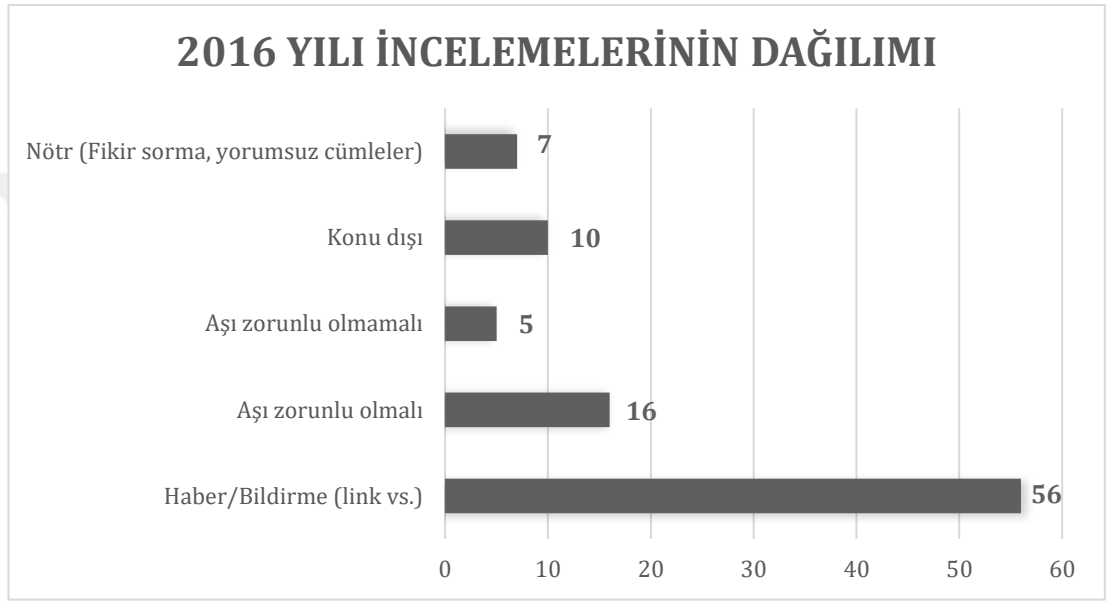
1930 yılında çıkarılan 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanununda, mücadele edilecek salgın hastalıklar arasında yer alan çocuk felci hastalığının Marshall Planı diye atfedilen, ABD tarafından İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkelerine yaptığı yardımlarla değil, bu uygulamadan yirmi yıl kadar önce ülkemizde olduğunu söylemek mümkündür. Bu bilgi doğrultusunda bu paylaşım dil manipülasyonu olarak değil yalan olarak değerlendirilebilmektedir.

2016 yılının sonlarına doğru bir kullanıcı: “Reform yapacaksanız sağlıkta yapın zorunlu asi yasası yüzünden çocuklarımızı devletin kucagında ellerimizle

zehirliyoruz” şeklinde bir paylaşım yapmıştır. Yasayı suçlayan bu paylaşımında “zehirliyoruz” ifadesiyle aşılardan zararlı olduğu ifade edilmiştir. Başka bir ima içermediğinden dolayı bu paylaşım bir tepki paylaşımı olarak değerlendirilmektedir.

Yıl genelinde atılan 94 tivit içeriklerine göre (Haber paylaşımları/Durum bildirimleri, Aşı zorunlu olmalı diyenler, aşı zorunlu olmamalı diyenler, konu dışı ve nötr tivitler) gruplandırıldıklarında şu grafik ortaya çıkmaktadır:

Şekil 2: 2016 Yılı İncelemelerinin Dağılımı

4.2.3. 2017 yılı Twitter Paylaşımları

2017 yılındaki Twitter paylaşımlarında “zorunlu aşı” ifadesini içeren 85 adet paylaşım ve bu paylaşımlara gelmiş 19 cevap ve yoğun paylaşım almış #AşılardaDomuzVar başlık etiketinde 202 tivit olmak üzere toplamda 306 tivate ulaşılmıştır. Bu paylaşımların çoğunun bilimsel ya da hukuki aktarım olduğu ve aşı karşıtlığı ifadeleri içeren gizli/örtük bir anlamda olmadıkları gerekçesiyle inceleme yapılmamıştır. 2016 yılı başlığında bahsedilen bağlam dışı tivitler de bu sayıya dahil olduğundan bu paylaşımlar da incelemeye alınmamıştır.

Sene içerisinde atılan tivitler incelendiğinde aşı karşıtlığı sebepleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Bazı aşılarda içeriğinde domuz türevi maddelerin olması ve domuzun dinen haram olması,

2. İnsanların aşılar için kobay olduğu düşüncesi,
3. Aşıların içeriğinde bulunan koruyucu maddelerin zararları,
4. Aşıların alkol içermesi,
5. Aşı içeriklerinin açık olarak sunulmadığı düşüncesi.

Zeynep Saklı Meriç @SakliMericzeynp · Aug 10, 2017
Replying to @SakliMericzeynp and @saglikbakanligi

Ağustos ayında Sağlık Bakanlığının resmi Twitter hesabından yapılan yüksek tansiyonla ilgili bir paylaşımın altına bir kullanıcı aşıların birçok yan etkisi olmasına rağmen neden hala yapıldığını sormuş ve üzerinde: “Ben alerjimden dolayı bir aşının kekin içine koyduğu her şeyi bilmeliyim, ama bir doktor aşının içindekileri bilmek zorunda değil? Enteresan! ‘Bebeğinizin aşıların içine konan ‘protein’ yüzünden alerjik olduğunu biliyor musunuz???’ yazılı bir görsel eklemiştir. Bu paylaşımda aşıların içeriğinin alerjiye sebep olduğu belirtilmiş, hangi aşidan ya da hangi proteinden kaynaklandığı söylenmemiştir. Bu konuyla ilgili bilimsel bir veri sunulmamış, sosyal medyada komedi sayfalarında kullanılan küçük bir kız çocuğunun fotoğrafı üstüne yazılmış bir yazıyla paylaşım yapılmıştır. Araştırma sorularıyla incelendiğinde:

Söyleyen: Twitter’da bir kullanıcı.

Neye dayanarak söylüyor: Bilimsel bir argüman sunulmamıştır.

Başarmak istediği nedir: İnsanların aşıların içeriğindeki proteinden dolayı çocuklarının alerji olduğunu öğrenmesi.

Arkada yatan anlam mevcut mu: “Kekin içeriğini alerjimizden dolayı tamamen bilmeliyiz ama aşıların içeriğini doktorlar bilmek zorunda değil, enteresan” ifadesiyle aşıların içeriğine dikkat çekmek istenmiş ve bebeklerin aşı olmasından dolayı alerjik

olduğu söylenmiştir. Yapılan kıyasla kek önemsiz gösterilip “Aşı bu kadar önemliyken içeriğini doktorlar nasıl bilmez?” imasında bulunulmuştur.

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası: “Aşının içeriğinde protein var ve bu sebepten çocuklarınız alerjik oluyor” ifadesinden dolayı kullanıcılar uyarılmak istenmiştir. Bu uyarının örtük anlamı “Çocuğunuz alerjik olmasın istiyorsanız aşı yaptırmayın”dır. Bu sebeple bir tutum değiştirme çabası örtük olarak mevcuttur.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu: Bahsi geçen aşılarda içeriğindeki proteinden çocuğun alerjisi olduğu ifadesinden dolayı bu konuda yeterli bilgiye sahip olmayan ebeveynlerin aşı yaptırmaya düşüncesinden uzaklaşabilme ihtimalleri mevcuttur. Dolayısıyla bu yönlendirme etkisinden kaynaklı bu paylaşım dil manipülasyonu içermektedir.

2017 yılında aşı karşıtlığı çerçevesinde yapılan paylaşımlara yılın son ayında başlatılan #AşılardaDomuzVar başlık etiketi geniş yer bulmuştur. Bu başlık etiketinde sıklıkla birbirini tekrarlayan ya da sadece başlık etiketini içeren 202 tivitte ulaşılmış ve aşılarda içeriğinden dolayı aşıya karşı olan kişiler çoğunlukta olmak üzere (200 tivit) paylaşımlar yapılmıştır. Bu başlığı kullanıp aşılarda içeriği hakkında bilimsel açıklama yapan bir kullanıcı olmamıştır. 202 tivitten 200’ü başlık etiketini gündeme getirmek maksatlı paylaşımlardan oluşmakta, diğer iki tivitten birisi başlığa tepki, diğeri ise alay içeriklidir. 19 Aralık 2017 tarihinde açılan bu gündem tek günle sınırlı kalmamış, ocak ayının ilk günlerine kadar paylaşım almıştır. Bu başlık altında yapılan paylaşımların çoğu aynı görsellerin paylaşımı, sadece başlık etiketinin kendisinin yazılması vb. durumlarla birbirlerini tekrar eden niteliktedir. Başlık etiketi, bir derneğin gönüllüleri tarafından organize edilmiş ve paylaşımların en başında iki aşı markasının İngilizce prospektüsü paylaşılmıştır. Prospektüste vurgulanan domuz kökenli anlamına gelen “porcine origin” ifadesine, bu tez çalışmasının yapıldığı yılda ulaşılamamıştır. Sık paylaşılan görsellerden birinde aşı bilgileri tablo olarak paylaşılmış ve yan etkileri yazılmıştır. Bazı aşılarda yan etkilerinde “otizm” ifadesinin geçtiği görülmekte ancak bilimsel olarak kanıtlanmayan bir ifadenin ilaç prospektüslerinde yer alamayacağından dolayı bu tabloların okuyucuları kasıtlı ya da değil yanlış yönlendirmeye sevk ederek paylaşıldığı anlaşılmaktadır. #AşılardaDomuzVar başlığı altında atılan tivitlerde aşılarda içeriğinden bahsedilmiş, din ve yerli aşı vurgusu öne

çıkması ve paylaşımların çoğunda helal aşı istenildiği vurgusu yapılmıştır. Paylaşımı yapan kullanıcılar çoğunlukla paylaşımlarında dönemin cumhurbaşkanı ve sağlık bakanını etiketlemişlerdir. Bu gündemdeki en çok etkileşim alan paylaşımlar toplu olarak incelenecektir. Paylaşımlar:

“#AşılardaDomuzVar çocuklarımıza zorunlu aşı, üstelik domuz ve alkol olan haram aşılar istemiyoruz.”

“#AşılardaDomuzVar Musluman ulkede kobay olmak istemiyoruz”

“Haramdan şifa olmaz #AşılardaDomuzVar”

“Çocuklarımıza vurulan her aşının içinde ne olduğu belli olmayan bir sürü maddeden dolayı sürekli hasta oluyorlar ve cıva yüzünden de otizm oldukça fazla tetiklenmektedir. #AşılardaDomuzVar”

“Neden mi çocuğuma aşı yaptırmıyorum? #AşılardaDomuzVar”

“Bebeklerimiz hayata 1-0 yenik başlamayacak, buna izin vermeyeceğiz! #kacamazsin #AşılardaDomuzvar”

“Eğitimci biri olarak öğrencilerime ve velilerime bu şartlarda aşı öneremem. #AşılardaDomuzVar”

“Biz aşılarla da ilaçlara da karşı değiliz. Fakat içeriğinde az miktarda da olsa domuz ve alkol gibi haram katkıları bulunan bir ilacın müslüman herhangi bir kimseye enjekte edilmesine karşıyız. #AşılardaDomuzVar”

“#AşılardaDomuzvar bu maddeler aşıların içinde var. Çocuğunuza cıva içirir misiniz yoksa damardan mı verirsiniz?:((“

“Diğer bir konu ise, Hepatit B aşısının koruyuculuğu 2 yıldır. Yani doğumdan sonra vurulan Hepatit B aşısının 18 yaşına gelindiğinde hiçbir etkisi yoktur. 14 yaş altında, Hepatit B Aşısına karşı yan etki yaşayan vaka sayısı 872, hastalıkla karşılaşan vaka sayısı ise 279. #AşılardaDomuzVar”

“Havaleler aşılarla bağlantılı, haftalar, aylar, hatta bir yıl sonra bile gerçekleşebilir yani aşı olduktan hemen sonra olması gerekmiyor. #AşılardaDomuzVar”

“Eğer bebek yüksek risk taşıyan bir anneye sahip değilse, 18 yaşına kadar Hepatit virüsüyle karşılaşma olasılığı neredeyse hiç yok. #AşılardaDomuzVar”

"Domuz, alkol, kobay, haram, müslüman, cıva, otizm" kavramlarının sık sık kullanıldığı görülmüş ve bu kavramlar üzerinden "biz" dili kullanılarak paylaşımlar yapılmıştır. Paylaşımların çoğunda "çocuklarımız" vurgusu görülmektedir. Burada kullanılan ifadelerle söylemsel manipülasyonun açık bir örneği görülmektedir (Van Dijk, 2006:359). Kullanıcılar aşıların içeriklerinin bilinmediğinden, yan etkilerinin bir yıl sonra bile çıkabileceğinden bahseden paylaşımlar yapmışlardır. Birçok aşının içeriği ülkelere göre farklılık gösterebilmektedir. Paylaşımların hiçbirinde bilimsel bir makale paylaşılmamıştır. Aşı karşıtı olmayan kişilerden de bu başlık etiketine tepki paylaşımlarından başka bir açıklama gelmemiştir. “İstemiyoruz” ifadeleriyle birlik duygusu oluşturulmuştur. Kullanıcılar aşıların vatandaşlar üzerinde denendiğini düşünerek “kobay” olduklarını düşünmüş, aşıların içeriğine sürekli vurgu yapmışlardır. Otizm ile ilgili çalışmalar yıllardır yapılmakta ve aşıların yapılma oranlarının artmasıyla bağlantılı bir otizm artışı verilerine ulaşılamamıştır (Geier ve Geier, 2003:101). “Çocuklarımız”, “Hayata 1-0 yenik başlamak”, “çocuğunuza cıva içirir misiniz?” gibi ifadeler okuyuculara empati yaptırmayı amaçlayan ifadelerdir ve bilimsel okuryazarlığı düşük okuyucuları doğrudan etkileyerek aşıya karşı olumlu ya da tereddütte olan tutumlarını olumsuz çevirebilecek niteliktedir.

#AşılardaDomuzVar başlık etiketinde paylaşılan ve yukarıda da belirtilen bilimsel gibi gözükken bazı paylaşımların bir web sitesinden paylaşıldığı tespit edilmiş ve bu sitenin bir bilimsel dayanağı olmadığı görülmüştür. Aşılardan sonra yan etki geliştiren vaka sayısı ve hastalıkla karşılaşan vaka sayısı kıyaslanmış ve aşıların gereksiz olduğu ifade edilmiştir. Ancak aşıların yapılış amacında hastalığa sebep olan virüs veya bakterilerin

zayıflatılmış halleriyle insanlara enjekte edilmesi ve böylelikle kişinin hastalıkla karşılaşmasına hazır olması bulunmaktadır. Bu sebeple aşı olunmadan bu virüs veya bakterilerle doğrudan karşılaşan bir hastanın geçireceği hastalık süreciyle, aşı olmuş bir hastanınki aynı olmayacaktır. Aynı zamanda aşı olmamış kişinin vücudunda hasar kalma ihtimali artmaktadır. Bu ve bunun gibi aşılardan yan etkileriyle ilgili yapılan paylaşımlarda bilimsellikten uzak ifadeler yer almıştır. Bu söylemler paylaşımları okuyan aşı tereddüdü yaşayan kişilerin tutumlarını değiştirebilecek yani kişiyi manipüle edebilecek niteliktedir.

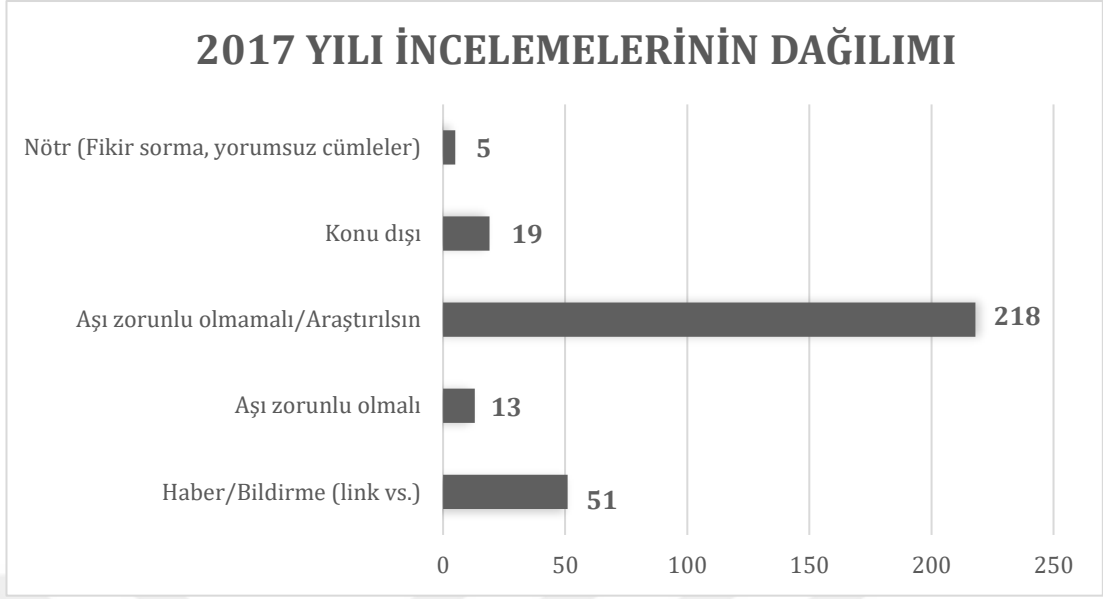
Aşı karşıtlığı başta olmak üzere bilim karşıtı birçok konuda çalışmaları olan Dr. Işıl Arıcan, bu paylaşımların yapıldığı gün insanlara çocuk felci aşısından önce çocuk felci olan insanların ömür boyu içinde yaşadıkları çelik ciğerleri anımsatmıştır.

Bu paylaşımın altına bir kullanıcı: “Çarpıtmayın, kimse aşılardan önemsiz demiyor. Şahsen ben içeriğinde domuz, alüminyum, alkol vs. zararlı koruyucular olmayan aşı istiyorum. Bu benim de çocuğumun da hakkı #AşılardaDomuzVar” yazmıştır. Arıcan bu paylaşıma: “1. Aşılarda domuz yok, tamamen sallama. 2. Alkol de çoğunda yok, olsa da vücudun kendi ürettiği alkol miktarı ya da bir dilim elmadan alacağınız alkolden çok daha az. 3. Koruyucuların zararlı olmadığı kanıtlandı, koruyucusuz aşıdan kapılacak ölümcül enfeksiyon çok daha büyük risk. Kaldı ki koruyucusuz aşılardan da mevcut. #Aşılardadomuzfalanyok #bilmedensallayanlarakanmayın” şeklinde cevap vermiştir. Bunun üzerine aynı kullanıcı yukarıda bahsi geçen “domuz kökenli” ifadesinin görselini paylaşmış ve Dr. Arıcan’a konuyu tekrar bir araştırmasını söylemiştir. Arıcan: “Bence siz de araştırın. Bu jelatini kullanan her aşının piyasada alternatifi var, ikincisi tüm İslam fıkıhçıları bunun sorun olmadığı konusunda hemfikir. Ama tabi bizim aşı karşıtı propaganda siteleri tıbbi hekimlerden, İslam’ı da İslam alimlerinden daha iyi bildiği iddiasında” diyerek üç ayrı kaynak linki paylaşmıştır. Son olarak bu kişi yine gündem başlığında paylaşılan aşılardan yan etkilerini içeren tabloyu paylaşmış ve bunun da açıklamasını istemiştir. Arıcan: “Bu tabloda yer alan ifadelerin çoğu yalan, yanlış ya da eksik. Bu kadar önem verdiğiniz bir konuda vardığınız kararları ne idüğü belirsiz, tıp eğitimi sıfır olan kişilerce hazırlanan bu tip web siteleri yerine güvenilir kaynaklardan okumanızı öneriyorum ve iyi günler diliyorum.”

Ma ve Stahl'ın (2017) çalışmasında sosyal medyada paylaşılan bilgilerin bilimselliğinin sorgulanmaması durumu bilişsel otorite (cognitive authority) kavramıyla açıklanmaktadır. Bilişsel otorite, bir kişinin deneyimi, eğitimi veya bilgisi olmadığı ya da bunları elde etmek için zamanı veya eğilimi olmadığı zaman, bilgilerini ikinci el bilgi olarak aldığı bir kişi, kuruluş, medya kaynağı, grup veya liderdir (igi-global.com). Yukarıda bahsedilen paylaşımlarda ve Dr. Arıcan'ın iletişim kurduğu kişinin söylemlerinde bilişsel otorite görülmektedir. Kullanıcılar bu gündem başlığı altında paylaşımları kopyalayıp yeniden paylaşmış ve birbirlerine benzer tivitler atmışlardır. Ma ve Stahl'ın çalışmasında (2017), aynı dünya görüşüne sahip kişilerin grup olarak hareket ettikleri, paylaşımlarda bilimsellik aramadıkları, herhangi bir görsel üzerine yazılmış yazı ya da hikâyelerin kullanıcılar tarafından paylaşıldığı gözlemlenmiştir. #AşılardaDomuzVar başlığına yazı yazan kullanıcılar da yan etkileri içeren tablo görselini sık bir şekilde paylaşarak bilişsel otoriteye uygun olan bu tutumu sergilemişlerdir. Bunun devamında yanlış bilgi yayılmış ve “daha aşı yaptırmayacağım” gibi paylaşımlarla kişiler bu bilgilerden olumsuz etkilenmiş, dil manipülasyonuna uğramışlardır.

Bahsi geçen bu gündemden sonra Sağlık Bakanlığı aşılamaıyla elde edilen başarıları vurgu yapıp bilimsel çalışmalarla aşılardan son derece güvenilir olduğunu açıklamış, bilimsel dayanağı olmayan açıklamaların sorumsuzca olduğunu duyurmuştur (medimagazin.com.tr, 2017).

Yıl genelinde atılan 306 tivit içeriklerine göre gruplandırılmıştır. Bu doğrultuda bu 306 tivit gruplandırılması (Haber paylaşımları/Durum bildirimleri, Aşı zorunlu olmalı diyenler, aşı zorunlu olmamalı diyenler, konu dışı ve nötr tivitler) yapıldığında şu grafik ortaya çıkmaktadır:

Şekil 3: 2017 Yılı İncelemelerinin Dağılımı

4.2.4. 2018 yılı Twitter Paylaşımları

2018 yılına gelindiğinde Twitter sosyal mecrasında “zorunlu aşı” sözcüklerini içeren 416 tivit incelenmiştir. Bu konu hakkında atılan tivitlerde önceki yıllara göre artış görülmüştür. Twitter’da artan kullanıcı sayısı, yapılan paylaşımlarla ortak anlamların üretilmesini ve sosyal örgütlenmeleri açığa çıkarabilmektedir (Polat, Dilmen ve Sütçü, 2021:116). Oluşturulan başlık etiketleri ve paylaşımların aldığı beğeni ve retweetler ile de bu durum gözlemlenebilmektedir. Zorunlu aşığı savunanlar ve zorunlu aşığı karşıt olanlar yılın çeşitli zamanlarında paylaşım yapmışlardır. 416 tivit içerisinde çoğunluğu “aşı karşıtlarına karşı olanlar” oluşturmuştur. Bu kişiler aşıların öneminden bahseden ve neden aşı olunması gerektiğine dair paylaşımlarda bulunmuş, yaygın olarak savunulan unsurlar hakkında yorumlar yapmışlardır. Zorunlu aşığı savunan kullanıcıların birçoğunun sağlık çalışanı olduğu görülmüştür. Onları takip eden sırada ise çocukları okul yaşına gelmiş veliler gözlemlenmiştir. Bu sonuca kullanıcıların profil biyografilerine bakılarak ya da kişilerin attığı tivitlerde belirttikleri unsurlara dayanarak ulaşılmıştır. Bu 416 tivit içerisinde en çok #sağlıklınesilleri için başlık etiketinde paylaşım yapan, çoğunluğu sağlık çalışanları olmak üzere kullanıcılar görülmüştür ve kullanıcılar aşı uygulamaları sonrası kaybolan hastalıklara dikkat çekerek aşıların neden zorunlu olması gerektiğini açıklamışlardır.

Toplanan 416 tivit toplu olarak okunduğunda aşı karşıtlarının aşığı karşıt olma sebepleri şu şekilde sıralanabilir:

- 1- Aşının içeriğindeki cıvanın bağırsaklar başta olmak üzere vücuda zararının olacağı düşüncesi,
- 2- Zorunlu olarak dayatılıyor olması,
- 3- Çocuklarının otizme ‘yakalanması’ korkusu,
- 4- Aşıların yan etkileri,
- 5- Aşıları zorunlu tutulmasının sebebinin aşı şirketlerinin kâr amacı gütmesi olduğu düşüncesi,
- 6- Aşı yapıldıktan sonra bile aşısı yapılan hastalığın görülebilmesi,
- 7- Aşıların içeriğinde açıklanmayan maddeler olduğu düşüncesi,
- 8- Zorunlu aşının istismar olduğu düşüncesi,
- 9- Aydınlatılmış onam ilkesine aykırı olması,
- 10- Aşı olan çocukların aşı olmayanlara göre daha çok hastalandığı inancı,
- 11- Bunun bir tercih meselesi olduğu,
- 12- Yurt dışı bazı ülkelerde zorunlu olmaması,
- 13- Aşıların yerli olmaması,
- 14- İnsanın yaratılıştan itibaren aşıya ihtiyaç duymayacak donanımda olduğu inancı.

Toplanan 416 tivit içerisinde zorunlu aşırı savunanlar ve zorunlu aşırı karşı olanlar paylaşımlar yapmışlardır. Çalışmanın belirlenen çalışma alanı gereği aşı karşıtlarının paylaşımları ESA kapsamında incelenmiştir.

Aşının içeriğinden ve zorunlu olmasından dolayı aşı karşıtı olan bir kullanıcı “S. Y. bu konu hakkında ne der bilmem ancak çok araştırdık ve tarttık. 2 yaşındaki kız çocuğumuza aşı hiç yaptırmadık. Zorunlu oluşuna karşıyız en kötü. En büyük sebeplerimizden biri kana enjekte edilen cıvanın vücuttan çıkamaması ve bağırsak sistemini etkiliyor olması.” şeklinde paylaşım yapmıştır.

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Bir Twitter kullanıcısı, gazeteci.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Ebeveyn kimliğiyle tecrübe paylaşımı yapmış, aşıların içeriği ve sonucuyla ilgili kaynak paylaşmamıştır.

Kime söylüyor?: Tivitinde etiketli olan iki kullanıcıya.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): Aşıya neden karşıt olduğunu açıklamak ve tecrübe paylaşmak.

Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?: İlk olarak aşının zorunlu bir unsur olmasına, sonrasında da içeriğinde yer alan maddenin vücuda zarar vermesinden dolayı aşı karşıtlığı ifade edilmiş ve aşıların sağlıksız olduğu ima edilmiştir.

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?: Doğrudan emir kipiyle bir yönlendirme yoktur. Arkada yatan göndermeyle de bu amaçlanmamıştır.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: Aşılarla karşı güveni tam olmayan ya da bilimsel okuryazarlığı düşük kişilerde bu tivitte yazılanlar tereddüde sebep olabilecek niteliktedir. Bu örtük yönlendirmeden dolayı DM mevcuttur.

Aşıların zorunlu olması gerektiğine dair konuşan bir grup insanın konuşmalarına bir kullanıcı: “Neden aşı zorunlu olmalı acaba. İsteyen yaptırın istemeyen yaptırmayın. Aşılanmayan çocuklarda herhangi bir sıkıntı mı var bilmediğimiz” diye cevap atmıştır. Bu kullanıcıya cevap olarak ise başka bir kullanıcı: “Tabii ki sıkıntı var. Bir kısmı felç oldu bir kısmı bulasıcı hastalığa yakalandı” yazmıştır. Bu çalışmada aşı karşıtlarının paylaşımları incelendiğinden dolayı ilk tivitte odaklanmak gerekmektedir. İlk soruları içeren tivit için bir inceleme şu şekilde yapılabilir:

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Twitter kullanıcısı.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Kişisel merak kapsamında soru sormuştur.

Kime söylüyor?: Aşının zorunlu olması gerektiğini konuşan Twitter kullanıcılarına.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): Aşılanmayan bir etki yaşayıp yaşamadığını öğrenmek. Bu tivitte çıkarılabilecek iki anlam mevcuttur:

- 1- Aşı olmayanların yaşadığı bir sağlık problemi yok, bu sebeple aşı zorunlu olmasa da olur. İsteyen olabilir ve bu kendi tercihleri olur.
- 2- İnsanları zorunlu bir aşıya mecbur etmeye gerek var mı? Bu isteğe dayalı olmalı. Yoksa bilmediğimiz bir sağlık problemi yaşayanlar mı oldu?

Bu doğrultuda bu kullanıcı başka bir tivit atmadığı için kastettiği anlamı kesin olarak göstermek mümkün olmamıştır. Bu sebeple “Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?” ile “Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?” sorularına cevap bulunamamıştır. Ancak aşının zorunlu olmamasını istemesi bir tutum değiştirme çabası olarak gösterilebilir. Emir cümlesi kullanarak “İsteyen yaptırın, istemeyen yaptırmayın” ifadesi bir yönlendirme içermesinden dolayı “Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?” sorusu için bu ifade bir etki içerebilecek niteliktedir. Bu doğrultuda dil manipülasyonu mevcuttur.

Bir haber sitesi “S.Y.’nin aşı hurafeleri” başlığıyla bir haber paylaşmıştır. Çok takipçili yazar kimlikli bir kişi bu haberi alıntılarla:

“Abartı olabilir ancak hurafe değil! Dünyada son derece saygın uzmanlar da bazı aşıların, aşırı sayıda aşının zararını ve gereksizliğini tartışıyor. Örneğin Almanya ve İsveç’te... Artık kimse ilaç şirketlerine gözü kapalı güvenmiyor ve haklılar!” şeklinde paylaşım yapmıştır.

Bu kullanıcının paylaşımına cevap olarak bir kullanıcı: “X Hanım/Bey, bu konuda S.Y.’yi savunmayın ne olur. Yazdıkları tamamen hurafeler üzerine kurulu. Madem bu global ilaç şirketlerinin bir oyunu, Küba’da niçin 1962’den itibaren süre gelen 13 hastalığa karşı zorunlu aşı programı mevcut? Üstelik aşı karşıtlarının diline doladığı MMR da bu sayıya dahil.” diyerek cevap vermiş ve bunun üzerine çok takipçili yazar kimlikli kullanıcı:

“13 hastalığa karşı değil mi? Şu anda iki katı hastalığa karşı gereksiz ve zararlı aşı empoze ediliyor çoğu ülkede. Yeter artık ilaç sanayine çalışan sağlık sektörü!” şeklinde cevap vermiştir.

Bu kişinin iki tivitinin toplamına bakıldığında “empoze etmek, gereksiz ve zararlı aşı, ilaç sanayine çalışan sağlık sektörü, yeter artık, kimse ilaç sektörlerine gözü kapalı güvenmiyor, haklılar” gibi ifadelerle aşuya son derece karşıt paylaşımlar olduğu açıkça gözükmektedir. Bu paylaşımlarda yurt dışı örneği verilerek öne sürülen fikirlere destek sunulmaya çalışılmıştır. Verilen ülke örneklerinin Avrupa ülkeleri olması da “Gelişmiş ülkeler böyle düşünüyor” iması taşımaktadır. “Son derece saygın uzmanlar” ifadesi ile de aynı şekilde sunulan fikirleri desteklemek için kullanılan bir ifadedir ancak bu yazar kimlikli kullanıcının tıp dalında bir uzmanlık alanı bulunmadığından ve kaynak sunmadığından dolayı dil manipölasyonu kapsamında çalışmada belirtilen soruların sorulması gerekmektedir:

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Yazar kimlikli, onaylanmış hesaba sahip bir Twitter kullanıcısı.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Yazar kimliğini öne çıkarmamış olsa da halk sağlığını ilgilendiren bir konuda takipçilerine paylaşım yapmıştır. Çok takipçili bir kullanıcı olmasından ötürü etkileyebileceği insan sayısı da bu oranda fazladır. Bu unsur otorite olarak değerlendirilirse yaptığı paylaşımda ifade ettiği “son derece uzman kişiler”e göre bu paylaşımı yaptığı ifade edilebilir.

Kime söylüyor?: Takipçi kitlesine.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): Aşıların gereksiz olduğunu bazı destekleyici ifadelerle (son derece saygın uzmanlar da bunu savunuyor demesi ve İsveç ve Almanya örneği) sunmak.

Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?: Açıkça ifade edildiği üzere aşıların aşırı ve gereksiz olduğunu savunmaktadır.

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?: Haber sitesinin “S.Y.’nin aşı hurafeleri” adı altında yapılan habere “Abartı olabilir ancak hurafe değil” şeklinde paylaşıma giriş yapıp sunduğu fikirlerle okuyucularına “aşı gereksiz ve aşırı bir unsur” mesajı vermesinden ötürü karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası mevcuttur.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: Yukarıda açıklanan sebeplerin toplamında bu sorunun cevabı evettir. Bu doğrultuda dil manipülasyonu mevcuttur.

Aynı haber sitesinin bir başka tarihte paylaştığı: “TTB Sağlık Bakanlığına başvurdu: Aşı zorunlu olsun” paylaşımının altına bir kullanıcı: “Emperyalistler tarafından üretilen aşılarla her açıdan güvenebilesek haklısınız ancak bu kan emicilerin en çok sömürdükleri alanlardan biri de sağlık sektörü.” şeklinde paylaşım yapmıştır. “Kan emici, sömürmek, her açıdan güvenebilesek” ifadeleriyle kullanıcı her aşıya güvenmediğini ve bunu sağlık sektörünün bazı gruplarca sömürülmesinden kaynaklı olduğunu ifade etmiştir. Bu cümle doğrultusunda Türk Tabipler Birliğinin bu başvurusuna hak vermediği görülmektedir.

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Bir Twitter kullanıcı.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Bir kanıt sunmamıştır. Kişisel otoritesiyle yorum yapmıştır.

Kime söylüyor?: Haber sitesinde yapılan paylaşım doğrultusunda TTB’ye.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): Sağlık sektörünün bağımsız olmadığı düşüncesinden dolayı aşılarla güvenmediğini ifade etmek ve aşının zorunlu olması durumunu haklı bulmadığını ifade etmek.

Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?: “Sağlık sektörü bağımsız değil ve bu alan suistimal edilebilir. Bu sebeple her aşı güvenilir değil ve aşı zorunlu olmamalı.”

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?: Emir kipi kullanılarak bir yönlendirme yapılmamıştır. İma yoluyla aşıların güvenilmez olduğunu ifade edilse de burada aşıların yaptırılmamasına dair değil zorunlu olma ihtimalinde güvenilmeyen aşıların da yapılacak olması durumundan dolayı endişe dile getirilmesinden dolayı tutum değiştirme çabası bulunmamaktadır.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: Sağlık sektörü ifade edilerek “kan emici” ve “sömürülen” ifadelerinden dolayı bahsi geçen söylem mevcuttur. Bu doğrultuda dil manipülasyonu mevcuttur.

Bir kullanıcı: “Son günlerde TTB gündemde olan aşı redlerine karşı ‘Aşı candır’ başlıklı kampanya başlatmış. Dünya üzerinde bulunan bütün çocukluk aşılarının sadece iki şirket tarafından üretiliyor olması bile yavrularımızı o aşılardan uzak tutmamız için yeterli bir sebep.” şeklinde paylaşım yapmıştır. Bu paylaşımda ifade edilen “Aşıları iki şirket üretiyor.” ifadesi kullanıcının aşılarla güvenmeme sebebi olarak öne çıkmaktadır. “Yavrularımız” ifadesiyle genelleme yapılmış ve kapsayıcı bir ifade kullanılmıştır. Tivitte açıkça belirtildiği üzere kullanıcı aşı karşıtıdır.

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Twitter kullanıcısı.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Kullanıcının tıp alanında bir uzmanlığı bulunmamakta, biyografisinde savunma sanayii yazmaktadır. Bunların doğrultusunda tivitte yazılanlardan yola çıkıldığında aşılardan iki şirket tarafından üretildiğini düşünmesinden dolayı bu paylaşımı yaptığı görülmektedir.

Kime söylüyor?: Takipçilerine.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): Aşıların iki şirket tarafından üretildiğini kullanıcılarla paylaşarak bunu aşı yaptırmamak için sebep göstermek.

Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?: Yavrular aşılarından uzak tutulmalı çünkü aşılarla güvenmemek için sadece iki şirket tarafından üretilmesi “bile” yeter denmiştir. Bu ifadede “aşı yaptırmamak için daha birçok sebep var.” anlamı çıkmaktadır.

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?: “Yavrularımız” ifadesinin içinde yer alan “biz” ifadesi beraberlik anlamı taşımaktadır. Bu doğrultuda bu konuda beraber hareket edilmesi gerektiği anlamı yatmaktadır ve bu çaba örtük olarak mevcuttur.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: Aşıların sadece iki şirket tarafından üretildiğine araştırmadan inanacak kişiler olabileceğinden burada bu söylem mevcuttur ve dil manipülasyonu görülmektedir.

Bir başka kullanıcı: “Amerika Birleşik Devletleri ve AB’de aşı zorunlu değil, acaba neden? Çok mu geride onlar bizden? Zorunlu olmamalı bizde de. Yavrularıma aşı yaptırmadım çok da mutluyum. Şükür bir sıkıntı da görmedik...” şeklinde paylaşım

yapmıştır. Bu kişiye bir cevap gelmiş ancak sonradan silindiği için ulaşılamamıştır. Buna karşılık tivitinin sahibi: “Bunun için doktor ile görüştüm. İki adet soru sordum. Makul cevap verirsiniz aşı yapalım dedim. İlk sorum bizde zorunlu da Amerika ve ab’de neden zorunlu değil? Makul cevap veremedi... İkinci olarak bu aşıları yaptıktan sonra yine aynı hastalıklar oluşması mümkün mü? Evet dedi. E sonuç?”

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Bir Twitter kullanıcısı.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Ebeveyn kimliğiyle yaşadığı tecrübeye dayanarak konuşmaktadır.

Kime söylüyor?: Takipçilerine.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): ABD ve AB örneklerini göstererek zorunlu aşının olmaması gerektiğini göstermek ve çocuklarına aşı yaptırmadığını belirterek mutluluğunu ifade etmek. Diğer tivitiyle birlikte incelendiğinde ise doktor örneği vererek bu kararına gerekçe göstermiştir.

Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?: “Doktora aşıları sordum ve aşı olsak da tekrar hasta olabileceğimizi söyledi. O zaman neden aşı oluyoruz? Demek ki korumuyor. Ayrıca ABD ve AB’de aşı zorunlu değil ve onlar geri kalmış ülke de değiller. O zaman bizde neden zorunlu? Bu işte bir iş var. Bakın ben çocuklarıma aşı yaptırmadım ve bir sıkıntısını da görmedim.”

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?: Kullanıcı burada kullandığı ifadelerle neden aşı yaptırmadığını açıklar ve kendi kararını savunan açıklamalar yapmıştır ancak tutum değiştirme çabası görülmemektedir.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: Özellikle verilen doktor ve ülke örnekleriyle kişilerde aşının zorunlu olmasını sorgulatacak türden paylaşımlar olduğundan bahsi geçen söylem mevcuttur. Tutum değiştirme çabası görülmesine de okuyucunun verilen örneklerden sonra tivitte yazarların doğruluğunu araştırmaması ihtimali, onları bu duruma inandırabilecek niteliktedir. Bu sebeple burada dil manipülasyon örneğiyle karşılaşmıştır.

Bir kullanıcı askıya alınmış bir hesaba iki tivit atmıştır: “Sizin çözümü kullanmıyoruz. 2 yavrumuz hiç aşısız. Hiç ilaçsız. 2 yıldır hiç ilaç kullanmadı. Sağlıklı olmak için aşısız hayat. Aşı zorunlu değildir”, “Aşılar konusunda epey araştırma yaptım. Yabancı makale ve bir çok araştırma okudum. Prospektüsü yazan etkilerin çoğu olan çocuklarda görüldü. Şu anda 0-3 yaş arasında emme döneminde 2.yada 4. Ay aşısından sonra çocuklu gıda alerjisi olan çocuk var.”

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Bir Twitter kullanıcısı.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Ebeveynlik tecrübeleri ve okuduğu yabancı makalelere dayanarak söylemektedir.

Kime söylüyor?: Askıya alınmış bir Twitter hesabı olduğundan dolayı yorum yapılamamaktadır.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): Araştırma ve yabancı makale okumaları örnekleri vererek doğru ve mantıklı bir karar verdiğini sunmak ve aşıların yan etkisi olduğunu belirterek aşıya karşı olmasının sebebini açıklamak.

Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?: “Çocuklarımıza hiç ilaç ve aşı kullanmadık. Eğer sağlıklı olunmak isteniyorsa aşı olunmamalı çünkü aşı zorunlu bir unsur değildir buna kendiniz karar verebilirsiniz. Aşı olan çocuklarda gıda alerjisi görülüyor bu sebeple çocuklarınıza aşı yaptırmayın.”

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?: Verilen örtülü ve açık anlamlarla karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası mevcuttur.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: Gerekli araştırmaları yapmadan sosyal medyadan kişilerin tecrübelerine

göre karar verebilecek nitelikte olan kişiler bu söylemlerden etkilenerек aşı karşıtı olabileceğinden bu söylemler ve dil manipölasyonu mevcuttur.

Başka bir kullanıcı kendi sayfasında: “Gebe eşime ya da yeni doğan yavruma aşı vurdurmak istemediğimden ötürü ‘reddetme şansınız yok, bu aşığı yaptırmak zorundasınız’ diyen hekim dayağı hak etmiyor mu arkadaşlar? Haydi ben insan gibi açıklamamı yaparım ve giderim ama başkası alttan almaz, o enjektörü saplar bir tarafına.” şeklinde paylaşım yapmıştır. Bu kullanıcıya biri: “Neden yaptırmadınız? Tetanoz falan da mı dahil?” diye sormuştur. Bu soruya karşılık tivit sahibi: “Ne var ise dahil. Canım yaptırmak istemiyor hahaha B.A. hoca filan çok uyarır idi. Zararlı oldukları ve çocukları aptallaştırdığı söylenir. Tanıdıklarımız var aşı yaptırmayan ve çocukları fişek gibi” diye cevap vermiştir. Bu kullanıcı zorunlu aşığı agresif düşünceler beslediğini ve bunun için sağlık çalışanlarını hedef aldığını açıkça belli etmiştir. Buna rağmen “insan gibi açıklamamı yaparım” diyerek bu tavrı kendisi sergilemese de başkalarının yapabileceğini ifade etmiştir ve bunu “saplamak” fiilini kullanarak göstermiştir. Sonrasında gelen soruyu ise şaka yollu “canım yaptırmak istemiyor” diye cevapladıktan sonra “X hoca çok uyarırdı” ve “çocukları aptallaştırdığı söylenir” ifadeleriyle bu bilgileri üçüncü kişilerden duyduğu ve bahsi geçen durumlara somut kanıtlarla değil söylentilerle ulaştığını görmek mümkündür. Kendi çevresinden ise verdiği “aşı yaptırmayan tanıdıkların çocukları fişek gibi” ifadesinde ise çocukların sağlıklı ve belki de hareketli(?) anlamları çıksa da bu kullanıcı kişisel deneyimleriyle bu durumu aşı olunmamasına bağlamış, bilimsel bir kanıtla sunmamıştır.

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Twitter kullanıcısı.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Ebeveynlik otoritesi, kişisel tecrübe ve tivitte bahsi geçen hoca olarak nitelendirdiği kişinin sözlerine dayanarak söylemektedir.

Kime söylüyor?: Bir takipçisine.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): Aşıların zorunlu olmasına tahammülü olmadığını açıklamak ve aşı olan çocukların aptallaşması söylentisinden dolayı aşı yapılmaması gerektiğine inandığını açıklamak.

Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?: Sağlıklı çocuklar isteniyorsa aşı yaptırılmamalı yoksa çocuklar aptallaşır.

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?: Kendisine cevap yazan kullanıcıya neden aşı karşıtı olduğunu açıklamıştır ancak bir tutum değiştirme çabasına yönelik bir söylemde bulunmamıştır.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: Bilimsel çalışmalara bakmadan kişisel tecrübeleri okuyarak araştırma yapan bilimsel okuryazarlık seviyesi düşük kişilerde bu yazılanlar çocukları için endişe uyandırabileceğinden bu kişileri etkileyebilecek söylem mevcuttur. Bu doğrultuda dil manipülasyonu mevcuttur.

Bir kullanıcı: “Çoğu internet kaynağı engellendi, kapatıldı ama hala bazı şeyler vardır biraz araştırın. 1970-1983 yılları arasında Rockefeller ilaç yardımı, çocuk felci aşısı ve zorunlu aşı uygulaması! Genler üstünde aktif olan içerikler. Bu kuşağı dikkatli inceleyin, çok çelişkili insan karakterleri bu kuşakta” şeklinde paylaşım yapmıştır. Bu paylaşımda doğrudan ve açık şekilde aşılardan genler yoluyla kuşakları etkilediği dile getirilmiştir.

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Twitter kullanıcısı.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Önceden öğrendiği bilgilere dayanarak söylemektedir.

Kime söylüyor?: Takipçilerine.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): Paylaşımı okuyanların Rockefeller ilaç yardımını araştırması ve buna bağlı gelişmeleri öğrenmesi.

Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?: İlaç yardımının bir kuşağı etkilediği, genlere etki ettiği ve karakterlerin de bununla ilgili olduğunu açıkça ifade etmiştir. Bu doğrultuda zorunlu aşının güvenilir olmadığı iması vardır. “Çoğu internet kaynağı engellendi” cümlesiyle bazı durumların gizlendiği ifade edilmiştir.

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?: Tivit sahibinin “Bu kuşağı dikkatli inceleyin” ifadesiyle, bu paylaşımı okuyan kişilerin yapacakları araştırmalar sonucu tutumunu değiştirmesi beklenmektedir.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: Aşılar konusunda güvenilir bilimsel çalışmalara ulaşamayan, bilimsel okuryazarlığı düşük kişilerin aşı tereddüdü yaşamasına sebep olabilecek ifadeler mevcuttur. Bu örtülü yönlendirmeyle DM mevcuttur.

Başka bir kullanıcı: “2000’li yılların başında ABD’de pek çok aşı zorunlu olarak artık yapılmazken niçin Türkiye, Afrika gibi üçüncü sınıf ülkelerde aşı zorunluluğu getiriliyor da pek çok AB ülkesinde bunlar yok? Aşı zorunluluğu sonrasında neden otizm, epilepsi vs. zirve yaptı öncesinde çok az iken?” sorusunu sorarak tivit atmıştır.

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Yazar olan bir Twitter kullanıcısı.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Yazar kimliğini öne çıkartmamış, ülke örneklerine dayanarak paylaşım yapmıştır.

Kime söylüyor?: Takipçilerine.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): İnsanların sorduğu soruları sorması ve sorularına yanıt almak. Kıyas yaparak yanlış gördüğü durumu açıklamak.

Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?: “Gelişmiş ülkelerde aşı zorunlu değil ancak Türkiye ya da Afrika ülkelerinde bunun zorunlu olması neden ve neden bazı hastalıklar zirve yaptı?”

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?: Bu söylemle okuyucuda sorgulatma amaçlanmıştır.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: Yapılan kıyaslar ve “zorunlu aşılarından sonra artan hastalık” örnekleriyle gerekli araştırmayı yapmayan kişilerde etki yaratabilecek bir söylem mevcuttur çünkü bu tivitte zorunlu aşılarla bağlı tutulan artan hastalıkların nüfus artış hızıyla ilgili

olduğu tespit edilmiştir (Geier ve Geier, 2003:101). Bu doğrultuda bu tivit dil manipölasyonu içermektedir.

Bir Twitter kullanıcısı ağustos ayında: “Biliyor muydunuz? Robert de Niro’nun oğlu aşidan dolayı otizm oldu ve bunu haber yapacak gazeteciye yüz bin dolar verecek.” diye tivit atmıştır ve Twitter’ın o dönemki harf sınırından dolayı tivitlerine şu ayrı iki tivitte devam etmiştir: “Kendi kullandıkları aşılarla üçüncü dünya ülkelerine verdikleri aşıların aynı olduğunu mu düşünüyorsunuz?” “Aşıların zorunlu olduğunu söyleyen kişiler domuz gribi salgını olduğunda herkesi aşı vurulmaya mı davet etti?”

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Twitter kullanıcısı.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Bir otorite bilgisine ulaşamamıştır, bu paylaşımlarına Robert de Niro örneğine dayanarak giriş yapmıştır.

Kime söylüyor?: Bir haber kanalı ve bir gazeteciye etiketleyerek söylemiştir.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): Ünlü bir kişiyi örnek göstererek çocuğunun aşı kaynaklı otizm olduğu düşüncesi ve bunun duyurulmak istenmemesinden dolayı haber yapacak gazetecinin yüklü miktar para alacağını belirtmesi bu olayın gizli bilgiler içerdiğini ve bu sebeple gizlenen olaylara dikkat çekilmesi gerektiğini ima etmektedir. Ayrıca gelişmiş ülkelerle, üçüncü dünya ülkelerinin kullandığı aşıların aynı olmadığını ifade etmiş ve “Aşı madem zorunlu bir şey, domuz gribi için neden halk aşı olmaya ‘davet edildi?’” diye sorarak okuyucuları bu olayla ilgili düşünmeye yönlendirmiştir.

Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?: “Her ülke aynı aşığı olmuyor ve aşılar otizm yaptığı için bu gizleniyor. Bu sebeple bu haberi yapacak cesaretli bir gazeteciye yüklü miktarda para verilecek.”

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?: Okuyucuları son cümlesinde soru sorarak düşünmeye sevk etmesi, okuyucuların bir şeyleri sorgulamasına ve bahsedilen olaylardaki “görülmesi istenen” garipliği fark etmeleri amaçlanmıştır. Bu sorgulama sonunda ise okuyucu bir karar verecektir. Verilmesi istenen bir karara yönelik açıklamalar yapıldığından dolayı bu çaba mevcuttur.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: Yukarıda bahsedildiği üzere bu söylem ve dil manipölasyonu mevcuttur.

Bir haber sitesinin “Aşığı reddeden aile sayısı yirmi üç bine ulaştı... Sağlık Bakanlığı: on dört bin bin çocuk ölebilir” başlıklı paylaşımının altına bir kullanıcı: “Herhangi bir çiftçinin: ‘Ürünlerim GDO’lu. Yeme, hasta olursun’ dediğini duydunuz mu veya bir fırıncının ekmek yeme kilo alırsın dediğini? Sağlık çalışanlarının da ‘aşı yaptırmayın zararlı’ demesini mi bekliyorsunuz? Silah satılsın diye yaratılan yapay düşmanlar aşılar satılsın diye de yaratılıyor.” diye cevap vermiş ve şöyle devam etmiştir: “Dört yaşında çocuğum var ve hiç aşı olmadı. Aynı şekilde dört kuzeni de aşı olmadı ve bugüne kadar hiç hastalanmadı. Aşı olan çocukları da tabi gördük. Birkaç ayda bir serum yemeye giden hastane bağımlısı ana kuzuları mevcut. Eğer diyorsanız ki sağlık sektörünü ben ayakta tutacağım, aşınızı gidin yaptırın.” Bu kullanıcının bu paylaşımlarından sonra bir kişi: “Yaşlarına bakınca sanırım çocuklarınız okula gitmiyor. Bu konuyu okula başlayınca tekrar gözden geçirin isterseniz çünkü durmadan hastalanıyorlar diğer çocuklarla sürekli aynı ortamda uzun süre kaldıkları için. Bahsettiğiniz çocuklardan daha çok hastalanacak gibi duruyorlar aşıları olmadığından dolayı.” şeklinde cevap vermiştir. Buna cevap olarak ise diğer kullanıcı: “Hanımefendi/Beyefendi, evladım altı aydır kreşe gidiyor. 8.30-18.00 arası orada kalıyor. Vaktinizi tanımadığınız birisi hakkında fikir üretmektense aşıları araştırmak için harcasaydınız keşke.” diye cevaplamıştır.

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Twitter kullanıcısı.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Ebeveynlik tecrübelerine dayanarak söylemektedir.

Kime söylüyor?: Haber sitesi haberine yorum yaparak ulaşabildiği herkese.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): Aşıların ticari kaygı içerdiğini aktarmak.

Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?: “Silah üreticileri para kazansın diye yaratılan yapay düşmanlar aşı üreticileri para kazansın diye de yapay hastalık üretiyor. Bu aşılar zararlıdır ancak hiçbir satıcı ürünüm zararlı demez. Bu sebeple sağlık çalışanlarından aşılar zararlıdır açıklaması beklemeyin. Aşı olan çocuklar sürekli

hastaneye giden çocuklara dönüştüler ancak çocuklarını ve kuzenlerine hiç aşı yapılmadı ve hiç hasta olmadılar. Ancak aşı olanlar birkaç ayda bir hastaneye gidip serum vuruluyor. Sağlık sektörü ayakta kalmak için hastalara ihtiyaç duyar. Eğer bu ticari sektöre katkıda bulunmak istiyorsanız gidip aşı yaptırabilirsiniz.”

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?: Aşıların sağlık sektörünün ticari kaygısını içermesi ima edilmiştir. Bu doğrultuda “Eğer diyorsanız ki sağlık sektörünü ben ayakta tutacağım, aşıınızı gidin yaptırın” cümlesiyle “Kendinizi bu sektöre katkı yapacak biri olarak görüyorsanız...” anlamı çıkmaktadır ve ticari bir unsura katkı yapılacağı ifade edilmektedir. Dolayısıyla okuyucuya bu anlam ima edilerek bir seçim sunulmuştur ve tutum değiştirme çabası örtük bir şekilde bulunmaktadır.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: Aşıların ticari kaygı içerdiği ifadesi ve aşı yaptıran çocukların hasta olup hastaneye giderken aşı olmayan çocukların hastalanmaması örnekleri bilimsel okuryazarlığı düşük kişileri endişeye düşürecek ifadelerdir. Bu sebeple etkileyecek söylem ve dil manipülasyonu mevcuttur.

Bir kullanıcı: “Aşıları övenler konu yan etki hakkında konuşmaya gelince ortada yok? Aşının ertesi gününde vefat eden bebeğe kimse “aşı sebebiyle” diye rapor vermediği sürece bu tek taraflı sisteme emanet etmeyeceğim çocuğumu. Zorunlu aşı açıkça istismardır! Çocuk da benim karar da!” şeklinde paylaşım yapmıştır. Kullanıcı aşırı istismar olarak nitelendirmiş ve çocuğu kendisine ait olduğu için kararı da kendisine ait görmektedir. Ancak bu konu zorunlu aşı tartışmalarında öne çıkan “Çocuğun üstün yararına aykırılık” konusuyla alakalı bir ifadedir. Bu kullanıcı sistemi tek taraflı olarak yorumlamış ve gerçekte olan durumların saklandığını ifade etmiştir.

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Ebeveyn bir Twitter kullanıcısı.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Kişisel yorumuna dayanarak söylemektedir, başka bir dayanak belirtilmemiştir.

Kime söylüyor?: Twitter’da paylaşılan “#sağlıklınesilleriçin” başlık etiketinde paylaşım yapan herkese.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): Aşıların zararlı olduğunu ve sistemin bunu gizlediğini ifade etmek.

Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?: “Aşılar zararlıdır, yan etkilerinden bahsedilmemektedir ve çocuğumun aşı olup olmayacağına karar verecek kişi benim.”

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?: Kişi kendini savunan ve açıklayan bir dil kullanmıştır.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: “Aşının ertesi günü ölen bebek” ifadesi bir bilimsel kanıt içermiyor olsa da aşılar hakkında endişesi olan kişileri aşından uzaklaştırabilecek, haliyle de yönlendirici bir ifadedir. Bu sebeple dil manipülasyonu mevcuttur.

#sağlıklınesilleriçin başlık etiketinin gündem olduğu dönemde bir kullanıcı bu etiketi kullanmadan kendi sayfasından: “Aşıların zorunlu oluşu çocuk istismarıdır. Aşı yüzünden mağdur olanlar gün geçtikçe çoğalıyor. Doğduğundan itibaren her çocuğa aynı ithal aşının yapılması ne derece doğru? Bu aşılar sadece Türkiye karşı çıkmıyor birçok ülkeden insanlar var çeşitli başlıklar altında.” şeklinde paylaşımda bulunmuştur.

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Bir Twitter kullanıcısı.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Bilimsel bir veri ya da geçmiş sunulmamıştır.

Kime söylüyor?: Gündemden dolayı takipçilerine yönelik bir paylaşım yapmıştır.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): Aşı karşıtlığının sadece Türkiye bazlı bir gündem olmadığını, başka ülkelerin de bu konuya itiraz ettiğini ve her çocuğa aynı aşının yapılması ve bu aşıların ithal olmasının sorgulanması gereken bir husus olduğunu ima etmiş ve bunlara karşı çıkmıştır. “Aşı yüzünden mağdur olanlar” ifadesiyle aşının zararlı bir unsur olduğunu ve bu konuda aşığı güvenenlerin ya da ‘zorunlu’ olarak aşı olanların mağduriyet yaşadığını belirtmesi okuyucuların aşığı karşı güvenlerini sarsabilecek ya da yıkabilecek niteliktedir.

Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?: İlk cümlede zorunlu aşıların çocuk istismarı olduğunun ifade edilmesi ve bu konuda mağduriyet yaşandığının belirtilmesi ile kişi aşı karşıtı olmasını sebebiyle birlikte açıklamıştır. Aşıların ithal olduğunu ve aynı aşının her çocuğa yapıldığını belirtmesi bu konuya şüpheli bir yaklaşım içermektedir. Burada ima edilen her çocuğun bünyesinin farklı olduğu ve yerli olmayan (yabancı) bir aşının tüm çocuklara uygulanmasının doğruluğu sorgulanmıştır. Ayrıca “Bu konulara sadece Türkiye karşı çıkmıyor” ifadesiyle bu konunun küresel bir husus olduğuna dikkat çekilmiştir.

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?: Bu söylemde zorunlu aşı konusunun özellikle küresel bir sorun olduğunu belirterek karşı tarafa aşıyla ilgili hususları sorgulatmak ve doğruluğu konusunda düşündürme maksadı yatmaktadır

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: “Aşı yüzünden mağdur olanlar”, “aynı ithal aşının her çocuğa vurulması”, “zorunlu aşı çocuk istismarıdır” ifadeleri bilimsel çalışmaları takip edemeyen ve/veya bilimsel okuryazarlığı düşük kişilerce olumsuz yönde etkileyici olabilir ve bu kişileri tereddütte bırakabilir ya da bu kişilerin aşı karşıtı olmasına sebep olabilir. Bu doğrultuda alt anlamdan çıkan ifadelerle kişide bırakabileceği etkiden dolayı bu paylaşım dil manipülasyonu içermektedir.

Bir başka kullanıcı yakın tarihlerde aşıların zorunlu olması gerektiğini ifade eden bir milletvekilinin paylaşımının altına: “ABD’de zengin ailelerin çocuklarına aşı yaptırmadığı söylenmekte. Nijerya’da bazı aşıları zorunlu hale getiren ABD neden aynı aşıları kendi ülkesinde yaptırmıyor? Aşı konusunda biraz tedirginim.” şeklinde yanıt vermiştir. Bu kişinin paylaşımında öne çıkan ifade “söylenmekte” sözcüğüdür çünkü bu kişi bu söylentinin etkisinde olduğunu açıkça ifade etmiş ve bu konuda bir araştırma yapmadığını göstermiştir. Paylaşımında bulunan “tedirginim” ifadesi bu kişinin aşı tereddüdü yaşadığının somut bir örneğidir.

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Bir Twitter kullanıcısı.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Bir söylentiye göre konuşuyor.

Kime söylüyor?: Aşıların zorunlu olmasını açıklayan bir milletvekiline.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): Aşılar konusunda sorgulama yaptığını ve tedirgin olduğunu ifade etmek.

Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?: “ABD’de zengin ailelerin çocuklarının aşı olmaması ve ABD’nin Nijerya’da aşıları zorunlu hale getirmesi” ifadesi bir eşitsizliği vurgulamakta ve kullanıcının tedirgin oluşunun bu noktayla bir ilgisi olduğunu göstermektedir. Kullanıcı bu ifadesiyle güç ve güçsüz arasında bir dengenin olmadığını ve bu aşı konusunda zengin ailelerin aşı olmamasının aşılarda güvenilmemesi gereken unsurların olduğunu gösterdiğini ima etmiştir.

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?: Kullanıcı tedirginliğini açıklamış ve tutum değiştirme çabası içeren bir alt anlam ya da doğrudan ifade kullanmamıştır.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: Bir söylentiye aktarması güçlü bir etki sunmuyor olsa da “ABD’de zengin ailelerin çocukları aşı olmuyor ama Nijerya’da ABD aşıları zorunlu tutuyor” ifadesi aşı karşıtı olmayan ya da tereddüt yaşayan kişileri şüpheyne düşürebilecek bir ifadedir. Doğrudan ya da örtük bir yönlendirme ifadesi içermediğinden dil manipülasyonu örneği değildir.

Aşıların zorunlu olması ve aşı karşıtlarına iki yıl hapis ceza verilmesine yönelik kanun teklifi haberini paylaşan bir haber sitesinin Twitter hesabına gelen bir yorumda bir kullanıcı: “Yabancı memleketlerde, Avrupa, İngiltere, ABD’de aşı zorunlu değilken bizde niye zorunlu olsun anlamıyorum... Hee aşılar ithal ediliyor ya, dışarıya para kazandırmamız lazım yine, çocukların sağlığı kimin umurunda? Aşıların içinde hangi maddeler var bilinmeden altı yedi tane aşı yapılıyor” şeklinde yanıt vermiştir.

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Bir Twitter kullanıcısı.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Yurt dışı ülkeler örneği vererek kıyas yapıyor, dayanak/kanıt belirtilmemiş.

Kime söylüyor?: Haber sitesinin paylaşımına.

Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): Aşıların sağlık maksadı içermediği, içeriğinin bilinmediği ve bunların çocuklara yapıldığını açıklamak ve habere tepki göstermek.

Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?: Aşıların ticari kaygı güttüğünü, çocukların sağlığının bir önemi olmadığı ima edilmiştir. Örnek verilen ülkelerde aşının zorunlu olmayıp Türkiye’de zorunlu olmasının sebebi buna bağlanmış ve “para kazandırmamız lazım yine” denilerek bunun ticari maksatla yapıldığı ve bu durumun daha önce de yaşandığı ifade edilmiştir.

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?: Bu paylaşım tepki maksatlı yapılmıştır. Kişisel diyaloga girilmeden yorum yapılmıştır ve tutum değiştirme çabası içeren bir ifade bulunmamaktadır.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: “Aşıların ticari kaygı içermesi, içeriğinin bilinmemesi ve örnek verilen yerlerde zorunlu olmaması” ifadeleri bilimsel okuryazarlığı düşük, bahsi geçen kişileri etkileyebilecek ve aşından uzaklaştırabilecek ifadelerdir. Bu tarz ifadeler yönlendirme içermese de okuyucuda bıraktığı etkiye göre dil manipülasyonu olarak yorumlanabilmektedir, dolayısıyla burada DM mevcuttur.

Bir avukat: “X partisi: ‘Aşılar zorunlu olsun.’ demiş. Gündem aşı oldu birden. Ne iş? Dünyanın en büyük karteli ilaç sanayi, silah değil. Yavrumuzun aşından sebep başka hastalık kapmayacağına garanti var mı? Aşılar hangi ülkeden geliyor? Biyolojik silah geleceğin en tehlikeli silahıdır. Dünya bunu tartışıyor. #dsö” şeklinde paylaşım yapmıştır.

Kim söylüyor? (Gönderici kim?): Twitter kullanıcısı.

Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?): Gündeme bağlı olarak söylüyor.

Kime söylüyor?: Takipçilerine.

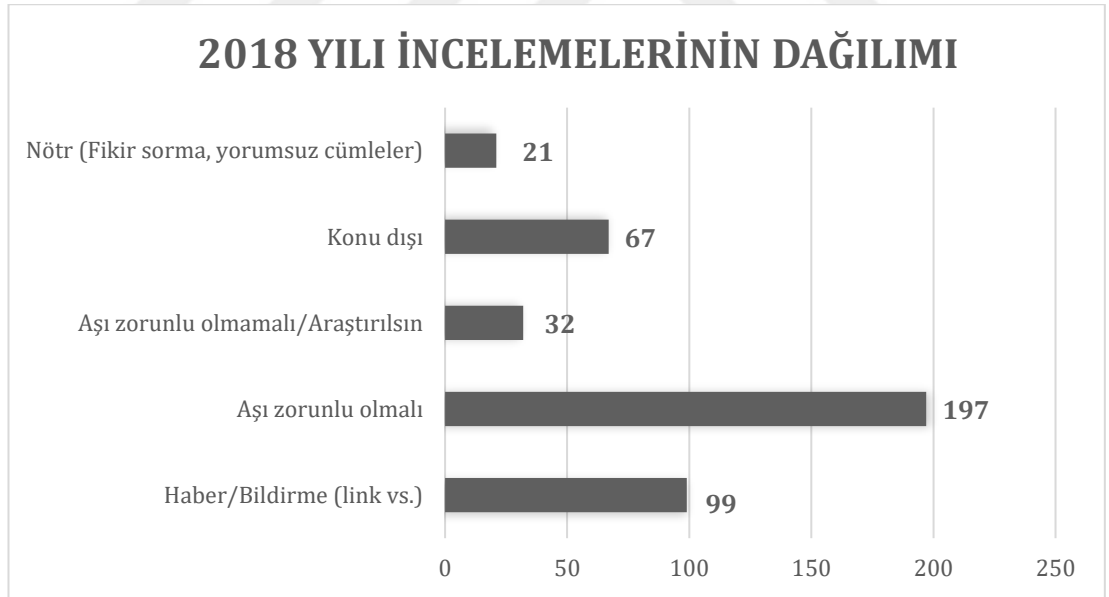
Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?): Aşıların biyolojik silah olduğunu belirtmek ve bu gündeme tepki göstermek.

Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?: Gündemin kasıtlı bir şekilde aşığı çekildiğı, bunun biyolojik bir silah olduğı, bu işten para kazanıldığını, aşılının geldiğı ülkenin bilinmesi gerektiğı ve çocukların aşılarından sebep hasta olabileceğı ima edilmiştir.

Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değıştirme çabası var mı?: Genel bir paylaşım yapılmıştır ancak bir yönlendirme ifadesi ya da iması bulunmamaktadır.

Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?: “Biyolojik silah” ifadesiyle bu konunun tehlikeli olduğı dile getirilmiştir. Bu sebeple aşığı güveni sarsacak bu ifade bahsi geçen kişileri etkileyebilecek niteliktedir. DM mevcuttur.

Yıl genelinde atılan 416 tivit içeriklerine göre (Haber paylaşımları/Durum bildirimleri, Aşı zorunlu olmalı diyenler, aşı zorunlu olmamalı diyenler, nötr/fikir sorma/ yorumsuz ve konu dışı tivitler) gruplandırıldıklarında şu grafik ortaya çıkmaktadır:

Şekil 4: 2018 Yılı İncelemelerinin Dağılımı

SONUÇ VE TARTIŞMA

Tarasov (1990) ve Akopova (2013)'nın dediği şekilde, incelenen Twitter paylaşımlarında ortak bir manipülatif gramere rastlanmamıştır. Paylaşım yapan kişilerin doğrudan ya da örtük olarak okuyucunun tutumunu değiştirme çabası olmasa da paylaşımlarından çıkarılabilecek anlamlarla yönlendirici etkileri olabildiği tespit edilmiştir. Yönlendirici etkiler de dil manipülasyonunun olduğunu göstermektedir. Bunun için her paylaşımının kendi içinde ele alınması gerekmiş ve içerdikleri sözcüklerin farklı olmasından ve incelenen sosyal medya mecrasının harf sınırı sebebiyle kişilerin uzun ifadeleri incelenememiştir. Her aşı karşıtının dil manipülasyonu içeren paylaşım yapmadığı görülmüştür. Bu durumda, aşı karşıtlığı için gösterilen bazı sebepler aynı olsa da yine de her paylaşımda açık ya da örtük yönlendirme tespit edilmemiştir.

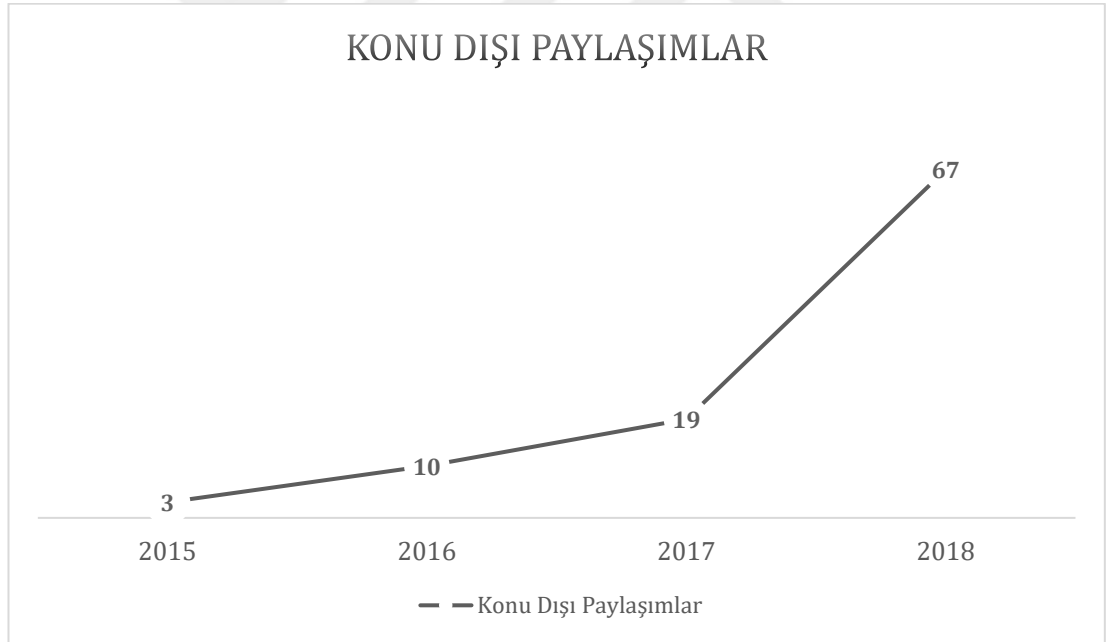
Twitter sosyal mecrasının arama motorunda Türkçe karakterle arama yapma engeli sebebiyle sadece “zorunlu aşı” ifadelerini içeren paylaşımlar ele alınıp aşı karşıtı paylaşımların söylemleri incelenmiştir. İncelenen tivitler doğrultusunda dil manipülasyonunun en çok yapıldığı yıl ulaşılan tivitlerin sayısı ile doğru orantılı olarak arttığı 2018 yılıdır. 2018 yılında kullanıcıların ifadeleri üzerine aşı karşıtı olma sebepleri: “aşının içeriği, zorunlu olması, çocukların otizme yakalanması korkusu, aşılardan yan etkileri, aşı üreticilerinin kar amacı gütmesi, aşı uygulamasından sonra bile hastalığın görülebilmesi, aşılardan içeriğinde açıklanmayan maddeler olduğu düşüncesi, zorunlu aşının istismar olduğu düşüncesi, aydınlatılmış onam ilkesine aykırılığı, aşılardan çocukların aşılardan olmayanlara göre daha çok hastalandığı inancı, bunun bir tercih meselesi olması gerektiği inancı, yurt dışı bazı ülkelerde zorunlu olmaması, aşılardan yerli olmaması ve insanın doğası gereği hastalıklara karşı donanımlı olduğu inancı” olarak sıralanabilmektedir.

2017 yılında bu konuyla ilgili ulaşılan paylaşımlara bakıldığında ise aşı karşıtlığının sebeplerinde en başta gelen neden aşının içeriğinde domuz türevi maddelerin olması, bunun dinen haram olması, insanların aşılarla kobay olduğu düşüncesi, koruyucu maddelerin zararları, aşılardan alkol içermesi ve içeriklerin açık olarak sunulmamasıdır.

2016 yılındaki paylaşımlarda ise aşıların ticari kaygı içermesi, hastalıkların planlı olarak ortaya çıkması, aşıların ağır metal içermesi, aşıların kısırlığa sebep olması, aşılarından sorumlu yöneticilere güvensizlik ve yurt dışı bazı ülkelerde aşıların zorunlu olmaması aşı karşıtlığı sebebi olarak ortaya çıkmaktadır.

2015 yılı paylaşımlarında ise bu duruma sebep olarak aşıların otizm yaptığı düşüncesi, zorunlu olarak dayatılması, alerjik kuşakların aşılar sebebiyle ortaya çıkması, aşıların zeka geriliğine sebep olması, aşıların ticari kaygıdan dolayı zorunlu tutulduğu ve bundan kaynaklanan güvensizlik gösterilebilmektedir.

Toplanan verilere bakıldığında, Twitter'ın arama motorunun Türkçe karakter engeli kaynaklı ya da başka sebeplerden dolayı çocukluk zorunlu aşılarıyla alakalı olmadığından çalışmaya dahil edilmeyen tivitlerin yıllara göre dağılımı aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 5: Konu Dışı Paylaşımların Yıllara Göre Sayıları

Yılların geneline bakıldığında ise aşıya karşıt paylaşımlar yapan ve/veya aşıların içeriğine yönelik araştırma yapılması gerektiğini belirten tivitlerin yıllara göre dağılımı aşağıdaki grafikte verilmiştir:

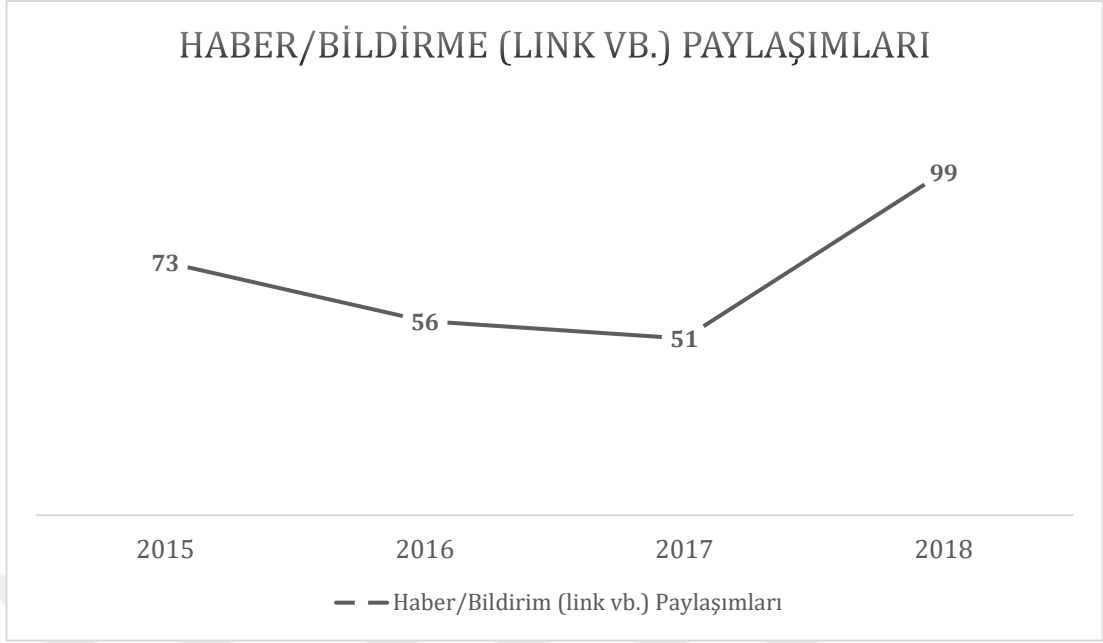
Şekil 6: Aşı Zorunlu Olmasın/Araştırılsın Paylaşımlarının Yıllara Göre Sayıları

Belirtilen yıllarda incelenen tivitlere bakıldığında aşının zorunlu olması gerektiğine yönelik paylaşımların yıllara göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir:

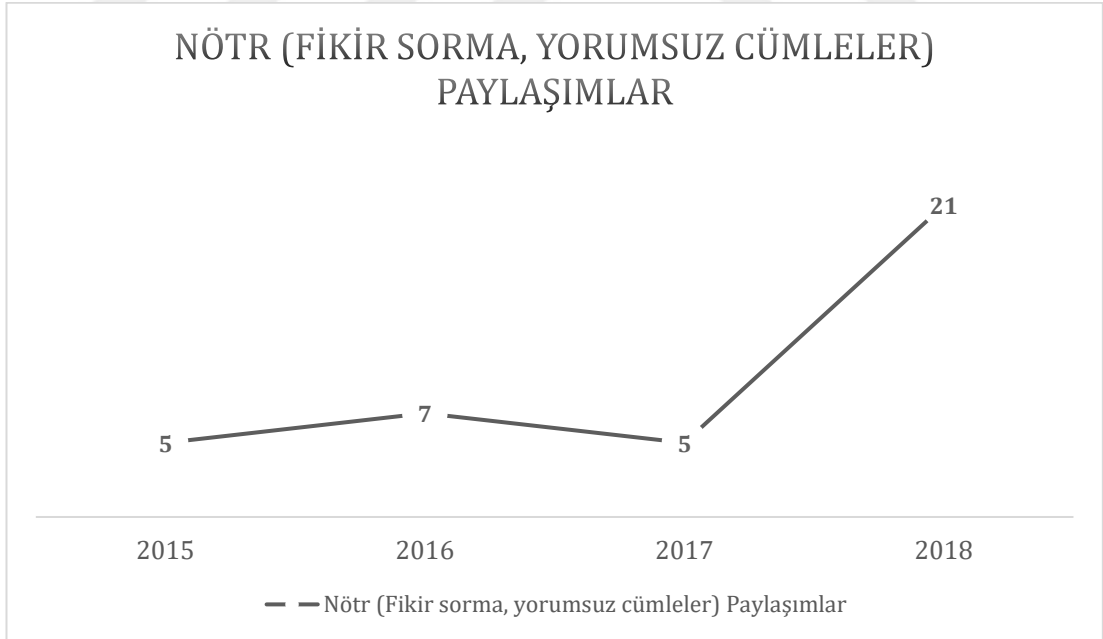
Şekil 7: Aşı Zorunlu Olsun Paylaşımlarının Yıllara Göre Sayıları

2015, 2016, 2017 ve 2018 yıllarında belirtilen şekilde toplanan tivitlerden haber bağlantısı ya da haber bildirme cümlelerinin yıllara göre dağılımı şu şekildedir:

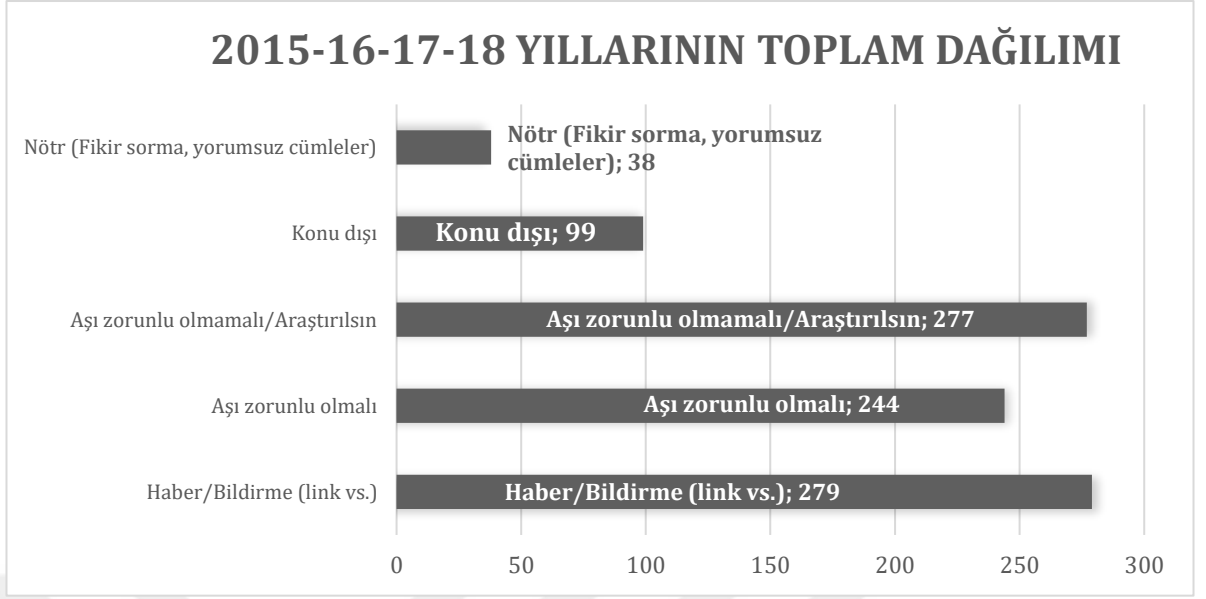
Şekil 8: Haber/Bildirme (Link vb.) Paylaşımlarının Yıllara Göre Sayıları

Bahsi geçen yıllara dair toplanan paylaşımlarda herhangi bir destek ya da karşıtlık ifadesi içermeyen, yorumsuz ya da karşı tarafın fikrini soran paylaşımlar nötr başlığı altında değerlendirilmiş ve yıllara göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir:

Şekil 9: Nötr (Fikir Sorma, Yorumsuz Cümleler) Paylaşımların Yıllara Göre Sayıları

Tüm yılların (2015, 2016, 2017 ve 2018) grafikleri tek bir grafikte derlendiğinde ise şu sonuca ulaşılmaktadır:

Şekil 10: 2015-16-17-18 Yıllarının Toplam Dağılımı

Bireysel kullanıcılara ait hesapların attığı paylaşımlarda dilsel ve görsel öğelerin kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu paylaşımlarda tespit edilen dil manipülasyon türleri incelendiğinde:

1-Tepki içerikli,

2- Aşıların sonuçları üzerinden okuyucuları korkutma içerikli,

3-Arka planda başka şeyler/şüpheli durumlar var iması içerikli,

4-Aşıların içeriği üzerinden okuyucuları uyarma/tepki içerikli

paylaşımlar öne çıkmıştır. Oransal olarak bu durumlar incelendiğinde ise en sık karşılaşılan dil manipülasyonu türü tepki ifadeleridir. Tepki ifadeleri diğer başlıklarla beraber de gözlemlenmiştir. Bu sebeple her paylaşımın sadece bir dil manipülasyonu türü içermeyebileceği tespit edilmiştir. Oran olarak tepki paylaşımlarından sonra en sık gözlemlenen dil manipülasyonu türü “Arka planda başka şeyler/şüpheli durumlar var imaları içeren tivitler” olduğu görülmüştür. Üçüncü sırada okuyucuları aşıların içerikleri üzerinden korkutma paylaşımları ve dördüncü sırada da içerikler üzerinden uyarma paylaşımları gelmektedir. Tüm bu çerçevede bakıldığında dil manipülasyon başlıklarında “tepki, korkutma, şüphe uyandırma ve uyarma” durumları öne çıkmaktadır.

Bu tez çalışmasının araştırma soruları kapsamında ise:

Araştırma sorusu 1: 2015 Ocak ayından itibaren 2018 yılı aralık ayına kadar olan süreçte aşı konusuyla ilgili Twitter sosyal mecrasında nasıl paylaşımlar yapılmıştır?

2015 Ocak ayından itibaren yapılan incelemelerde gündeme paralel olarak paylaşımların sıklığının değiştiği, ilerleyen yıllarda kullanılan başlık etiketleriyle birlikte paylaşım sayılarının arttığı tespit edilmiştir. 2016 ve 2017 yıllarında aşılardan içeriğiyle ilgili daha çok paylaşım yapıldığı, 2018 yılında ise sağlık çalışanlarının ve TTB'nin yaptığı paylaşımlarla aşılardan teşvik eden paylaşımların arttığı görülmüştür. Bununla paralel olarak da aşı karşıtlarının paylaşımları ve zorunlu aşıya neden karşı olduklarını açıklayan paylaşımlar artmıştır.

Araştırma sorusu 2: 2015 yılından 2018 yılının sonuna kadar olan süreçte Twitter kullanıcılarının belirli başlık etiketlerinin (hashtag) altında sunduğu fikirler değişkenlik göstermiş midir?

2015 ve 2016 yıllarında zorunlu aşı haberlerine yönelik paylaşımlara ulaşılmış ancak bu paylaşımlar ve diğerlerinde başlık etiketlerine rastlanmamıştır. 2017 yılında yoğun paylaşım almış #AşılardaDomuzVar başlık etiketinin altında aşılardan içeriği yoğun olarak tartışılmış ve birçok paylaşımın birbirini tekrar eden nitelikte olduğu görülmüştür. 2018 yılında ise #sağlıklınesilleriçin başlık etiketiyle sağlık çalışanları başta olmak üzere birçok kişi tarafından aşırıyı teşvik eden ve neden aşı olunması gerektiğine dair gerek bilimsel açıklamalar ve paylaşımlarla gerekse yorumlar ve eskiye yönelik örneklerle tivitler atılmıştır. Aşı karşıtı kişiler ise aynı başlık etiketini kullanarak aşılardan içeriğine güvensizliklerini, aşılardan zorunlu olmaması gerektiğini yurt dışı ülkelerle sık bir kıyas yaparak dile getirmişlerdir.

Araştırma sorusu 3: Belirlenen zaman içerisinde yapılan paylaşımlardan hangilerinin dil manipölasyonu içerdiği nasıl belirlenebilir?

Çalışmada belirlenen aşı karşıtlarının söylemlerinin ESA kapsamında incelenmesi amacı doğrultusunda “zorunlu aşı” ifadesi içeren tivitler incelenmiştir. Çalışmanın amacına uygun olarak Fairclough (2001a, 2001b, 2005), Rogers (2003) ve Al Ghazali

(2007)'nin çalışmalarından hareketle eleştirel söylem analizi kapsamında şu sorular sorulmuştur:

- Kim söylüyor? (Gönderici kim?)
- Neye dayanarak söylüyor? (Otoritesi nedir?)
- Kime söylüyor?
- Amacı nedir? (Başarmak istediği nedir?)
- Arkada yatan bir anlam/gönderme mevcut mu?
- Bu söylemle karşı tarafın tutumunu değiştirme çabası var mı?
- Aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan birini etkileyebilecek bir söylem mevcut mu?

Bu sorularla izlenen yolda bahsi geçen tivitlerde bir yönlendirmenin olup olmadığına odaklanılmıştır. İncelemeler ve analizin sonucunda paylaşımların arkasında yatan anlamların, tutum değiştirme çabalarının ve aşı karşıtı olmayan ya da aşı tereddüdü yaşayan kişilerin etkilenebileceği bir söylemin olup olmamasına bağlı olarak yukarıda sorulan sorulara alınan cevaplara göre:

“Açıkça ya da örtük olarak aşı karşıtlığına yönlendirme ifadelerini ya da imalarını içeren paylaşımların dil manipülasyonu içerdiği tespit edilmiştir.”

Araştırma sorusu 4: Dil manipülasyonu içerebileceği tespit edilen paylaşımlara belirlenen analiz soruları yöneltildiğinde bu paylaşımlarda ortak bir sonuca ulaşılabiliyor mu?

Dil manipülasyonu içerdiği tespit edilen paylaşımlarda, paylaşımı yapan kişilerin, paylaşımlarını okuyacak kişilere karşı bir tutum değiştirme amacı olmasa da örtük anlamlar aracılığıyla buna yönlendirdiği görülmüştür. Her paylaşım kendi içinde ele alınıp yorumlanması gerektiğinden dolayı ortak bir söylem türüne ulaşılamamıştır.

Tüm bunların doğrultusunda, kullanıcıların sosyal medya aracılığıyla maruz kaldıkları söylemlerin dil manipülasyonu içerip içermediği her paylaşımda ayrı olarak izlenebilen bir unsur olup okuyucunun tutumunu değiştirme amaçlı söylemler içermese de örtük olarak yönlendirmeler mevcut olduğunda dil manipülasyonu içerdiği anlaşılabilmektedir. Bu manipülasyon türünden etkilenmemenin yolu bilimsel

okuryazarlığa sahip olmak ve halk sağlığını ilgilendiren aşı konusu gibi önemli hususlarda bilimsel çalışmaları incelemek olacaktır.

KAYNAKÇA

Akar, D., Martı, L.:	“Söylem Çözümlemesi,” F., N. Seggie & Y. Bayyurt (Ed.). Nitel Araştırma, Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları , 2015, s. 242-252.
Akopova, A.:	“Linguistic Manipulation: Definition and Types”, (IJCRSEE) International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education , 1(2), 2013, s. 78-82.
Al Ghazali, F.:	“Critical Discourse Analysis: How Can Awareness of CDA Influence Teaching Techniques?”, (Çevrimiçi) https://usir.salford.ac.uk/id/eprint/22590/ Şubat, 2007.
Aljarallah, R. S.:	“A Critical Discourse Analysis of Twitter Posts on the Perspectives of Women Driving in Saudi Arabia,” Yüksek Lisans Tezi, Arizona State University, 2017.
Arıcan, I.:	“Sık Rastlanan Aşı Karşıtı İddialara Yanıtlar,” Toplum ve Hekim , 33(3), 2018, s. 195-206.
Ataç, Ö., Aker, A. A.:	“Aşı Karşıtlığı,” Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi , 30(1), 2014, s. 42-47.
Benzer, E.:	“Bilimsel Okuryazarlık ve Medya Okuryazarlığı Arasındaki İlişki: Fen Bilgisi Öğretmen Adayları Örneği,” Araştırma ve Deneyim Dergisi , 5(1), 2020, s. 10-23.
Blommaert, J.:	Discourse: A Critical Introduction , Cambridge University Press, 2005.
Boom, J. A., Cunningham, R. M.:	Understanding and Managing Vaccine Concerns , Springer, 2014.
Bouvier, G.:	“How Journalists Source Trending Social Media Feeds: A Critical Discourse Perspective on Twitter,” Journalism Studies , 20(2), 2019, s. 212-231.

Bozkurt, H. B.:	“Aşı Reddine Genel Bir Bakış ve Literatürün Gözden Geçirilmesi,” Kafkas Tıp Bilimleri Dergisi , Cilt 8, Sayı 1, 2018, s. 71-76.
Çakmak, F., Bilişli, Y.:	“İdeoloji, Söylem ve İletişim Çalışmalarında Ruth Wodak,” Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , Cilt 19, Sayı 2, 2019, s. 99-124.
Çetin, C., Anuk, Ö.:	“Sosyal Politika Bakış Açısı ile Sürdürülebilir Toplum Sağlığı İçin Ebeveynlerin Aşı Kararları,” Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , Cilt 1, Sayı 1, 2019, s.74-96.
Çıtak, G., Aksoy Duran, Ö.:	“Aşılamada Önemli Bir Engel: Aşı Reddi,” ERÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi , 7(2), 2020, s. 15-20.
Çelik, H., Ekşi, H.:	“Söylem Analizi,” Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi , 27(27), 2008, s. 99-117.
Dyson, H., Gorvin, L.:	“How is a Label of Borderline Personality Disorder Constructed on Twitter: A Critical Discourse Analysis,” Issues in Mental Health Nursing , 38(10), 2017, s. 780-790.
Eskiocak, M., Marangoz, B.:	Türkiye’de Bağışıklama Hizmetlerinin Durumu , Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara, 2019.
Fairclough, N.:	Language and Power , London: Longman, 1989.
Fairclough, N.:	Discourse and Social Change , Polity Press, Oxford, 1993.
Fairclough, N.:	Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language , New York: Longman, 1995.
Foucault, M.:	The Archaeology of Knowledge and The Discourse on Language , New York: Pantheon, 1972.
Geier, D. A., Geier, M. R.:	“An Assessment Of The Impact Of Thimerosal On Childhood

	Neurodevelopmental Disorders,” Pediatric Rehabilitation , 6(2), 2003, s. 97-102.
Gonsalves, C. A., McGannon, K. R., Pegoraro, A.:	“A Critical Discourse Analysis of Gendered Cardiovascular Disease Meanings of the #Moremoments Campaign on Twitter,” Journal of Health Psychology , 26(10), 2021, s. 1471-1481.
Halliday, M. A. K.:	On Language and Linguistics , (Vol. 3). A&C Black, 2003.
Hasar, M., Özer, Z. Y., Bozdemir, N.:	“Aşı Reddi Nedenleri ve Aşılar Hakkındaki Görüşler,” Çukurova Medical Journal , 46(1), 2021, s. 166-176.
Kıral, B.:	“Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi,” Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 8(15), 2020, s. 170-189.
Kramsch, C.:	Language and Culture , H. G. Widdowson (Ed.), Oxford University Press, 1998.
Kreis, R.:	“#refugeesnotwelcome: Anti-Refugee Discourse On Twitter,” Discourse & Communication , 11(5), 2017, s. 498–514.
Ma, J., Stahl, L.:	“A Multimodal Critical Discourse Analysis of Anti-Vaccination Information on Facebook,” Library & Information Science Research , 39(4), 2017, s. 303-310.
Menz, F.:	“Manipulation Strategies in Newspapers: A Program for Critical Linguistics,” Language, Power and Ideology , 7, 1989, s. 227-281.
Miles, M. B., Huberman, A. M.:	Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook , Sage, 1994.
Polat, B., Dilmen, N., Sütçü, C.:	“Türkiye’de Twitter Kullanıcılarının Retweet Pratikleri Üzerine Kullanımlar ve Doyumlar Paradigması ile Bir Karma Araştırması,” Yeni Medya Elektronik Dergisi , 5(2), 2021, s. 112-135.

Rogers, R.:	A Critical Discourse Analysis of Family Literacy Practices: Power in and out of Print , Oxfordshire, Routledge, 2003.
Sveinson, K., & Allison, R.:	“Something Seriously Wrong With US Soccer”: A Critical Discourse Analysis of Consumers’ Twitter Responses to US Soccer’s Girls’ Apparel Promotion,” Journal of Sport Management , 1, 2021, s. 1-13.
Sözen, E.:	Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi, Güç ve Refleksivite , İstanbul, Paradigma Yayınları, 1999.
Şah, U.:	“Eleştirel Söylem Analizi: Temel Yaklaşımlar,” Kültür Araştırmaları Dergisi , (7), 2020, s.210-231.
Tarasov, E. F.:	“Linguistic Manipulation: Methodology and Theory,” Optimization of Linguistic Manipulation , Moskova, Moscow University Press, 1990.
Taylor, S.:	“Locating and Conducting Discourse Analytic Research,” Discourse As Data: A Guide for Analysis , 2001, s. 5-48.
Taylor, S.:	What is Discourse Analysis? , Londra, Bloomsbury Publishing, 2013.
Van Dijk, T. A.:	“Principles of Critical Discourse Analysis,” Discourse & Society , 4(2), 1993, s. 249-283.
Van Dijk, T. A.:	“The Study of Discourse,” Teun A. Van Dijk (Ed.), Discourse As Structure and Process , 1997, s. 1-34 Londra, Sage Publications.
Van Dijk, T. A.:	“Principles of Critical Discourse Analysis”, J. Cheshire ve P. Trudgill (Ed.), The Sociolinguistics Reader Cilt 2: Gender and Discourse , Londra, Arnold, 1998.
Van Dijk, T. A.:	Ideology and Discourse: A Multidisciplinary Introduction . Barselona, Pompeu Fabra University, 2000.

Van Dijk, T. A.:	“Critical Discourse Analysis,” Deborah Schiffrin, Deborah Tannen ve Heidi E. Hamilton (Ed.), The Handbook Of Discourse Analysis , 2001, s. 352-371, 5. Bs., Oxford, Blackwell Publishers.
Van Dijk, T. A.:	“Discourse and Manipulation,” Discourse & Society , 17(3), 2006, s. 359-383.
Van Dijk, T. A.:	“Critical Discourse Analysis,” The Handbook of Discourse Analysis , 2015, s. 466-485.
Wach, E., & Ward, R.:	“Learning about Qualitative Document Analysis,” IDS Practice Paper In Brief 13 , 2013, Brighton: IDS.
Wodak, R. (Ed.):	Language, Power and Ideology: Studies in Political Discourse , (Vol. 7), John Benjamins Publishing Company, 1989.
Wodak, R.:	“What CDA is About – A Summary of its History, Important Concepts and its Developments,” Ruth Wodak ve Michael Meyer (Ed.), Methods of Critical Discourse Analysis , s. 1-13, London: Sage, 2001.
Yıldırım, A., Şimşek, H.:	Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri , 2018.
Yiğit, T., Oktay, B. Ö., Özdemir, C. N., Moustafa Pasa, S.:	“Aşı Karşıtlığı ve Fikri Gelişimi,” Journal of Social and Humanities Sciences Research , 7(53), 2020, s. 1244-1261.
Yoong, M.:	“ ‘Where’s Our #30peratus’: A Feminist Critical Discourse Analysis of Twitter Debates on Women’s Political Representation,” Minorities Matter: Malaysian Politics and People , Vol, 3, 2019, s. 21-35.
Yule, G.:	The Study of Language , New York, Cambridge University Press, 2010.
Yüksel, G. H., Topuzoğlu, A.:	“Aşı Redlerinin Artması ve Aşı Karşıtlığını Etkileyen Faktörler,” Eskişehir Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi , 4(2), 2019, s. 244-258.

İnternet Kaynakları

<https://asi.saglik.gov.tr/asi-gercekleri> Erişim Tarihi 13.05.2021

<https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/manipulation> Erişim Tarihi 01.07.2020

<https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi 01.07.2020

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/manipulation?q=manipulation> Erişim Tarihi 01.07.2020

<https://t24.com.tr/haber/yargitay-ailenin-gecerli-gerekcesi-yoksa-cocuga-zorunlu-asi-yapilacak,300383> Erişim Tarihi 18.06.2021

<http://www.baskahaber.org/2015/11/anayasa-mahkemesi-anne-baba-rzas.html> Erişim Tarihi 02.09.2021

https://www.ntv.com.tr/saglik/anayasa-mahkemesinden-zorunlu-asi-karari,J7SqFi4fr0GQQwh2e_Hcig Erişim Tarihi 02.09.2021

<http://www.gazetevatan.com/-zorunlu-asi-uygulamasina-devam-edecegiz--885237-gundem/> Erişim Tarihi 02.09.2021

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/bireysel-basvuru-basin-duyurulari/zorunlu-asi-uygulamasina-iliskin-halime-sare-aysal-karari-basin-duyurusu/> Erişim Tarihi 03.09.2021

<https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/metin-uyar/asi-olmamanin-bedeli-agir-2172683> Erişim Tarihi 14.11.2021

https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=67a39db8-9232-11e7-b66d-1540034f819c Erişim Tarihi 14.11.2021

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/zorla-asi-olmaz-40013389> Erişim Tarihi 15.11.2021

<https://www.medikalakademi.com.tr/herkes-karari-yanlis-anladi-anayasa-mahkemesi-zorunlu-asi-olur-verdi/> Erişim Tarihi 15.11.2021

<https://twitter.com/cnnturk/status/665092231162953729> Erişim Tarihi 15.11.2021

<https://www.cnnturk.com/turkiye/anayasa-mahkemesinden-zorunlu-asi-karari86> Erişim Tarihi 15.11.2021

<https://www.yeniakit.com.tr/haber/asi-yaptirmak-zorunlu-mu-iste-cevabi-120600.html> Erişim Tarihi 15.11.2021

<https://www.yeniakit.com.tr/haber/asilar-biyolojik-savas-silahi-mi-120264.html>
Erişim Tarihi 15.11.2021

<https://www.yeniakit.com.tr/haber/asilar-ile-ilgili-korkunc-gercekler-120601.html>
Erişim Tarihi 15.11.2021

<https://www.ahaber.com.tr/gundem/2016/04/22/muezzinoglu-asi-olmazsa-olmazdir>
Erişim Tarihi 15.11.2021

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/10/20161026-18.pdf> Erişim Tarihi
15.11.2021

https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=67c3bf9e-9232-11e7-b66d-1540034f819c Erişim Tarihi 16.11.2021

<https://www.igi-global.com/dictionary/cognitive-authority/83999> Erişim Tarihi
19.11.2021

<https://yalansavar.org/2011/11/17/asilar-ve-komplo-teorileri-bolum-2-dr-andrew-wakefield-ve-asi-karsiti-hareket/> Erişim Tarihi 22.11.2021

<https://www.medimagazin.com.tr/saglik-bak/tr-bakanlik-asi-tartismasina-sert-girdi-sorumsuz-yapilan-aciklamalar-1-2-75654.html> Erişim Tarihi 22.11.2021

<https://www.medimagazin.com.tr/guncel/tr-iki-mahkemededen-iki-zit-karar-asi-muammasi-11-17-51087.html> Erişim Tarihi 22.11.2021

EKLER

EK-1 (Söylem Analizi Soruları)

Gee, 2011'den aktaran Akar ve Martı, 2015:

İlk adım olarak metin düzeyindeki çözümleme aşamasında şu soruların yanıtları aranabilir (Gee, 2011, s. 195-201):

1. Konuşan ifade etmek istediklerini söylerken hangi tür sözcükleri seçiyor? Konuşmacı hangi resmiyet düzeyini/şiveyi/ağzı veya metin türünü tercih ediyor?
2. Konuşanlar neden belirli bir özneyi/konuyu seçmişler? Bu özne üzerine neler söylüyorlar? Başka bir özne seçimi yapabilirler miydi?
3. Bir metinde ele alınan konular neler? Eğer varsa bu farklı konular neden seçilmiş ve neye göre değişiyor? Kişiler konu hakkında neler söylüyorlar?
4. Ana tümcelerin konuları nedir? Bu ana tümcelerin konuları arasında bir ana konu oluşturacak bağ var mı? Yan tümcelerin konuları ana konuları destekliyor mu? Kişiler konuyu nasıl değiştiriyorlar veya değiştireceklerinin işaretlerini nasıl veriyorlar?
5. Metinde gösterim araçları bağlamı oluşturmak için nasıl kullanılmış? Gösterim araçları metinde bilinen/eski bilgi ile yeni bilgiyi ayırt etmeleri için nasıl kullanılmış?
6. Konuşmada kullanılan ezgi söylenenin anlamına neler katıyor?
7. Açıkça söylenmeyen bilindiği kabul edilen veya bağlamdan çıkartılabilen bilgiler/öğeler var mı? Metnin açık veya anlaşılabilir olması için dinleyiciler veya okuyucular ne tür bilgiye sahip olmalılar veya çıkarımlar yapmalılar?
8. Metinde bazı öğelerin önem kazanması veya yitirmesi için ne tür sözcükler veya yapılar kullanılmış?
9. Öğeler arası bağ nasıl ve ne şekilde kurulmuş? Konuşmacı bağ oluşturucu sözcük ve yapıları amacı doğrultusunda nasıl kullanmakta?

Metinsel bağlamı inceleme aşamasında aşağıdaki sorular yol gösterici olabilir (Gee, 2011):

1. Konuşanlar söyledikleriyle ne yapmaya çalışıyorlar?

2. Konuşmacı neden öyle söylemiş veya ifade edeceğini öyle söylemeyi tercih etmiş? Söylenen başka türlü söylenebilir mi?
3. Konuşan kendisi için nasıl bir kimlik oluşturuyor veya karşısındakinin kendini nasıl bir kimlikle kabul etmesini sağlamaya çalışıyor? Karşısındaki kişinin ne tür bir kimliği olduğunu kabul ediyor veya onun ne tür bir kimlik alması için çaba sarf ediyor? Başkalarının kimlikleri için nasıl bir dil kullanıyor? Kendisini ve karşısındakini kimlik açısından nasıl konumlandırıyor?
4. Kişi, grup veya kurumlar ile ilişki kurmak, sürdürmek veya değiştirmek için ne tür sözcükler veya yapılar kullanılmakta?
5. Sözcükler veya yapılar belirli işaret/yazı türlerini avantajlı ya da dezavantajlı hale getiriyor mu? Bu işaret/yazı türleri inanmayı ve bilmeyi veya inanışları ve bilgiye ulaşımı etkiliyor mu?
6. Sözcük öbekleri kullanıldıkları bağlam içinde hangi anlamları alırlar?
7. İncelenen metinde, başka metinler, metinlerden alıntılar veya metinbiçemleri kullanılıyor mu? Kullanılıyorsa bunun yarattığı etki nedir?

Üçüncü aşamada metin ve toplumsal bağlam etkileşimini incelerken ise aşağıdaki sorular sorulabilir (Gee, 2011):

1. Sözcükler veya yapılar toplumsal bir değeri yaratmak ve bunu bazı kişilere/gruplara açmak veya ulaştırmak ya da bazı kişilere ulaşımını engellemek için nasıl kullanılmış? Sözcükler veya yapılar toplumsal bir değer nasıl kullanılacağına veya kimlerin yararlanabileceğine dair görüş oluşturmak için nasıl kullanılmış?
2. Hangi toplumsal yapılar, değerler ve büyük anlatılar metinde yer alıyor?
3. Kişiler ve gruplar arasında hangi güç ilişkileri kuruluyor veya varsayılıyor?

Yukarıdaki sorular yalnızca yol gösterici niteliktedir. Araştırmanın amacına göre yeni ve farklı sorular eklenebilir.